

Latvijas Universitāte
Ekonomikas un vadības fakultāte
Publiskās pārvaldes katedra

Vispārējās izglītības sistēmas attīstība un to ietekmējošie faktori Latvijā

Development of General Education's System in Latvia and Factors that Influence It

Maģistra darbs

Autors	Laura Vikšere lv06035
Katedras vadītājs	Inese Vorončuka Dr.oec., profesore
Darba vadītājs	Inga Vilka Dr.oec., asoc. profesore
Recenzents	Lilita Seimuškāne M.soc.zin., lektore

Rīga, 2011

Saturs

Anotācija (latviešu valodā).....	4
Anotācija (angļu valodā).....	5
Ievads.....	6
1. Izglītības kvalitātes jēdziens.....	10
1.1. Izglītības nozīme mūsdienu sabiedrībā un ilgtspējīgā valsts attīstībā.....	10
1.2. Izglītības kvalitātes definīcija.....	12
1.3. Izglītības kritēriji Globālās konkurētspējas ziņojumā.....	13
1.4. Globālās konkurētspējas indekss, kā vispārējās izglītības konkurētspējas rādītājs.....	15
1.5. Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas pētījumi.....	20
1.6. Izglītības kvalitātes un piešķirtā finansējuma savstarpējā attiecība.....	23
2. Latvijas izglītības sistēma, tās salīdzinājums ar Skandināvijas valstīm.....	26
2.1. Latvijas Republikas vispārējās izglītības sistēma.....	26
2.2. Valsts un pašvaldību funkciju sadalījums īstenojot vispārējo izglītību.....	28
2.3. Pašvaldību kompetence izglītības nodrošināšanā.....	30
2.4. Izglītības sistēmas finansēšana Latvijā.....	33
2.5. Somijas izglītības sistēmas analīze.....	34
2.6. Norvēģijas un Zviedrijas izglītības sistēmu analīze.....	40
2.7. Valstu izglītības sistēmu un to rezultatīvo rādītāju salīdzinājums.....	42
3. Nozīmīgākās izmaiņas pamata un vidējās izglītības sistēmā.....	46
3.1. Administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz vispārējās izglītības iestāžu skaitu.....	46
3.2. Pašvaldību un pamata un vidējās izglītības iestāžu darbība pēc administratīvi teritoriālās reformas.....	48
3.3. Vispārējās izglītības sistēmas finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” ieviešana.....	52
3.4. Vispārējās izglītības sistēmas finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” izvērtējums.....	59
3.5. Latvijas skolu reitinga un pašvaldību piešķirtā finansējuma attiecība.....	61
4. Latvijas vispārējās izglītības sistēmas problēmas un iespējamie risinājumi.....	66
4.1. Vispārējās izglītības sistēmas problēmas un izaicinājumi.....	66
4.2. Pārmaiņas vispārējā izglītībā.....	73

5. Vispārējā izglītība Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam.....	77
5.1. Latvijas ilgtermiņa attīstības izaicinājumi.....	77
5.2. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija – izglītības sistēmas izvērtējums.....	78
5.3. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā paustie ierosinājumi izglītības jomā.....	80
5.4. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas izvērtējums.....	83
Secinājumi un priekšlikumi.....	86
Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts.....	90
Pielikumi.....	94
1. Pielikums.....	95
2. Pielikums.....	96
3. Pielikums.....	97
4. Pielikums.....	98
Galvojums.....	99
Izziņa par aizstāvēšanu.....	100

Anotācija

Maģistra darba „Vispārējās izglītības sistēmas attīstība un to ietekmējošie faktori Latvijā” mērķis ir veikt vispārējās izglītības sistēmas izvērtējumu un analizēt to ietekmējošos faktorus, sevišķu uzmanību vēršot administratīvi teritoriālajai reformai.

Izglītības sistēmu ietekmējošie faktori apskatīti izglītības kvalitātes kontekstā. Liela uzmanība darbā vērsta uz izglītībai piešķirtā finansējuma apmēru, kā vienu no izglītības kvalitāti ietekmējošiem faktoriem. Izglītības attīstība lielā mērā skatīta arī valsts ilgtermiņa izaugsmes kontekstā.

Maģistra darba galvenie secinājumi: vispārējai izglītībai piešķirtais finansējuma apjoms nav noteicošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors; administratīvi teritoriālajai reformai nav bijusi izšķiroša nozīme izglītības reformās; izglītības reformas ir veicinājuši arī ekonomiskā krīze.

Atslēgvārdi: izglītības sistēma, izglītības kvalitāte, izglītības kvalitātes novērtēšana, ietekmējošie faktori

Annotation

Aim of the Master thesis „Development of General Education's System in Latvia and Factors that Influence It” is to evaluate the system of general education and analyze the factors influencing it, with particular attention being paid to administrative - territorial reform.

The Factors influencing the system of education considered in the context of quality. Much attention focused on the work of funding amount assign for education, as one of the factors influencing the quality of education. Education largely viewed in the context of national long-term growth.

Main conclusions of master thesis are: the funding amount allocated for general education is not a determining factor influencing the quality of education; administrative - territorial reform has not played a crucial role in education reform, education reform has also contributed to the economic crisis.

Key words: the system of general education, quality of education, assessment of education quality, influencing factors

Ievads

Ikviens reforma ir saistīta ar pārmaiņām, ikviens reforma ir saistīta ar risku un iespējamām neveiksmēm. Lai izvairītos no neveiksmēm, kuras jau ir piedzīvojuši citi vai gluži otrādi, lai pārņemtu labās prakses piemērus ir vērts paraudzīties uz citu valstu sasniegto. Tieši citu valstu reformu īstenošanas pieredzes pētīšana un analīze spēj īsākā laikā paveikt iecerēto, ietaupīt finanšu līdzekļus un izvairīties no kļūdām. Nenoliedzami svarīgs ir izpētes process, jāņem vērā salīdzināmās valsts rādītāji dažādās jomās, piemēram, ekonomikas izaugsmes rādītāji, makroekonomikas rādītāji, labklājības līmenis u.c., jo valsts līdzīgāka pēc dažādiem rādītājiem, jo lietderīgāka ir tās izpēte. Nav jēgas pārņemt identisku reformu modeli, jo nav divu vienādu valstu, nav divu vienādu situāciju, bet svarīgi ir paņemt tieši veiksmīgo no reformas un piemērot to savai valstij.

Par dažādām reformām pēdējos gados ir runāts daudz, diemžēl saistībā ar ekonomisko krīzi. Gan valsts amatpersonas, gan uzņēmēji un zinātnieki ir izteikušies, ka tieši krīzes laiks ir piemērotākais laiks reformām. Par reformām izglītības sistēmā pēdējos gados tiek runāts vairāku iemeslu dēļ. Viens no iemesliem ir administratīvi teritoriālā reforma, kas ieviesa nozīmīgas korekcijas vispārējās izglītības jomā, vēl var minēt augstākās izglītības zemo kvalitāti Latvijā, kam apstiprinājums ir sastādītie augstskolu reitingi, arī arodizglītība ir kritizēta par tās zemo prestižu un tiek sagaidītas izmaiņas arī šajā izglītības līmenī. Šajā darbā augstākā un arodizglītība tiks skarta pavisam nedaudz, koncentrējoties uz pamata un vidējo izglītību.

Jau divdesmit gadus Latvijā noris demokrātiskas sabiedrības veidošanās process. Pēc neatkarības atgūšanas Latvijai ir bijusi iespēja iepazīt citu valstu pieredzi šajā jomā, izvērtēt to un virzīt valsts attīstību pēc piemērotākā modeļa. Straujo ekonomisko pārmaiņu periodā iedzīvotāju sociālā labklājība ir strauji pazeminājusies, arī sociālās garantijas nav pietiekošā apmērā kā tas būtu nepieciešams, tas savukārt izraisa demogrāfiskās situācijas pasliktināšanos valstī. Gan pirms administratīvi teritoriālās reformas un īpaši pēc tās aktuāls ir jautājums par kvalitatīvas izglītības iegūšanas iespējām ikvienam valstī. Mūsdienās iedzīvotājiem ir svarīgi apgūt zināšanas un informācijas tehnoloģiju izmantošanas iespējas, jo tehnoloģiju un cilvēkresursu attīstība varētu spēt nodrošināt tādu dzīves līmeni, kāds ir pārējā Rietumeiropā.¹

Darba tēmas aktualitāti pastiprina fakts, ka ievērojamākās pārmaiņas izglītības sistēmā kopš neatkarības atjaunošanas ir notikušas līdz ar administratīvi teritoriālo reformu (ATR), kura nebūt nav beigusies līdz ar 2009.g. 1.jūliju, kad tika mainīts teritoriālais iedalījums. Pašvaldību apvienošanas process, novadu izveide ietekmējusi daudzas jomas, tai skaitā arī

¹ Edvīns Vanags, Inga Vilka. *Pašvaldību darbība un attīstība*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2005.g. 9.lpp.

izglītību. Ilgus gadus ATR īstenošana kavējās, jo trūka politiskās gribas un vienotības, jāsaka, ka pateicoties ekonomiskajai krīzei arī ATR process sāka virzīties uz priekšu. Sākotnēji varētu šķist, ka pārmaiņas izglītībā ir ATR rezultāts, bet no otras puses, arī izglītības sistēmā bija nepieciešamas reformas un pašvaldību apvienošana, kā arī ekonomiskā krīze tās veicināja.

Darba mērķis ir veikt vispārējās izglītības sistēmas izvērtējumu un analizēt to ietekmējošos faktorus, sevišķu uzmanību vēršot administratīvi teritoriālajai reformai. Izglītības sistēmu ietekmējošie faktori apskatīti izglītības kvalitātes kontekstā. Liela uzmanība darbā vērsta uz izglītībai piešķirtā finansējuma apmēru, kā vienu no izglītības kvalitāti ietekmējošiem faktoriem. Izglītības attīstība skatīta lielā mērā arī valsts ilgtermiņa izaugsmes kontekstā. Viens no jautājumiem, kas caurvijas darbam, ir - vai izglītībai piešķirtais finansējuma apmērs ir noteicošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors? Lai uz to atbildētu darba gaitā apskatīju vairākus izglītības kvalitāti ietekmējošus faktorus un izvērtēju to nozīmi. Liela uzmanība vērsta administratīvi teritoriālajai reformai, kā vienam no ietekmes faktoriem.

Lai sasniegtu darbā izvirzīto mērķi, darba autore izvirzīja sekojošus darba uzdevumus: 1) iepazīties ar pamata un vidējās izglītības iestāžu darbības pamatprincipiem un pašvaldību lomu izglītības sistēmā; 2) aplūkot vispārējās izglītības sistēmu un tās kvalitāti caur politikas plānošanas dokumentiem, stratēģijām un starptautisku organizāciju pētījumiem; 3) noteikt administratīvi teritoriālās reformas ietekmi uz pamata un vidējās izglītības sistēmu; 4) izvērtēt izglītībai piešķirtā finansējuma apmēra ietekmi uz vispārējās izglītības kvalitāti; 5) salīdzināt Latvijas un Skandināvijas valstu izglītības sistēmas; 6) izvirzīt galvenās Latvijas izglītības sistēmas problēmas; 7) izdarīt secinājumus un izteikt priekšlikumus.

Darbā apskatīta un vērtēta ne tikai ATR ietekme uz vispārējo izglītību Latvijā, uzmanību vēršot arī uz citiem, izglītību un sevišķi tās kvalitāti ietekmējošiem faktoriem, lielu nozīmi piešķirot vispārējai izglītībai piešķirtā finansējuma apmēram, gan vietējo pašvaldību līmenī, gan globālā mērogā. Darbs sastāv no ievada piecām nodaļām, secinājumiem un priekšlikumu daļas.

Darba pirmā nodaļa par izglītības kvalitātes jēdzienu ietver apakšnodaļas par izglītības nozīmīgumu ikvienā sabiedrībā, izglītība tiek apskatīta kā valsts ekonomisko attīstību veicinošs faktors, tajā apskatīta izglītības kvalitātes definīcija, kura ņemta no *Apvienoto Nāciju Starptautiskā Bērnu fonda* (UNESCO) un līdz ar to ir attiecināma uz ikvienu pasaules valsti globālā mērogā. Nodaļas turpinājumā seko dažādi veidi kā vērtēt un mērīt izglītības kvalitāti, piemēram, Globālās konkurētspējas indekss, kurš vērtē ne tikai izglītības jomu, bet arī 139 pasaules valstu konkurētspēju visās nozīmīgākajās nozarēs. Galvenā uzmanība tiek vērsta uz Latvijas konkurētspējas rādītājiem salīdzinājumā ar citām valstīm, īpaši ar Baltijas un Skandināvijas reģiona valstīm. Tālāk tiek apskatīti Starptautiskās skolēnu novērtēšanas

programmas veiktie pētījumi, kuri parāda, kādā mērā skolēni ir ieguvuši dažādas zināšanas un prasmes. Nodaļas noslēgumā apskatīta izglītībai piešķirtā finansējuma un tā apjoma ietekme uz izglītības kvalitāti dažādās pasaules valstīs un izdarīti būtiskākie secinājumi.

Darba otrā nodaļa veltīta Latvijas un Skandināvijas valstu (Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas) izglītības sistēmu salīdzinājumam. Pirmajā apakšnodaļā dots Latvijas vispārējās izglītības sistēmas raksturojums, otrajā apakšnodaļā apskatīts valsts un pašvaldību funkciju sadalījums, kas attiecas uz izglītības jautājumiem, trešā apakšnodaļa ir veltīta pašvaldību kompetencei izglītības nodrošināšanā. Tālāk seko apakšnodaļa par Latvijas izglītības sistēmas finansēšanas principiem un nodaļu turpina dziļāka Somijas izglītības sistēmas analīze, nedaudz mazāk tiek apskatītas Zviedrijas un Norvēģijas valstis. Nodaļa tiek noslēgta ar visu valstu salīdzinājumu gan skaitļos, gan faktos un tiek izdarīti galvenie secinājumi.

Trešajā nodaļā uzmanība vērsta uz administratīvi teritoriālās reformas ietekmi uz pamata un vidējo izglītību Latvijā. Ir uzskaitītas reorganizētās, apvienotās, slēgtās skolas laika posmā no 2009.-2011. g., to uzskaitījums veikts pa novadiem. Sīkāk apskatīta arī finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaita, kas ir viena no būtiskākajām izmaiņām izglītības sistēmā pēdējos gados, kā arī ar to saistītās problēmas un izaicinājumi. Otrā apakšnodaļa tiek balstīta uz Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes izdoto „*Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumu 2005.-2010.g.*”, kurā sniegti un apkopoti Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumu apsekojuma rezultāti, t.sk. izglītības jomā. Nodaļas noslēgumā apskatīta Latvijas skolu reitinga un izglītībai piešķirto pašvaldību budžetu līdzekļu attiecība.

Izglītības sistēmas problēmas un izaicinājumi tiek definēti darba ceturtajā nodaļā, kurā darba autore min galvenos vispārējās izglītības trūkumus, vispārējo izglītību ietekmējošos faktorus, nākotnes izaicinājumus un iespējamus risinājumus. Darba piektajā, noslēdzošajā nodaļā, izglītības kontekstā, tiek aplūkota Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Stratēģiskajā dokumentā sniegts Latvijas izglītības vērtējums, apzinātas mūsu valsts iespējas, stiprās puses un potenciāls, kā arī nozīmīgākās problēmas un sniegti iespējamie risinājumi tām.

Darba noslēgumā, balstoties uz darba gaitā izpētīto literatūru un informācijas resursiem, tiek izdarīti secinājumi, kuros atspoguļotas galvenās pamata un vidējās izglītības kvalitātes problēmas Latvijā un tiek sniegti priekšlikumi kā risināt šīs problēmas, celt izglītības kvalitāti un tās konkurētspēju pasaules līmenī.

Darba pielikumos iekļautas četras tabulas, kurās iekļauts Latvijas skolu reitings un atspoguļots pašvaldību budžeta izdevumu īpatsvars izglītībai 2009.g.

Darbā izmantotās pētnieciskās metodes - salīdzinošā analīze, gadījuma analīze, normatīvo aktu analīze, dokumentu analīze, statistikas analīze un kvalitatīvā datu vākšanas metode.

Darbā izmantota literatūra latviešu un angļu valodā, izmantotas grāmatas, publikācijas internetā, vairāki starptautisku organizāciju pētījumi un ziņojumi, kā, piemēram, *The Global Competitiveness Report 2010-2011* un *The Programme for International Student Assessment*. Izmantoti Ministru kabineta noteikumi un dažādi vispārējās izglītības jomu reglamentējošie dokumenti, kā arī Latvijas Republikas Izglītības uz zinātnes ministrijas informatīvie ziņojumi un statistika par vispārējo izglītību. Izmantoti statistikas dati un pārskati no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes, avīžu raksti, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija u.c.

1. Izglītības kvalitātes jēdziens

Izglītība mūsdienās ir viens no svarīgākajiem sabiedrības pastāvēšanas un attīstības priekšnoteikumiem. Ikvienas labklājības valsts pamatā ir izglītoti iedzīvotāji. Šajā nodaļā darba autore apskata izglītības nozīmi ne tikai atsevišķu indivīdu dzīvē, bet arī visas sabiedrības kontekstā. Tiek apskatīta izglītības kvalitātes jēdziens, tā izpratne Apvienoto Nāciju Starptautiskā Bērnu fonda starptautiskajā redzējumā. Plaši apskatīts Globālās konkurētspējas indekss kā viens no vispārējās izglītības kvalitātes rādītājiem ar mērķi salīdzināt Latvijas izglītību starptautiskā mērogā. Apskatīta Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma, kura tiek izmantota kā instruments, kuru pielieto skolēnu zināšanu novērtēšanai un salīdzināšanai globālā līmenī. Turpinājumā tiek meklēta sakarība starp piešķirtā finansējuma apjomu vispārējai izglītībai un skolēnu sasniegumiem, līdz ar to izglītības kvalitāti.

1.1. Izglītības nozīme mūsdienu sabiedrībā un ilgtspējīgā valsts attīstībā

Izglītība sākas no bērna vecākiem, ģimenes un apkārtējās sociālās vides. Sevišķi nozīmīga ir pieredze dzīves pirmajos gados, jo tieši šajā laikā veidojas priekšstati par dzīvi un izpratne par lietām un notikumiem, kas cilvēku pavadīs visu atlikušo dzīvi. Audzināšanai ir liela loma bērna turpmākajās gaitās, arī uzsākot mācības skolā. Izglītības nozīmīgumu nevar pārvērtēt. Izglītība neietver sevī tikai iedotās zināšanas, bet tā veido un attīsta personības rakstura īpašības. Kā minēts stratēģijas dokumentā „Latvija 2030” - aktīvi un atbildīgi pilsoņi ir labvēlīgu ģimeņu un kvalitatīvu mācību apstākļu rezultāts.² Ikvienas labklājības valsts pamatā ir gudri un izglītoti iedzīvotāji. Lai valsts spētu pēc iespējas pilnvērtīgāk izmantot savu potenciālu, tai ir jādod iespēja iegūt izglītību ikvienam tās iedzīvotājam.

Neviena valsts pasaulē nevar sasniegt ilgtspējīgu ekonomikas attīstību bez pastāvīgām investīcijām cilvēkkapitālā. Līdz ar to izglītību var aplūkot kā vienu no attīstību veicinošiem faktoriem. Izglītība uzlabo cilvēku dzīves kvalitāti, tā sniedz dažādus sabiedriskos labumus gan indivīdiem, gan visai sabiedrībai kopumā. Izglītība ceļ cilvēku produktivitāti un radošumu, veicina uzņēmējdarbību un tehnoloģiskos sasniegumus. Izglītībai ir nozīmīga loma ekonomiskā un sociālā progresa nodrošināšanā un ienākumu sadales uzlabošanā. Izglītība ietekmē ekonomisko attīstību, darbaspēka produktivitāti, nabadzību, tirdzniecību, tehnoloģijas, veselību, ienākumu sadali, ģimenes struktūru utt.

Izglītotiem cilvēkiem ir lielākas iespējas atrast darbu, kas viņiem dod gandarījumu. Izglītotiem cilvēkiem ir lielākas iespējas sekmēt sabiedrības un valsts attīstību ar jauniem

² Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 31.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

izgudrojumiem un atklājumiem. Viņi ir atvērti jaunajām tendencēm, kas valda sabiedrībā - informāciju tehnoloģijām, iespējām, ko sniedz starptautiskā vide un sadarbība. Izglītotie ir spējīgi radīt inovācijas, produktus ar pievienoto vērtību, attīstīt inovatīvas produkcijas ražošanu.

Izglītība nozīmē arī vērtību nodošanu no vienas paaudzes nākamajām. Izglītībai ir liela loma indivīda panākumiem dzīvē, tā sagatavo cilvēku fiziski, garīgi un sociāli darba gaitām un dzīvei. Izglītība ir kā sabiedrības pamats, kas nes ekonomisko un sociālo labklājību, kā arī politisko stabilitāti. Izglītība tās augstākajā līmenī nodrošina profesionāli sagatavotus speciālistus, kuru darbība nodrošina dažādu valstij svarīgu jomu funkcionēšanu, piemēram, ārsti, policisti, skolotāji utt. Izglītība palīdz nodrošināt valsts konkurētspēju pasaules tirgos, laikā, kad strauji mainās tehnoloģijas un ražošanas metodes. Izglītība darbojas arī kā toleranci veicinošs faktors starp sabiedrības locekļiem. Galvenais izglītības uzdevums ir sagatavot cilvēkus ne tikai darbam, bet arī integrēt tos sabiedrībā un iemācīt tiem sabiedrības morāli un vērtības. Izglītība palīdz izlīdzināt sabiedrību un uzturēt tajā stabilitāti. Skolas sagatavo bērnus par atbildīgiem un aktīviem pilsoņiem.

Izglītība mūsdienās ir viens no svarīgākajiem sabiedrības pastāvēšanas un attīstības priekšnoteikumiem. Tai ir nozīmīga loma gan atsevišķu cilvēku, gan sabiedrības attīstībā, tā pieder pie cilvēktiesībām un ir svarīgs līdzeklis tādu mērķu sasniegšanā kā ekonomikas un pilsoniskas sabiedrības attīstība, vienlīdzība, dzimumu līdztiesība. Izglītības sistēmas attīstības jomā valsts ilgtermiņa mērķis ir virzība uz zināšanām balstītu sabiedrību, kuras kultūras, sociālo un ekonomisko izaugsmi nosaka iedzīvotāju augsts intelektuālais līmenis, kā arī uz tādu sabiedrību, kas nodrošina ilgtspējīgu attīstību.³ Lai turpinātos nepārtraukta un visos līmeņos sabalansēta valsts attīstība, jāveido izglītota un zinoša sabiedrība, koordinēti un mērķtiecīgi virzot zināšanu radīšanu, uzkrāšanu, izplatīšanu un lietošanu. Zināšanas kļūst par valsts stratēģisko bagātību un galveno ekonomiskās izaugsmes resursu, kas nodrošina cilvēkam iespēju kļūt par aktīvu darba devēju vai par augsti kvalificētu speciālistu.⁴

Pēc autores domām īpaša uzmanība jāpievērš maznodrošināto bērnu iespējām uz izglītību, jānodrošina vienlīdzīgas iespējas mācīties un netikt atstumtiem dēļ materiālajiem faktoriem. Tieši atstumtība dēļ šīm atšķirībām ir viens no iemesliem kāpēc skolēni nepabeidz mācību iestādi. Šie bērni nodara kaitējumu ne tikai sev, neiegūstot izglītību, bet arī visai sabiedrībai. Ja mazākais ļaunums ir sociālo pabalstu sloga palielināšana, tad nopietnākas sekas ir tam, ka jaunieši iesaistās noziedzīgos nodarījumos.

³ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Informatīvais ziņojums par izglītības sistēmas strukturālās reformas norisi un plānotajiem pasākumiem tās tālākai īstenošanai*. 3.lpp. Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_110909_MK_reformas.pdf

⁴ Turpat.

1.2. Izglītības kvalitātes definīcija

Runājot par izglītības kvalitāti, svarīgi ir aplūkot kvalitātes jēdzienu. Apvienoto Nāciju Starptautiskais Bērnu fonds jeb UNICEF (*United Nations International Children's Fund*) uzsver, ka bērniem ir tiesības uz kvalitatīvu izglītību. Kvalitatīva izglītība ietver: veselīgus, pārtikušus skolēnus, kuri ir gatavi mācīties un kurus atbalsta gan viņu ģimenes, gan sabiedrība; veselīga, droša apkārtējā vide, kas spēj apgādāt ar nepieciešamajiem resursiem un iekārtām; mācību saturs, kas atspoguļots mācību programmās un mācību materiāli, kas nepieciešami pamatzināšanu iegūšanai, īpaši rakstīt prasmes, skaitīt prasmes un tādās prasmēs un zināšanās kā dzimumaudzināšanā, veselības mācībā u.c. Tādu procesu nodrošināšana, kas apmācītu skolotājus izmantot uz bērnu orientētu mācīšanu, labi nokomplektētās klasēs un skolās ar prasmīgu novērtēšanas sistēmu, lai sekmētu mācīšanos un mazinātu atšķirības. Kvalitatīvas izglītības rezultāti ietver zināšanas, prasmes un viedokļus, kas ir saistīti ar nacionāliem mērķiem izglītības sistēmā un pozitīvu iekļaušanos un līdzdarbību sabiedrībā.

Šī definīcija ļauj izglītību saprast kā kompleksu sistēmu arī politikas, kultūras un ekonomikas kontekstā.⁵ Kvalitātes definīcijai jābūt atvērtai izmaiņām un attīstībai, balstītai uz informāciju, izmaiņu kontekstu un jaunu izpratni par izglītības izaicinājumiem. Izglītības sistēmu var pilnveidot caur dažādām izglītības dimensijām: skolotāji, mācību vide, mācību saturs, process un rezultāti.

Kvalitatīva izglītība nozīmē „*kvalitatīvus skolniekus*”, kuriem ir laba veselība, kuri ir nodrošināti ar pilnvērtīgu pārtiku. Nozīmīga pirmajos dzīves gados ir ģimenes loma, audzināšana. Regulāra mācību iestādes apmeklēšana uzlabo skolēnu sekmes; ģimenes atbalsts - bērni, kuru vecākiem ir zemāks izglītības līmenis uzrāda zemākus rādītājus skolā nekā to vecāku bērni, kuriem ir augstāks izglītības līmenis. Kvalitatīva izglītība nozīmē „*kvalitatīvu mācību vidi*” – mācību vide sastāv skolas aprīkojuma kvalitātes – materiāltehniskais nodrošinājums, laboratorijas, bibliotēkas, datorklases; sociālajiem, psiholoģiskajiem faktoriem un izglītības pakalpojuma sniegšanas elementiem. Mācību vidi ietekmējošs faktors ir arī klašu lielums. Saistība starp skolēnu skaitu klasē un mācību kvalitāti ne vienmēr ir noteicošais faktors, nebūt vienmēr klases, kurās ir vairāk skolēnu uzrādīs labākus rezultātus un otrādi, svarīgi ir arī citi faktori.

Viens no faktoriem, kas nosaka izglītības kvalitāti ir droša vide, skolās jānodrošina vienlīdzīga izturēšanās pret skolēniem, jānovērš jebkāda vardarbības iespējamība. Lai rūpētos par skolēnu veselību, skolām sadarbojoties ar vietējām pašvaldībām, tiek nodrošinātas dažādas veselības pārbaudes. Tikai veseli bērni ir spējīgi pilnvērtīgi apgūt mācību vielu.

⁵ United Nations Children's Fund. *Defining Quality in Education*. Skatīts: [09.01.11]. Pieejams: <http://www.unicef.org/education/files/QualityEducation.PDF>

Kad visi priekšnoteikumi ir izpildīti, seko „*kvalitatīvs mācību saturs*”, kas izpaužas uz standartiem balstītās mācību programmās. Pētījumi par izglītības praktisko pusi un sabiedrības nākotnes vajadzību projicēšana darbojas līdzīgu skolu mācību programmām. Mācību programmām vajadzētu likt uzsvaru uz zināšanu dziļumu nevis apgādāt skolēnus ar plašām zināšanām dažādās jomās. Programmām jābūt piemērotām individuālām atšķirībām, jākoncentrējas uz rezultātiem, standartiem un skolēnu sasniegtajiem mērķiem. Mācību programmām jābūt piemērotām bērniem ar dažādu sociālo izcelšanos.⁶ Svarīgākais, lai mācību programmas būtu balstītas uz skaidri definētiem mācību procesa rezultātiem un šiem rezultātiem jābūt atzīmju formā, tām jāatspoguļo patiesās skolēnu zināšanas. Mācību priekšmeti, kuriem mācību procesā neseko pārbaudes darbi netiek nopietni uztverti.

Agrāk lielākās diskusijas par izglītības kvalitāti bija saistītas ar tādiem faktoriem kā sistēmas infrastruktūru, skolēnu - skolotāju koeficientu, mācību programmu saturu. Pēdējos gados uzmanība vairāk tiek vērsta uz izglītošanas procesiem – kā skolotāji un administrācija izmanto iepriekšminētos faktoros. Skolotājiem jābūt profesionāli sagatavotiem, nepārtraukti jāturpina izglīties un celt kvalifikāciju. Jāveicina uz skolēnu centrētais mācību modelis, lai gan daudzviet joprojām pastāv uz skolotāju centrētais modelis, kas nozīmē, kas skolotājs vienkārši pasniedz zināšanas, kas ir mazliet autoritāra metode. Pretēji tai mācību stundās būtu jāpielieto vairāk interaktīvas metodes, kas mācību procesā iesaistītu arī pašus skolēnus.

1.3. Izglītības kritēriji Globālās konkurētspējas ziņojumā

Globālās konkurētspējas indekss ir viens no veidiem kā starptautiskā mērogā mērīt un novērtēt pasaules valstu konkurētspēju dažādās valstiski svarīgās jomās. Izglītības joma arī ir viena no tām, pēc kuras var noteikt un salīdzināt valstu konkurētspēju. Ziņojumā ietverti vairāki rādītāji, kas skaitliski atspoguļo valstu izglītības sistēmu attīstību un kvalitāti. Šos rādītājus var salīdzināt ar citām valstīm, Latvijas gadījumā interesanti salīdzināt savā starpā Baltijas valstis, kā arī Latviju ar Skandināvijas valstīm, kurām savā darbā pievēršu pastiprinātu uzmanību. Šo ziņojumu savā darbā apskatu, jo tajā starp pētījuma 139 dalībniecēm ir arī Latvija, tādējādi iepazīstoties ar Latvijas rādītājiem un salīdzinot tos ar citu valstu rādītājiem var spriest par dažādiem vispārējās izglītības sistēmas aspektiem un izglītības sistēmas kvalitāti.

Pasaules Ekonomikas forums (*The World Economic Forum*) ir neatkarīga starptautiska organizācija, kuras darbības mērķis ir uzlabot situāciju pasaulē iesaistot uzņēmējus, akadēmisko personālu un politiskos līderus, lai veidotu globālo, reģionālo un industriālo

⁶ United Nations Children's Fund. *Defining Quality in Education*. Skatīts: [09.01.11]. Pieejams: <http://www.unicef.org/education/files/QualityEducation.PDF>

dienaskārtību.⁷ PEF publicē virkni visaptverošu ziņojumus, kas detalizēti apskata daudzus globālus jautājumus ar mērķi uzlabot situāciju pasaulē. Viens no šādiem ziņojumiem ir Globālās konkurētspējas ziņojums (*The Global Competitiveness Report*), kas balstīts visaptverošā konkurētspējas indeksā, ar kuru var izmērīt valstu konkurētspēju, kurā ietverti gan mikroekonomikas, gan makroekonomikas rādītāji.⁸ Pasaules Ekonomikas forums konkurētspēju definē kā institūciju, rīcībpolitiku un faktoru kopumu, kas nosaka valsts produktivitātes līmeni.

Globālās konkurētspējas indekss (*The Global Competitiveness Index*) atspoguļo 139 pasaules valstu konkurētspēju. Valstis pēc Starptautiskā Valūtas fonda (SVF) iedalījuma ir sadalītas sešos reģionos: 1) Centrālā un Austrumeiropa; 2) Neatkarīgo valstu savienība (t.sk. arī Gruzija un Mongolija, lai gan nav NVS dalībvalstis); 3) Jaunattīstības Āzija; 4) Tuvie Austrumi un Ziemeļāfrika; 5) Subsahāras Āfrika; 6) Rietumu puslode (attīstītās ekonomikas).⁹ Latvija pieder pie Centrālās un Austrumeiropas iedalījuma.

Globālais konkurētspējas indekss (GKI) sastāv no daudzām dažādām komponentēm, katra no tām mēra konkurētspēju no dažādiem aspektiem. Šīs komponentes ir grupētas 12 ekonomikas konkurētspējas pīlāros: 1) institūcijas; 2) infrastruktūra; 3) makroekonomikas vide; 4) veselība un pamatizglītība; 5) augstākā izglītība un apmācības; 6) preču tirgus efektivitāte; 7) darba tirgus efektivitāte; 8) finansu tirgus attīstība; 9) tehnoloģiskā sagatavotība; 10) tirgus lielums; 11) uzņēmējdarbības modernizācija; 12) inovācijas.¹⁰ Visi pīlāri tiek sadalīti trīs grupās, pirmais līdz ceturtais pīlārs ietver pamatprasības; piektais līdz desmitais ir efektivitātes vairotaji; 11. un 12. ir inovācijas un modernizācijas faktori.

Katrs no 12 pīlāriem sevī iekļauj vairākas apakšnozares. Piemēram, otrais pīlārs - infrastruktūra ietver ceļu, ostu, dzelzceļa un gaisa transporta infrastruktūras kvalitātes novērtējumu, kā arī elektroenerģijas un sakaru kvalitāti. Darba ietvaros lielāku uzmanību vēršu uz izglītības jautājumiem, kuri pēc GKI tiek vērtēti divos pīlāros: veselība un pamatizglītība; augstākā izglītība un apmācības.

Veselīgs darbaspēks ir vitāls valsts konkurētspējai un produktivitātei. Darbinieki, kuri ir slimi nevar pilnvērtīgi strādāt, izmantot savu potenciālu un būs mazāk produktīvi par veselīgiem darbiniekiem. Slikts veselības stāvoklis nozīmē lielas izmaksas darba devējam, neveselīgi darbinieki bieži vien ir izklaidīgi un slikti veic savus darba pienākumus. Veselības un pamatizglītības pīlārā iekļauta arī pamatizglītības pieejamība iedzīvotājiem, kas ir īpaši

⁷ World Economic Forum. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: <http://www.weforum.org/>

⁸ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 4.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

⁹ Turpat, 71.lpp.

¹⁰ Turpat, 45.lpp.

svarīga mūsdienu ekonomikā. Iegūtā pamatizglītība paaugstina katra darbinieka produktivitāti. Strādnieki, kuriem pavisam nedaudz ir bijusi saistība ar formālo izglītību spēj tikt galā tikai ar fiziska darba pienākumiem un viņiem sagādā lielas grūtības attīstītāki ražošanas procesi un tehnoloģijas. Pamatizglītības trūkums var radīt ierobežojumus uzņēmējdarbības attīstībai, īpaši uzņēmumiem, kuri izmanto sarežģītas tehnoloģijas ražošanas procesā.¹¹

Mūsdienu globalizētā ekonomika prasa izglītotus darbiniekus, kuri ir spējīgi ātri pielāgoties mainīgiem apstākļiem. Augstākās izglītības un apmācības pīlārā ietverts vidējās un augstākās izglītības iestādēs uzņemto studentu skaits, kā arī izglītības kvalitātes novērtējums, kuru snieguši valstu uzņēmēji. Jāņem vērā, ka visi 12 pīlāri nevar tikt skatīti atsevišķi. Tie pastiprina viens otru un ja kādā no jomām ir iestājies panīkums, tas ietekmē arī pārējās jomas. Piemēram, inovācijas nerastos, ja nebūtu izglītotā un apmācīta darbaspēka, kas būtu apguvis jaunākās tehnoloģijas, tas savukārt nebūtu iespējams bez pietiekama finansējuma utt.

1.4. Globālās konkurētspējas indekss, kā vispārējās izglītības konkurētspējas rādītājs

Globālajā konkurētspējas ziņojumā 139 valstis ir sarindotas noteiktā secībā pēc to uzrādītajiem rādītājiem attiecīgajā jomā. Summējot visās jomās uzrādītos rezultātus pēc GKI pirmajā vietā ierindojas Šveice, kura uzrāda ļoti labus rezultātus zinātnisko pētījumu jomā un inovācijās, ar pieredzes bagātu uzņēmējdarbības kultūru. Šveicei raksturīga akadēmiskās vides un uzņēmējvides sadarbība. Zviedrija ieņem otro vietu pateicoties pasaulē caurspīdīgākajai un efektīvākajai publiskajai pārvaldei. Valstī ir zems korupcijas līmenis un augsta sabiedrības uzticība politiķiem. Augsti rādītāji Zviedrijai ir arī izglītības jomā un tehnoloģiju apgūvē. Trešajā vietā ierindojas Singapūra, kura ieņem augstāko pozīciju no Āzijas valstīm. Singapūrā ir pasaulē zemākais korupcijas līmenis, augstā līmenī ir finanšu tirgus. Āzijas valsts var lepoties ar teicamu infrastruktūru, ceļiem, ostām un gaisa satiksmi. Liels nopelns arī tehnoloģijām un izglītībai. ASV ieņem ceturto vietu, bet pēdējos divos gados ir piedzīvots kritums. Valsts bagāta ar inovācijām, lielisku augstākās izglītības sistēmu un uzņēmējdarbības vidi.¹² Turklāt kā vājākais posms ASV tiek minēts makroekonomiskās stabilitātes trūkums. Tālāk seko tādas valstis kā Vācija, Japāna, Somija un Dānija. Abas ziemeļu valstis var lepoties ar caurspīdīgu publiskās pārvaldes darbu un izglītības sistēmas spēju nodrošināt darba tirgu ar kvalificētiem speciālistiem, kuri spēj pielāgoties pārmaiņām un

¹¹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 5.lpp. Skatīts: [28.03.11].

Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

¹² Turpat.

ir apmācīti darbam ar mūsdienu tehnoloģijām, un spējīgi radīt inovācijas. Desmit labāko valstu vidū ir arī Nīderlande un Kanāda.

Latvijas kaimiņvalsts Igaunija ieņem 33.vietu, kas ir augsts rādītājs, Lietuva ieņem 47.vietu, bet Latvija starp Baltijas valstīm ieņem zemāko 70.vietu no 139 valstīm. Atsevišķi sastādītajā Eiropas Savienības (ES) 27 dalībvalstu topā, Latvija ieņem 25.vietu, zemāk ir tikai Bulgārija un Grieķija. 12.vietā ir Igaunija un 19.vietā Lietuva. Konkurētspējīgākās trīs valstis ar augstāko rezultātu ir Zviedrija, Vācija un Somija. Sastādītajā topā, no 139 valstīm, visas 27 ES dalībvalstis ierindojas, no otrās līdz 83.vietai, kas nozīmē, ka augstākā vieta, kuru ieņem ES dalībvalsts ir otrā un tā ir Zviedrija, bet zemāko vietu ieņem Grieķija - 83.vietu.

Apskatot Latvijas rādītājus atsevišķi pa pīlāriem var secināt, ka vissliktākie rādītāji starp visām 139 valstīm Latvijai ir tirgus lielums, tā ieņem 95.vietu; finansu tirgus attīstības jomā Latvija ieņem 86.vietu; makroekonomikas vide - 84.vieta; uzņēmējdarbības modernizācija – 80.vieta. Nedaudz labāki rezultāti ir inovāciju jomā – 77.vieta, institūcijas – 75.vieta, preču tirgus efektivitāte - 72. Infrastruktūras ziņā Latvija ir 55.vietā, arī veselība un pamatizglītība ierindojas 55.vietā, darba tirgus efektivitāte 52.vietā, tehnoloģiju joma 51.vietā.¹³ Visaugstāko pozīciju ieņem augstākās izglītības un apmācības rādītāji, kas Latviju ierindo 35.vietā.

No 15 uzņēmējdarbību ietekmējošiem faktoriem, uzņēmējiem tika uzdots nosaukt piecus problemātiskākos faktoros valstī un sarindot tos no viens līdz pieci, kur viens nozīmē problemātiskākais. Latvijas gadījumā kā problemātiskākais tika minēts nodokļu regulējums, tad seko neefektīva valdības birokrātija, piekļuve finansējumam, nodokļu likmes, korupcija, politiskā nestabilitāte, stabilas valdības trūkums, nepietiekams finansējums infrastruktūrai, inflācija, zema darba ētika vietējā darba tirgū, neatbilstoši izglītots darbaspēks u.c.¹⁴ Daudzus uzņēmējus neapmierina nenoteiktā situācija valstī ar nodokļiem, to likmes tiek mainītas, šīs izmaiņas ne vienmēr ir paredzamas, līdz ar to uzņēmēji nevar plānot savu uzņēmumu attīstību un prognozēt situāciju valstī kopumā.

Rādītājos, kas tieši saistīti ar izglītību Latvija salīdzinoši ar pārējiem pīlāriem uzrāda vislabākos rezultātus. Piemēram, pamatizglītības kvalitāte ierindo Latviju 45.vietā. Skolēnu skaita ziņā, kas uzsāk mācības pamatizglītības iestādēs Latvija ieņem 90.vietu, kas nozīmē, ka pastāv visai liels to bērnu skaits, kas vispār neuzsāk mācības skolā. Augstākās izglītības rādītājos Latvija uzrāda labāko sniegumu, īpaši augsts ir uzņemto studentu skaits – 18.vieta, kā arī vidusskolēnu skaits no visiem attiecīgā vecuma jauniešiem – 32.vieta. Interneta

¹³ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 210.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

¹⁴ Turpat.

pieejamība skolās Latviju ierindo 30.vietā, turpretī izglītības sistēmas kvalitāte – 64.vietā un matemātikas un dabas zinātņu izglītības kvalitāte ierindojas 59.vietā.¹⁵

Zināmu korelāciju var novērot aplūkojot ceturto un piekto pīlāru, veselība un pamatizglītība; augstākā izglītība un apmācības. Tās valstis, kuras uzrāda augstus rezultātus ceturtajā pīlārā, augstus rezultātus uzrāda arī piektajā. Turklāt vidējā izglītība ir ietverta zem piektā pīlāra. Savā darbā, izglītības jautājumus apskatot, esmu vērsusi uzmanību tieši uz Skandināvijas valstīm, kuras šajā jomā uzrāda ļoti labus rezultātus uz visu pasaules valstu fona. Globālajā konkurētspējas indeksā Zviedrija ieņem otro vietu, Somija septīto, Dānija devīto un Norvēģija 14.vietu starp 139 valstīm.¹⁶ Veselības un pamatizglītības jomā augstākais rādītājs ir Beļģijai, otro vietu ieņem Somija, kuras izglītības sistēmu savā darbā apskatu sīkāk. Trešā vieta ir Singapūrai, ceturta Īslande, piektā ir Jaunzēlande, sestā Kanāda, septītā Šveice, astotā Nīderlande, devītā Japāna un desmitā Īrija.

Pirmajā desmitniekā no Ziemeļu valstīm ir tikai Somija, bet pārējām valstīm arī ir salīdzinoši labi rādītāji, Zviedrija ir 18.vietā, Dānija 20.vietā un Norvēģija 24.vietā.¹⁷ Latvija šajā rādītājā ieņem 55.vietu, mūsu kaimiņvalstis Igaunija un Lietuva attiecīgi ieņem 29. un 52.vietu, tātad abas ir augstāk nekā Latvija. Pirmajā desmitniekā atrodamas sešas Eiropas valstis, divas Āzijas valstis, Ziemeļamerikas valsts Kanāda un Okeānijas Jaunzēlande. Tas lielā mērā arī liecina par augsto izglītības kvalitāti Eiropā, nevis piemēram, Latīņamerikā vai Āfrikā.

Augstākās izglītības jomā labākie rādītāji ir Somijai, Zviedrijai un Dānijai, kas ir pārlicinoša Ziemeļvalstu dominance. Arī Norvēģija ieņem augsto 12. Vietu, vēl pirmajā desmitniekā ir tādas valstis kā Šveice, kas atrodas ceturtajā vietā, Singapūra piektajā vietā, Īslande sestajā, Beļģija septītajā, Kanāda astotajā, ASV un Nīderlande noslēdz desmitnieku. Pirmajā desmitniekā atrodamas septiņas Eiropas valstis, divas Ziemeļamerikas valstis un Singapūra. Sadalījums ļoti līdzīgs kā veselības un pamatizglītības pīlārā. Interesanti, ka ASV augstākās izglītības rādītājā ieņem augsto devīto vietu, bet veselības un pamatizglītības pīlārā tikai 42.vietu. Latvija ieņem 35.vietu, Lietuva 25.vietu un Igaunija 22.vietu augstākās izglītības pīlārā.¹⁸ GKI kopvērtējumā visaugstāk no Baltijas valstīm atrodas Igaunija – 33.vieta, Lietuva ieņem 47.vietu, bet Latvija ar krietni zemāku rezultātu ieņem 70.vietu, līdz ar to arī atsevišķos rādītājos, kā, piemēram, vispārējā un augstākā izglītība Latvija uzrāda sliktākus rezultātus par abām kaimiņvalstīm.

¹⁵ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 211.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

¹⁶ Turpat, 15.lpp.

¹⁷ Turpat, 18.lpp.

¹⁸ Turpat, 15.lpp.

Apskatot sīkāk veselības un pamatizglītības pīlāru, uzmanību vēršot uz izglītības jautājumiem, tiek izdalīti tādi rādītāji, kā, piemēram, pamatizglītības kvalitāte un uzņemšanas rādītājs pamatizglītībā. Pirmajās desmit vietās ir tādas valstis kā Somija, Beļģija, Singapūra, Īslande, Katara, Šveice, Jaunzēlande, Barbadosa, Kanāda un Ķīna. Visas iepriekšminētās valstis izņemot Kataru, Barbadosu un Ķīnu augstus rezultātus uzrāda arī ceturrtā pīlāra kopsummā, acīmredzot šīs trīs valstis citos rādītājos, kā, piemēram, paredzamais mūža garums un zīdaiņu mirstība nav uzrādījušas pietiekoši augstus rezultātus. Latvija pamatizglītības kvalitātes rādītājā ieņem 45.vietu, turpat arī Lietuva, 44.vietā un Igaunija ir augstajā 16.vietā.

Uzņemšanas rādītājs parāda to bērnu īpatsvaru, kuri uzsāk mācības skolā no visa attiecīgā vecuma bērnu skaita valstī. Šajā ziņā līdervalstis lielākoties ir pavisam citas - Kostarika, Japāna, Krievija, Spānija, Irāna, Apvienotā Karaliste, Ķīna, Kanāda, Šrilanka un Jaunzēlande. Acīmredzot šajās valstīs veiksmīgi darbojas mehānisms, kurš liek apmeklēt skolu teju 100% no visiem attiecīgajā vecumā. Piemēram, Kostarikā un Japānā skolas apmeklējumu uzsāk 100% visi bērni. Šajā rādītājā pat Skandināvijas valstis nespēj uzrādīt tik augstu rezultātu, jo Norvēģija ieņem 19.vietu ar rādītāju 98,7%, Somija tikai 48.vietu ar 96%, Dānija ieņem 54.vietu ar 95,6% un Zviedrija 62.vietu ar rādītāju 94,6%.¹⁹ Kaimiņvalsts Igaunija ierindojas 66.vietā ar rādītāju 94,3%, Lietuva 78.vietā ar 92,2% un Latvija ieņem 90.vietu ar 90,1%.

Augstākās izglītības un apmācības pīlārs ietver arī vidējās izglītības rādītājus, tādus kā, uzņemto audzēkņu skaits vidusskolās, jeb to skolēnu skaits, kuri pēc pamatizglītības iegūšanas turpina mācīties vidējās izglītības mācību iestādēs. Šajā rādītājā vislabākos rezultātus uzrāda Austrālija, Nīderlande, Spānija, Dānija, Jaunzēlande, Īrija, Francija, Norvēģija, Somija un Īslande. Ļoti pārlicinoša Eiropas valstu, izņemot Jaunzēlandi, dominance. 26.vietā ir Igaunija, 29.vietā Lietuva un 32.vietā Latvija.

Vislielākais uzņemto studentu skaits augstskolās no visiem vidējās izglītības iestāžu absolventiem ir Korejā, Somijā, Grieķijā, Slovēnijā, Ķīnā, ASV, Dānijā, Ukrainā, Venecuēlā un Jaunzēlandē. Šajās valstīs rādītājs ir no 78,5 - 98,1%. Latvija ieņem 18.vietu ar rādītāju 69,2%, Lietuva 11.vietu (77,3%), bet Igaunija 25.vietu ar rādītāju 63,7%. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas datiem Latvijā uz 2008.g. bija 545 studenti uz 10 000 iedzīvotājiem, kas ir viens no augstākajiem rādītājiem pasaulē. 2009.g. šis skaitlis samazinājās līdz 492 studentiem.²⁰ Neskatoties uz to, ka Latvijas iedzīvotāju skaitam ir

¹⁹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 15.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

²⁰ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Studējošo kopskaits 2009./2010.ak.g.* Skatīts: [04.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-augstaka/parskats-2009.html>

tendence samazināties, studējošo skaits pieaudzis no 46 tūkstošiem 1990.g. līdz 125 tūkstošiem 2008./09.ak.g.

Visplašāk internets ir pieejams Īslandes skolās, tad seko Igaunija, Zviedrija, Katara, Singapūra, Nīderlande, Šveice, Ķīna, Honkonga un Dānija. Lietuvai un Latvijai attiecīgi 27. un 30.rādītājs. Mazliet pārsteidz fakts, ka tādas valstis kā Vācija, Francija, Japāna un Itālija uzrāda zemākus rādītājus par Latviju.

Visaugstākais izglītības sistēmas kvalitātes rādītājs ir Singapūrai, tad seko Šveice, Īslande, Katara, Kanāda, Somija, Beļģija, Zviedrija, Jaunzēlande un Dānija. Igaunija ieņem 42.vietu, Latvija 64.vietu un Lietuva 70. Arī ņemot atsevišķi matemātikas un dabas zinību kvalitātes rādītājus lielas atšķirības nav. Augstākais rādītājs ir Singapūrai, seko Beļģija, Somija, Katara, Šveice, Ķīna, Libāna, Tunisija, Jaunzēlande un Kanāda.²¹ Latvija ierindojas 59.vietā, kamēr Lietuva un Igaunija attiecīgi uzrāda 29. un 21.vietu.

Valstis, kuras ieņem augstas vietas pēc izglītības rādītājiem, attiecīgi uzrāda arī labus sasniegumus pārējās jomās. Diemžēl GKI kopvērtējumā Latvija ieņem tikai 70.vietu, tai pat laikā abas Baltijas kaimiņvalstis ieņem krietni augstākas vietas, Igaunija 33.vietu un Lietuva 47.vietu no 139 pasaules valstīm. Tas nozīmē, ka gan Igaunija, gan Lietuva pēc neatkarības atgūšanas ir veiksmīgāk izmantojušas savas iespējas un labāk nekā Latvijas valdība pārvaldījušas savu valsti. Pēc neatkarības atjaunošanas visas trīs Baltijas valstis atradās praktiski vienādā situācijā.

Liela nozīme valsts attīstībā ir cilvēkiem, kuru rokās koncentrējas vara un ietekme. Diemžēl Latvijā ir salīdzinoši augsts korupcijas līmenis, pēc GKI Latvija ieņem 104.vietu, kamēr Igaunija un Lietuva var lepoties ar mazāk korumpētu valsts pārvaldi, attiecīgi 36. un 54.vieta.²² Igaunija bieži ir uzsvērusi to, ka valstī nav oligarhu, turpretī Latvijas politika nav iedomājama bez oligarhu ietekmes un diemžēl viņus vairāk par kopējām valsts interesēm saista sava labuma gūšana un tieši iesaistīšanos politikā, valsts pārvaldes ietekmēšanu viņi izmanto kā vienu no labākajiem veidiem kā vairot savu personīgo labklājību.

²¹ World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 420.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

²² Turpat, 372.lpp.

1.5. Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas pētījumi

Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (*The Programme for International Student Assessment*) ir veids kā novērtēt skolēnu zināšanas visā pasaulē. Latvija ir viena no valstīm, kura piedalās šajos pētījumos. Manuprāt, tas ir viens no objektīvākajiem instrumentiem, kuru pielietot skolēnu zināšanu novērtēšanai un salīdzināšanai starptautiskā līmenī. Turklāt šī ir Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) programma, kas nozīmē, ka informācija, ko šis pētījums sniedz ir ticama.

Starptautiskā skolēnu novērtēšanas programma (PISA) apskata kādā mērā skolēni obligātās izglītības pēdējās klasēs ir ieguvuši dažādas zināšanas un prasmes, kas ir būtiskas pilnvērtīgai līdzdalībai mūsdienu sabiedrībā. Zināšanas, kuras tiek vērtētas ir lasītprasme, zināšanas matemātikā un dabas zinātnēs. PISA mērķis ir novērtēt ne tikai to vai skolēns spēj tikai reproducēt zināšanas, bet pārbauda arī to cik labi viņi ekstrapolē no tā, ko ir iemācījušies un vai to var attiecināt uz nepazīstamu vidi gan skolā, gan ārpus tās.²³ Tiek vērtētas 15 gadus vecu skolēnu kompetences visās Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) dalībvalstīs un vairākās tās partnervalstīs.

PISA piedāvā vispusīgu un precīzu starptautisku salīdzinājumu. PISA pētījumi ir vērsti uz jauniešu spēju izmantot savas zināšanas un prasmes reālās dzīves izaicinājumos. PISA pētījumos uzsvars tiek likts uz mācību apguves procesu, jēdzienu izpratni un to funkcionēšanu dažādos apstākļos. PISA ir veikusi vairākus pētījumus – 2000.g., 2003.g., 2006.g. un pēdējo 2009.gadā. Pirmo reizi PISA pētījumu vēsturē tika novērtētas arī skolēnu spējas lasīt, saprast un pielietot digitālus tekstus. Pētījumā, kas tika veikts 2009.g. piedalījās ap 470 000 skolēnu, reprezentējot ap 26 miljonus 15 gadīgus skolēnus no 65 pētījuma dalībvalstīm.²⁴ Ap 50 000 skolēnu piedalījās pētījuma otrajā kārtā, kas notika 2010.g., kuri reprezentēja ap 2 miljonus 15 gadus vecus skolēnus no deviņām OECD partnervalstīm.

Katrs no skolēniem pavadīja divas stundas pildot dažādus lasīšanas, matemātikas un dabas zinātņu uzdevumus. Tam papildus 20 valstu skolēniem tika uzdots uzdevums ar digitālo tekstu. Uzdevumos tika ietverti jautājumi, uz kuriem jāatbild atvērto atbilžu formā un arī jautājumi, kuriem doti vairāki atbilžu varianti. Studentiem bija jāaizpilda arī aptaujas lapas, kurās bija jautājumi par personiskajiem blakusapstākļiem, mācību paradumiem, attieksmi pret lasīšanu un viņu motivāciju. Skolas direktori aizpildīja anketu par savu skolu, kurā ietilpa arī jautājumi par demogrāfiskajiem rādītājiem un mācību vides kvalitāti skolā.

²³ PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do – Volume I, 18.lpp. Skatīts: [17.03.11]. Pieejams: <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9810071E.PDF>

²⁴ Turpat, 20.lpp.

Šī pētījuma rezultāti sniedz 15 gadīgu skolēnu zināšanu un prasmju profilu uz 2009.g lasīšanā, matemātikā un dabas zinātnēs; rādītājus, kas parāda skolēnu rezultātus, skolu raksturojumu; pētījums parāda izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, to kādas ir novērojamas tendences. Pētījuma saturisko ietvaru sastāda starptautiskie eksperti no OECD dalībvalstīm, pēc konsultācijām ietvaru apstiprina valstu valdības. PISA definēja tās pētāmās jomas, kuras tiks vērtētas: zināšanas un prasmes katrā no priekšmetiem, kas ir skolēniem jāapgūst; konteksts kādā skolēniem rodas problēmas un skolēnu attieksme pret mācībām.²⁵ PISA uzdevumi sastāv no tekstuālas informācijas, grafikiem, diagrammām, tabulām, kam seko jautājumi no dažādiem aspektiem.

Sasniegumi matemātika ir iedalīti sešos prasmju līmeņos, līmeņi ir sakārtoti pēc uzdevumu sarežģītības pakāpes, pirmais līmenis ir zemākais līmenis ar vieglāko sarežģītības pakāpi un sestais līmenis ir augstākais jeb sarežģītības ziņā grūtākais līmenis. Skolēni, kuri uzrāda līmeni, kas ir zemāks par pirmo (skaitliski rezultāts, kas ir zem 359 punktiem) nav spējīgi uzrādīt pamatzināšanas un prasmes, kuras PISA vērtē. Šiem skolēniem sagādā nopietnas grūtības matemātikas prasmju izmantošana, kas spētu sekmēt zināšanas arī citos mācību priekšmetos. Tai pat laikā, tas, ka skolēni atrodas šajā līmenī nenozīmē, ka viņiem nav matemātisko iemaņu un lielākā daļa no skolēniem ir spējīgi izpildīt dažus no PISA uzdevumiem. No pirmā līmeņa uzdevumiem viņi ir spējīgi precīzi izpildīt mazāk kā pusi. Skolēni pa līmeņiem tiek sadalīti balstoties uz viņu pareizi atbildētiem jautājumiem. Lai rezultāti būtu vieglāk interpretējami, līmeņi tiek saistīti ar punktu sistēmu, skaitliskiem rādītājiem.

Augstākais, sestais līmenis (rezultāts virs 668 punktiem) apliecina skolēna spējas konceptualizēt, vispārināt un izmantot informāciju, kas balstīta uz viņa pētījumiem un sarežģītu problēmsituāciju modelēšanu. Viņi var sasaistīt informāciju no dažādiem avotiem un interpretēt to. Šajā līmenī skolēni ir apveltīti ar attīstītu matemātisko domāšanu un spriestspēju. Viņi spēj attīstīt jaunas pieejas un stratēģijas, lai tiktu galā ar nebijušu situāciju. Skolēni spēj precīzi formulēt savu rīcību un pārdomas saistībā ar saviem atklājumiem, interpretācijām un argumentiem. Ar sestā līmeņa uzdevumiem var tikt galā 1,3% no OECD valstu skolēniem.

Piektajā (no 607-668 punktiem) līmenī skolēni spēj darboties ar sarežģītiem modeļiem un izteikt pieņēmumus. Viņi var izvēlēties, salīdzināt un novērtēt piemērotāko problēmu risinājumus, stratēģijas, kas atrisinātu problēmas, kas saistītas ar šiem modeļiem. Skolēni šajā

²⁵ PISA 2009 Results: What Students Know and Can Do – Volume I, 22.lpp. Skatīts: [17.03.11]. Pieejams: <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9810071E.PDF>

līmenī darbojas stratēģiski, izmantojot attīstītas domāšanas un argumentācijas prasmes. Piekto līmeni OECD valstīs sasniedz 9% skolēnu.

Ceturta līmeņa (545 līdz 606 punkti) skolēni spēj darboties ar modeļiem sarežģītās situācijās, lai izdarītu pieņēmumus. Viņi dotās situācijas var tieši sasaistīt ar reālās dzīves situācijām. Šajā līmenī skolēni izmanto labi attīstītās iemaņas. Viņi var paskaidrot savus spriedumus un argumentus. Uz ceturta līmeņa jautājumiem var atbildēt 29,3% skolēnu.

Trešajā līmenī (no 483 līdz 544) skolēni spēj veikt skaidri aprakstītas procedūras, tai skaitā tās, kuras prasa arī secīgus lēmumus. Viņi spēj izvēlēties un pielietot vienkāršas problēmu risināšanas stratēģijas. Audzēkņi šajā līmenī māk interpretēt izmantojot dažādus informācijas avotus. Viņi sniedz īsus ziņojumus par savu interpretāciju un rezultātiem. 56,7% skolēnu spējīgi veiksmīgi izpildīt trešā līmeņa uzdevumus.

Skolēni, kas ir otrajā līmenī (no 421 līdz 482 punktiem) spēj interpretēt un atpazīt situācijas, gadījumos, kas prasa tikai tiešus secinājumus. Viņi spēj atšķirt mazāk svarīgo no būtiskās informācijas no viena avota un to arī izmantot. Viņi izmanto pamata algoritmus, formulas, procedūras un metodes. Skolēni ir spējīgi pamatot un interpretēt rezultātus. 80,8% skolēnu nesagādā problēmas otrā līmeņa uzdevumi.

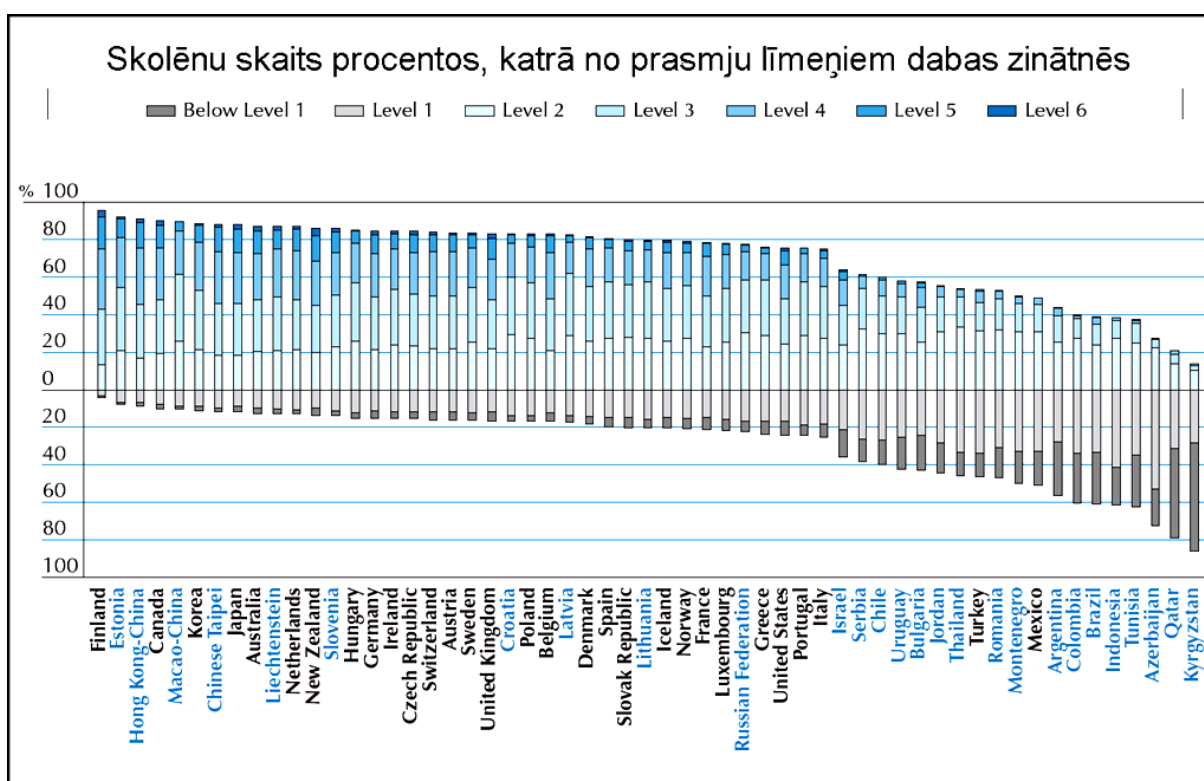
Zemākajā, pirmajā līmenī (359 līdz 420) skolēni var atbildēt uz jautājumiem, iesaistot pazīstamas problēmas, kur visa nepieciešamā informācija ir dota un jautājumi ir skaidri definēti. Viņi spēj identificēt informāciju un veikt vienkāršas procedūras saskaņā ar instrukcijām par situāciju. Tie var veikt darbības, kas ir acīmredzamas un sekot dotajiem norādījumiem.²⁶ Ar pirmā līmeņa uzdevumiem tiek galā 94,8% skolēnu.

Līdzīgi notiek arī ar lasītprasmes un dabas zinību prasmju un zināšanu pārbaudi. Sasniegumi lasītprasmes un dabas zinībās arī tiek iedalīti sešos prasmju līmeņos, līmeņi ir sakārtoti pēc uzdevumu sarežģītības pakāpes, pirmais līmenis ir zemākais līmenis ar vieglāko sarežģītības pakāpi un sestais līmenis ir augstākais jeb sarežģītības ziņā grūtākais līmenis.

1.attēlā ir parādīts skolēnu skaits procentos, katrā no prasmju līmeņiem dabas zinātnēs katrā no valstīm, kurās ir veikts šis pētījums. Labākos rezultātus uzrāda Somija, kurai seko Igaunija un Ķīna. Somijā ir pārliecinoši mazākais skaits to skolēnu, kuri atrodas pirmajā līmenī un arī piektajā līmenī. Latvija ierindojas 25.vietā šajā tabulā blakus Beļģijai un Dānijai, kas, manuprāt, nebūt nav slikts rādītājs, tomēr pati vieta varētu būt labāka. Lielākā atšķirība atspoguļojas starp Itāliju un Izraēlu, sekojošās valstis aiz Izraēlas ir uzrādījušas sliktākos rezultātus.

²⁶ OECD. *Education at glance 2008: OECD indicators*, 107.lpp. Skatīts: [17.03.11]. Pieejams: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf>

Skolēnu skaits procentos, katrā no prasmju līmeņiem dabas zinātnēs

Avots: OECD PISA 2006 Database. Percentage of students at each proficiency level on the science scale. Skatīts: [02.02.11]. Pieejams: <http://www.dx.doi.org/10.1787/141844475532>

1.6. Izglītības kvalitātes un piešķirtā finansējuma savstarpējā attiecība

Šajā apakšnodaļā autore mērķis ir saprast vai izglītībai piešķirtais finansējuma apmērs ir noteicošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors. Apskatot valstu izdevumus izglītībai, jāsecina, ka ne vienmēr tajās valstīs, kuras atvēl visvairāk finanšu resursus ir kvalitatīvākā izglītība. Pēc Pasaules Bankas 2007. g. datiem pamatizglītībai no valsts izdevumiem uz vienu skolēnu procentuāli no IKP uz vienu iedzīvotāju visvairāk tērēja Kuba – 45,4%, tai sekoja Nigēra, Moldova, Burkinafaso un tad seko arī tādas Eiropas valstis kā Īslande, kas tērē ap 26%, Zviedrija – 25%, Ungārija, arī Dānija, kas tērē ap 24% no IKP uz vienu iedzīvotāju.²⁷ Salīdzinot izdevumus izglītībai ar izglītības kvalitāti, nākas secināt, ka valstīs, kurās pēc GKI ir visaugstākā izglītības sistēmas kvalitāte - izglītībai netiek tērēts visvairāk, bet tas nenozīmē, ka ieguldījums izglītības kvalitātē ir mazāks.

Pašlaik gan vispārējai, gan augstākajai izglītībai % no IKP finanšu līdzekļus visvairāk atvēl valstis, kurām labklājības līmenis ne tuvu nav līdzvērtīgs attīstītajām Rietumu valstīm. Tādas valstis lielākoties ir ekonomiski vāji attīstītās Āfrikas reģiona valstis, kā, piemēram, Nigēra, Burkinafaso, Ruanda, Togo un nedaudz attīstītākās Botsvāna un Maroka. Visas

²⁷ The World Bank. *Expenditure per student, primary (% of GDP per capita)*. Skatīts: [03.04.11]. Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.PRIM.PC.ZS>

iepriekšminētās valstis ir no tām, kuras % no IKP uz vienu iedzīvotāju tērē visvairāk izglītībai visos līmeņos, bet ņemot vērā šo valstu ekonomisko situāciju jāatzīst, ka naudas izteiksmē tās ir salīdzinoši mazākas investīcijas nekā attīstītajās valstīs, kaut vai salīdzinot valstu IKP rādītājus. Investīcijas izglītībā atšķiras attīstītajās un attīstības valstīs, jo attīstītajās valstīs izglītības kvalitāte ir augstāka un vieglāk ar naudas ieguldīšanu būtiskus uzlabojumus ir sasniegt tieši attīstības valstīs, savukārt attīstītajās valstīs lielāka loma ir citu būtisku faktoru uzlabošanā, piemēram, inovācijas, pedagogu kvalifikācijas celšana utt.

Visaugstākais izglītības sistēmas kvalitātes rādītājs pēc GKI ir Singapūrai, tad seko Šveice, Īslande, Katara, Kanāda, Somija, Beļģija, Zviedrija, Jaunzēlande un Dānija. Pēc valdības izdevumu īpatsvara izglītībai Singapūra 2008.g. tērēja 15,3%, kas nebūt nav augstākais rādītājs pasaulē, Šveice tērēja 16,1%, Īslande 17,4%, par Kataru pēdējie dati nav pieejami, bet 2005.g. tā izglītībai tērēja 19,6% no valdības izdevumiem. Kanāda izglītībai atvēlēja 12,6%, Somija 12,5%, Beļģija 12,4%, Zviedrija 12,7%, Jaunzēlande izceļas ar 19,7% un Dānija ar 15,4%.²⁸ Lai arī šie rādītāji valstīs, kurās pieejama kvalitatīvākā izglītība nav lielākie, tie arī ne tuvu nav mazākie. Pārlicinoši visvairāk procentuāli tērē attīstības valstis, sevišķi Āfrikas valstis. Apskatot Pasaules Bankas vietnē pieejamo informāciju par 2007.-2008.g. vislielākais skaitlis ir salu valstij Vanuatu, kas 2008.g. izglītībai tērēja 28% no kopējiem valdības izdevumiem, ap 27% tērēja Ruanda, AAE. Ap 25% tērēja Kirgīzija, Taizeme un Maroka. Virs 20% lielākoties tērēja tieši Āfrikas valstis.

No Eiropas valstīm vismazāk izglītībai tērē Itālija – 9% no kopējiem valdības izdevumiem, Baltkrievija – 9,3%, Vācija 9,7%, Bulgārija 10%, Slovākija 10,5%, no 11-12% arī Austrija, Spānija, Lielbritānija, Polija un Rumānija. Lai arī uz pasaules valstu fona tās valstis, kurās ir kvalitatīvākā izglītība, netērē izglītībai visvairāk, tomēr salīdzinot ar līdzvērtīgi attīstīto valstu ekonomikām jāsecina, ka tās tomēr tērē vairāk. Visvairāk no Eiropas valstīm tērē Ukraina – 20%, Moldova tērē 19,8%, seko attīstītākās Īslande – 17,4%, Norvēģija ar 16,5%, Šveice ar 16% un Dānija, kas tērē 15,4% izglītībai. Latvija un Igaunija izglītībai atvēl teju 14%, kas uz kopējā valstu fona ir atzīstams rādītājs, Lietuva tērē mazliet mazāk – 13,4%.²⁹ Vēl arī salīdzinoši daudz tērē tādas attīstītas ekonomikas kā Jaunzēlande un Singapūra, attiecīgi 19,7% un 15,3%.

Vai var viennozīmīgi teikt, ka valstīs, kuras procentuāli no kopējiem valdības izdevumiem izglītībai atvēl vismazāk finanses, kopējā izglītības kvalitāte arī ir salīdzinoši sliktāka? To apgalvot nevar, jo kaut vai salīdzinot Eiropas valstis - Itālija, Baltkrievija, Vācija,

²⁸ The World Bank. *Public spending on education, total (% of government expenditure)*. Skatīts: [03.04.11].

Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GB.ZS>

²⁹ Turpat.

Bulgārija, Slovākija, Austrija, Spānija, Lielbritānija, Polija un Rumānija ir tās valstis, kuras izglītībai atvēl vismazāk naudas, no 9-12% no valdības izdevumiem, bet ne visas pēc GKI uzrāda sliktākos rezultātus. Zemāk par 80.vietu ir Itālija, Bulgārija, Spānija un Rumānija. Polija atrodas 62.vietā, turpretī Vācija ieņem 18.vietu, Austrija 24.vietu un Lielbritānija 28.vietu. Par Baltkrieviju un Slovākiju GKI dati netika atrasti.

Nav objektīvi salīdzināt attīstītās un attīstības valstis, piemēram, lielāko daļu Rietumeiropas, Ziemeļamerikas un attīstītās Āzijas valstis ar Latīņameriku, Āfriku un Austrumeiropu. Jāņem vērā šo valstu vēsturiskās atšķirības, kas vienām ir bijušas labvēlīgākas, turpretī, citas ir kavējušas valsts attīstību, kas ietekmējušas gan sociālekonomisko attīstību, gan izglītības sistēmu. Ruandas 27% izglītībai nav līdzvērtīgi ar, piemēram, ASV 27% izglītībai naudas izteiksmē, ja ASV atvēlētu šādu procentu.

Lai celtu izglītības sistēmas kvalitāti Āfrikas valstīm ir jāsāk ar primāru lietu nodrošināšanu, tādu, kuras mums liekas pašsaprotamas, piemēram, skolu telpas, inventārs, labierīcības, mācībspēki, mācību materiāli utt. Tur ar finanšu līdzekļiem sākotnēji jānodrošina primārās vajadzības, attīstītajās valstīs izglītības kvalitātes celšana ir citā līmenī un izmaiņās tajā nauda nespēlē galveno lomu, tie būs drīzāk dažādi jaunievedumu, lai pilnveidotu un dažādotu mācību procesu, tā būs digitalizācija, darbs ar personālijām, izaicinājumi, kas saistīti ar globalizāciju utt.

Galvenais secinājums balstās uz atziņu, ka nevar salīdzināt tikai skaitļus, šajā gadījumā valdības izdevumus izglītībai, neņemot vērā citus apstākļus un valstu ekonomiskos rādītājus. Lai arī Latvija izglītībai tērē ap 14% no valdības kopējiem izdevumiem, kas ir vairāk nekā tērē tādas GKI top desmit valstis kā Kanāda, Somija, Beļģija un Zviedrija, mūsu valsts izglītības sistēmas kvalitāte ierindojas tikai 64.vietā. Tai pat laikā vairāk par Latviju tērē citas top desmit valstis, kā, piemēram, Singapūra, Šveice, Īslande, Jaunzēlande un Dānija. Darba autore uzskata, ka šajā gadījumā arī jāņem vērā valstu atšķirīgā vēsturiskā pieredze, turklāt Latvijas valsts savu izglītības sistēmu, kāda tā ir mūsdienā izpratnē, ir sākusi veidot tikai kopš 90.gadiem un 20 gadi ir par maz, lai spētu sasniegt Rietumvalstu rādītājus.

Darba autore uzskata, ka Latvijai nevajadzētu samazināt izdevumus izglītībai, iespējams vajadzētu pat palielināt, bet tos vajadzētu racionālāk izlietot. Domāju, ka līdzīgi kā valstī kopumā, arī izglītības sistēmā trūkst vienotas, konkrētas vīzijas par jomas ilgtermiņa attīstību, sevišķi par prioritātēm. Latvija ir maza valsts ar mazu ekonomiku un tā nevar attīstīt vienlīdz labi daudzas jomas, tāpēc mums ir jāizvēlas dažas, kurās tad arī investēt un gaidīt rezultātus arī starptautiskā mērogā. Ir jāizdara izvēle starp dabaszinātnēm vai informāciju tehnoloģijām, sociālajām zinātnēm vai inženierzinātnēm utt. Tas arī noteiks virzienu, kas attīstīs valsts ekonomiku, tā būs ražošanas, cilvēkresursi vai uz pakalpojumiem orientēts tirgus.

2. Latvijas izglītības sistēma, tās salīdzinājums ar Skandināvijas valstīm

Nodaļas sākumā tiek raksturota Latvijas izglītības sistēma, sistēmas uzbūve, pamatprincipi, funkciju sadalījums starp valsti un pašvaldībām izglītības nodrošināšanā, uzmanību vēršot uz pašvaldību kompetenci izglītības jomā. Nodaļas turpinājumā tiek raksturotas Skandināvijas valstu izglītības sistēmas – Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas. Apakšnodaļā par Somiju uzmanību vēršu uz valsts veiksmes stāstu izglītības jomā saistībā ar izglītības reformām. Skandināvijas valstis izvēlētas, jo tās, sevišķi Somija, gan GKI, gan PISA pētījumos uzrādīja vienus no labākajiem rādītājiem starp visām valstīm.

2.1. Latvijas Republikas vispārējās izglītības sistēma

Tiesības uz izglītību ir katram Latvijas Republikas pilsonim un patstāvīgajam iedzīvotājam. Pirmsskolas, pamatizglītības un vidējās izglītības ieguve valsts vai pašvaldību dibinātajās mācību iestādēs ir bezmaksas, izdevumus, kas saistīti ar izglītības iestāžu darbību sedz no valsts vai pašvaldību budžeta. Maksu par izglītības ieguvu var noteikt privātās izglītības iestādes.

Pirmsskolas un obligāto pamatizglītību Latvijā piedāvā vispārējās izglītības iestādes. Pirmsskolas izglītības programmas apgūst bērni piecu līdz sešu gadu vecumā.³⁰ Piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguves uzsākšanai ir obligāta. Pamatizglītības programmas apguvi bērns uzsāk tajā gadā, kurā viņam aprit septiņi gadi. Pamatizglītības apguve ilgst līdz 16 gadu vecumam, programmas apguve ilgst deviņus gadus un tā ir obligāta. Pamatskola ir izglītības iestāde, kas īsteno pilnu pamatizglītības programma, pirmo četru klašu izglītības programmas var īstenot sākumskola, pamatizglītības programmu var īstenot arī vidusskolas, arodskolas, speciālās izglītības iestādes, vakara skolas, internātskolas, sociālās vai pedagoģiskās korekcijas izglītības iestāde.

Bērnu apgūtās zināšanas un prasmes 1.klasē tiek vērtētas aprakstoši, bet 2.-4.klasē notiek pāreja uz vērtēšanu 10 ballu skalā, piemēram, 2.klasē atzīmes sāk likt matemātikā, latviešu valodā, mazākumtautību valodā, 4.klasē arī dabas zinībās. Sākot ar 5.klasi zināšanas un prasmes visos mācību priekšmetos tiek vērtētas 10 ballu skalā.³¹ Beidzot pamatskolu, skolēni kārtu centralizētos eksāmenus, to skaitu un saturu nosaka Izglītības un zinātnes ministrija (IZM). Lai saņemtu apliecību par pamatizglītību skolēnam ir jāiegūst vērtējums visos mācību priekšmetos gadā un valsts pārbaudes darbos, skolēns saņem arī sekmju izrakstu. Par nokārtoto centralizēto eksāmenu skolēns saņem sertifikātu. Pamatizglītību

³⁰ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītības sistēma*. Skatīts: [10.04.11.] Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/4218.html>

³¹ Turpat.

apliecinošie dokumenti skolēnam ļauj turpināt izglītoties jebkurās vidējās pakāpes izglītības programmās. Ja skolēns nav ieguvis vērtējumu kādā no mācību priekšmetiem vai kādā no valsts pārbaudījumiem, viņam tiek izsniegta liecība, kas dod tiesības iestāties profesionālās pamatizglītības vai arodizglītības programmās.

Vidējās izglītības pakāpē ir divu veidu programmas: vispārējās vidējās un profesionālās vidējās izglītības programmas. Vispārējās vidējās izglītības programmas ir akadēmiski orientētas un tās sagatavo tālākām studijām, turpretī profesionālās programmas ir orientētas uz profesionālās kvalifikācijas iegūvi.

Izšķir vairākus vispārējās vidējās izglītības programmas virzienus: vispārīzglītojošais; humanitārais un sociālais; matemātikas, dabas zinību un tehnikas; profesionālais virziens. Visos izglītības programmas virzienos ir jāapgūst vienādi astoņi obligātie priekšmeti un katram virzienam vēl trīs līdz seši obligātie priekšmeti. Skola var piedāvāt papildus izvēles priekšmetus vai piedāvāt padziļināti apgūt kādu no obligātajiem priekšmetiem.

Vispārīzglītojošās izglītības programmas īsteno vidusskolās un ģimnāzijās. Vidusskolās īsteno arī pilnu pamatizglītības programmas, bet ģimnāzijās pamatā īsteno tikai vispārējās vidējās izglītības programmas, bet tā var īstenot arī daļu no pamatizglītības programmas, sākot no 7.klases. Obligāts noteikums, kas attiecas uz ģimnāzijām – tām ir jāpiedāvā vismaz divi līdz trīs izglītības programmu virzieni. Vienas klases skolnieki apgūst viena virziena izglītības programmu.³² Lai iegūtu vidējās izglītības apliecinošu dokumentu ir jānokārto vismaz četri eksāmeni, no tiem trīs kā obligātus nosaka valsts, vienu var izvēlēties skolēns.

Atestātu par vispārējo vidējo izglītību un sekmju izrakstu saņem tie skolēni, kas ieguvuši vērtējumu visos vispārējās vidējās izglītības programmas mācību priekšmetos un valsts pārbaudījumos. Atestāts ļauj turpināt izglītoties jebkurā no augstākās izglītības programmām. Ja skolēns nav ieguvis vērtējumu kādā no mācību priekšmetiem vai valsts pārbaudījumiem, tad viņam izsniedz liecību. Izglītojamo pārceļ nākamajā klasē tikai tad, ja tas nav saņēmis: 1.-4.klasē vairāk kā vienā mācību priekšmetā zemāku vērtējumu par četrām ballēm; 5.-9.klasē vairāk kā divos mācību priekšmetos zemāku vērtējumu par četrām ballēm un 10.-12.klasē nevienu vērtējumu, kas ir zemāks par četrām ballēm.³³ Atestāts par vispārējo vidējo izglītību vai diploms par profesionālo vidējo izglītību dod tiesības turpināt izglītību augstākās izglītības pakāpē, kur var apgūt akadēmiskās augstākās izglītības programmas vai

³² Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītības sistēma*. Skatīts: [10.04.11.] Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/4218.html>

³³ „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Noteikumi par obligātajām prasībām izglītojamo uzņemšanai un pārceļšanai nākamajā klasē vispārējās izglītības iestādēs (izņemot internātskolas un speciālās izglītības iestādes)*. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=120648>

profesionālās augstākās izglītības programmas. Tieši no centralizēto eksāmenu rezultātiem ir atkarīga uzņemšana studiju programmās, kas notiek konkursa kārtībā.

2.2. Valsts un pašvaldību funkciju sadalījums īstenojot vispārējo izglītību

Vispārējās izglītības organizācijā ir iesaistīti: Ministru Kabinets (MK), Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) ar tās padotībā esošajām iestādēm un pašvaldības. IZM ir vadošā valsts pārvaldes iestāde izglītības, zinātnes un sporta nozarē, kā arī jaunatnes un valsts valodas politikas jomā.³⁴ IZM kompetencē ietilpst: vispārējās izglītības programmu un mācību priekšmetu programmu paraugu izstrāde; vispārējās izglītības satura un metodikas izstrādes organizēšana; mācību procesā izmantojamās mācību literatūras izvērtēšana un apstiprināšana.³⁵ Izglītības likumā ir minētas vēl vairākas IZM funkcijas, bet apskatot tieši Vispārējās izglītības likumu, tad iepriekšminētās ir būtiskākās, jo attiecas tieši uz vispārējo izglītību nevis uz visiem izglītības līmeņiem.

Ministru kabinets nosaka vispārējās izglītības programmu licencēšanas un akreditācijas kārtību; pēc IZM ierosinājuma dibina, reorganizē un likvidē valsts vispārējās izglītības iestādes; nosaka kārtību, kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotācijas pašvaldību pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai; nosaka kārtību, kādā izglītojamie atbrīvojami no noteiktajiem valsts pārbaudījumiem; nosaka valsts vispārējās izglītības standartus un mācību priekšmetu standartus; katru mācību gadu nosaka pārbaudes darbu norises laiku un kārtību; nosaka mācību gada un mācību semestru sākuma un beigu laiku; nosaka obligāto dokumentāciju, kas nepieciešama vispārējās izglītības iestāžu pedagoģiskā procesa organizācijai; nosaka obligātās prasības izglītojamo uzņemšanai un pārcelšanai nākamajā klasē u.c.³⁶

Izglītības likumā teikts, ka katras pašvaldības pienākums ir nodrošināt bērniem, kuru dzīvesvieta deklarēta pašvaldības administratīvajā teritorijā, iespēju iegūt vispārējo izglītību. Pašvaldības kompetencē ietilpst arī izglītības iestāžu vadītāju pieņemšana un atļaišana no darba, to saskaņojot ar IZM. Pašvaldība nosaka kārtību, kādā no budžeta finansējamas tās padotībā esošās izglītības iestādes. Uz savstarpēju līgumu pamata tās piedalās valsts un citu pašvaldību izglītības iestāžu finansēšanā un var piedalīties privāto izglītības iestāžu finansēšanā. Pašvaldība piešķir izglītības iestādēm budžeta līdzekļus un kontrolē to izmantošanu, uztur padotībā esošās izglītības iestādes, kā arī nodrošina atbalstu skolu akreditācijā konstatēto nepieciešamo uzlabojumu veikšanai skolās. Nodrošina izglītības

³⁴ Izglītības un zinātnes ministrija. *Ministrija*. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/ministrija.html>

³⁵ „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Vispārējās izglītības likums*. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=20243>

³⁶ Turpat.

iestāžu pedagogu algām piešķirtā valsts budžeta finansējuma ieskaitīšanu izglītības iestāžu kontos. Pašvaldības pienākums ir nodrošināt tās padotībā esošo izglītības iestāžu saimniecisko, tehnisko un medicīnas darbinieku darba samaksu, kā arī nodrošināt skolēniem profilaktisko veselības aprūpi un pirmās palīdzības pieejamību skolās. Pašvaldība arī nosaka tos izglītojamos, kuru ēdināšanas izmaksas sedz pašvaldība. Tā nodrošina transportu izglītojamo nokļūšanai izglītības iestādē un atpakaļ dzīvesvietā, ja nav iespējams izmantot sabiedrisko transportu. Nodrošina bērnu un jauniešu interešu izglītību, profesionālo orientāciju un karjeras izglītību.³⁷ Izniedz licences interešu izglītības programmu īstenošanai.

Pašvaldība nodrošina bērnu tiesību aizsardzību izglītības jomā, kā arī sniedz konsultatīvu palīdzību ģimenēm bērnu audzināšanā. Pašvaldībām ir jāveic obligātā izglītības vecuma bērnu uzskaitē MK noteiktajā kārtībā. Tās nosaka pabalstu apmēru un piešķiršanas kārtību izglītojamajiem. Palīdz nodrošināt skolas ar mācību literatūru un mācību līdzekļiem. Pašvaldības veicina iespēju izglītības iestādēm izmantot vienoto bibliotēku informācijas sistēmu. Pašvaldībām jāorganizē pedagogu profesionālās meistarības pilnveide, jākoordinē un jānodrošina metodiskais darbs. Ja MK katru mācību gadu nosaka valsts pārbaudes darbu norises laiku un kārtību, tad pašvaldību uzdevums ir nodrošināt šo pārbaudes darbu organizēšanu. Pašvaldības atbalsta skolēnu piedalīšanos mācību priekšmetu olimpiādēs, skatēs, konkursos, projektos un sporta sacensībās.³⁸ Pašvaldībām pienākums ievērot citos normatīvajos aktos noteiktās pašvaldību funkcijas izglītības jomā.

Apskatot Izglītības likumu, skaidri redzams, ka IZM atbild par valsts kopējo izglītības politiku, ministrija īsteno attīstības stratēģiju izglītībā, kā arī izstrādā politikas plānošanas dokumentus un normatīvo aktu projektus izglītības jomā. IZM atbild par izglītības kvalitāti, pieejamību un efektīvu līdzekļu izmantošanu. MK savukārt nosaka dažādu procedūru, kas saistītas ar izglītības procesiem, izpildes kārtību. Pašvaldība atšķirībā no IZM, ir atbildīga tikai par savā teritorijā padotībā esošajām izglītības iestādēm un nodrošina savā teritorijā apstākļus, kas nepieciešami mācību procesam. Pašvaldība risina arī dažādus saimnieciskos jautājumus, kas saistīti ar izglītības iestādēm ikdienā.

Lai izglītības sistēma visās tās līmeņos sekmīgi darbotos, nodrošinātu pilnvērtīgu izglītības iestāžu darbību un mācību procesu ir nepieciešama visu izglītības procesos iesaistīto pušu sadarbība. Svarīga ir ne tikai efektīva katras iesaistītās puses atsevišķa darbība, bet arī šo institūciju rīcības saskaņošana un atgriezeniskās saites veidošana, kas īpaši svarīga IZM (ar tās padotībā esošajām iestādēm) un pašvaldību sadarbībā, lai nerastos situācijas, kad tiek

³⁷ „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Izglītības likums*. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>

³⁸ Turpat.

pieņemti lēmumi, kas nav reālajai situācijai atbilstoši. Pusēm jāpārzina vienai otras kompetences un aktivitātes. Institūciju darbībai jābūt vērstai uz kopīgo mērķi izglītībā.

2.3. Pašvaldību kompetence izglītības nodrošināšanā

Pašvaldības savas kompetences un likuma ietvaros darbojas patstāvīgi. Tās atbild par izveidoto institūciju darbību. Latvijas pašvaldību darbības vispārīgos noteikumus un ekonomisko pamatu, pašvaldību kompetenci, domes un tās institūciju, kā arī domes priekšsēdētāja tiesības un pienākumus, pašvaldību attiecības ar Ministru kabinetu un ministrijām, kā arī pašvaldību savstarpējo attiecību vispārīgos noteikumus reglamentē likums „Par pašvaldībām”.³⁹

Pašvaldību kompetencē ietilpst nodrošināt savas teritorijas iedzīvotājus ar dažādiem tiem saistošiem sabiedriskiem pakalpojumiem. Vietējo pašvaldību kompetencē ietilpst: pirmsskolas bērnu iestādes; pamatskolas, vidusskolas, pieaugušo izglītība; primārā medicīniskā palīdzība; sociālie pakalpojumi; dabas aizsardzība; kultūras, sporta un atpūtas iestādes; vietējie ceļi, ielas un sabiedriskais transports; komunālie pakalpojumi, pašvaldību policija u.c. Reģionālo pašvaldību kompetencē ir: slimnīcas; speciālās skolas; reģionālā plānošana; reģionālās nozīmes ceļi un sabiedriskais transports un reģionālās nozīmes kultūras iestādes. Savukārt nacionālā līmeņa varas kompetencē lielākajā daļā valstu ietilpst: likumdošana, valsts pārvalde, uzraudzības un inspekcijas funkcijas; ekonomiskā politika; aizsardzība; sabiedriskā kārtība un drošība; komunikācijas; ārējā politika; nodarbinātība; augstākā izglītība, sociālā nodrošināšana u.c.⁴⁰ Šajos līmeņos tiek ievērots subsidiaritātes princips, kas paredz funkciju veikšanu pēc iespējas zemākā pārvaldes līmenī, jo tuvāk šī funkcija tiek izpildīta iedzīvotājiem, jo labāk.

Izveidotie novadi spēs nodrošināt konkurētspējīgāku izglītību, jo varēs nodrošināt labāku skolu materiālo bāzi un piesaistīt vairāk kvalificētus skolotājus. Bieži vien līdz šim mazajos pagastos, kuros ir bijušas problēmas ar skolēnu skaita komplektāciju klasēs ir trūcis jaunu un kvalificētu pedagogu. Kā iemeslus tam var minēt, protams, zemo atalgojumu un profesijas prestiža trūkumu, tomēr arī fakts, ka ATR ir tik ieildzis process ar tik neskaidru vīziju, atbaida augstāko mācību iestāžu absolventus, kuri beiguši studēt pedagoģijas programmas, jo tie neredz perspektīvas savai karjeras izaugsmei mazā lauku skolā, kuru jebkurā brīdī var slēgt un tā rezultātā zaudēt darbu. Tā vietā jaunie pedagogi izvēlas stabilākas darba vietas pilsētu skolās.

³⁹ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Par pašvaldībām*. Skatīts: [12.02.11.]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>

⁴⁰ Inese Vaidere, Edvīns Vanags, Ilmārs Vanags, Inga Vilka. *Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2006. 147.lpp.

Līdz 2009.g. 1.jūlijam Latvijā bija 548 pašvaldības, tai skaitā 26 rajonu pašvaldības un 522 vietējās pašvaldības (7 republikas pilsētu pašvaldības, 50 rajona pilsētu pašvaldības, 424 pagastu pašvaldības un 41 novada pašvaldība). Pašvaldību vēlēšanās, kas notika 2009.g. 6.jūnijā, iedzīvotāji jau vēlēja pēc jaunā teritoriālā iedalījuma – 118 vēlēšanu apgabalos. No 2009.g. 1.jūlija Latvijā ir 118 vietējās pašvaldības – 9 republikas pilsētas un 109 novadi.⁴¹ 2010.g. nogalē no Rojas novada atdalījās Mērsrags, tādējādi, šobrīd pastāv 119 pašvaldības.

Viens no apvienošanās kavēkļiem bija nesakārtotais ceļu tīkls, kas ir viens no būtiskākajiem jaunu novadu veidošanas kritērijiem. Par autoceļu programmas īstenošanu atbildīga nav institūcija, kas saistīta ar reformas īstenošanu, tāpēc pašvaldībām trūka pārlicības, ka, izveidojot jaunu novadu, pašvaldībai nozīmīgie ceļi tiks savesti kārtībā. Daudzus neskaidru jautājumus radīja arī pašvaldību finanšu izlīdzināšanas sistēma, īpaši saistībā ar tām pašvaldībām, kuras nav vienādā pozīcijā pret finanšu izlīdzināšanas fondu.

Iedzīvotāji kā vienu no lielākajiem zaudējumiem bieži vien izteica to, ka reformu rezultātā tiks slēgtas skolas, kuras mazajās pašvaldībās lielākoties arī organizē pašvaldībās notiekošos kultūras pasākumus, kuros tiek iesaistīti ne tikai skolotāju, skolēnu, bet arī viņu vecāki un pārējā sabiedrības daļa, kas ar skolu tiešā veidā nav saistīta. Līdz ar to, mazo pagastu iedzīvotājus satrauc iespēja, ka slēdzot skolas, izzudīs arī rīkotie pasākumi.

Pašvaldībām ir jāgādā par iedzīvotāju izglītību (iedzīvotājiem noteikto tiesību nodrošināšana pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iegūšanā; pirmsskolas un skolas vecuma bērnu nodrošināšana ar vietām mācību un audzināšanas iestādēs; organizatoriska un finansiāla palīdzība ārpuskolas mācību un audzināšanas iestādēm un izglītības atbalsta iestādēm u.c.).⁴² Līdz ar to pašvaldības ir atbildīgas par to, lai visiem tās iedzīvotājiem būtu dota iespēja mācīties skolās. Pašvaldības ir tās, kuras lemj cik lielu finansējumu piešķirt katrai no jomām, tai skaitā arī izglītībai. Individīda izglītošanās posmā tieši pašvaldība ir tā, kura liek pamatus cilvēka turpmākajā attīstībā. Tām ir tiesības arī izveidot, reorganizēt un likvidēt pašvaldības iestādes. Pašvaldībām ir tiesības iecelt un atbrīvot no amata pašvaldības iestāžu vadītājus. Līdz ar to var secināt, ka skolas ir cieši saistītas ar vietējo pašvaldību un to loma ir nepārvērtējama. Pamata un vidējās izglītības mācību iestādes nevar pastāvēt bez savas pašvaldības atbalsta.

Lēmumu par vispārīzglītojošo dienas skolu dibināšanu, likvidēšanu vai reorganizāciju pieņem pašvaldība, saskaņojot ar Izglītības un Zinātnes ministriju (IZM). Pašvaldība, pieņemot šāda veida lēmumu, izvērtē skolēnu skaita prognozes un skolas uzturēšanas izmaksu

⁴¹ Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. *Pašvaldības*. Skatīts: [12.02.11]. Pieejams: <http://www.rapl.gov.lv/pub/index.php?id=1733>

⁴² „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Par pašvaldībām*. Skatīts: [13.02.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>

efektivitāti. Laukos nereti mācību iestāde ir vienīgais vietējā mēroga izglītības un kultūras centrs, tāpēc pašvaldības no IZM puses tiek mudinātas ļoti rūpīgi izvērtēt skolu slēgšanu, jo pamata izglītības iegūšanu vēlams nodrošināt iespējami tuvu bērna dzīvesvietai.⁴³ Taču finanšu resursu trūkuma un nepietiekamā skolēnu skaita dēļ nedrīkstētu ciestu izglītības kvalitāte.

Katrai pašvaldībai ir pienākums savā administratīvajā teritorijā dzīvojošajiem bērniem nodrošināt iespēju iegūt pirmsskolas izglītību un pamatizglītību bērna dzīvesvietai tuvākajā mācību iestādē, nodrošināt jauniešiem iespēju iegūt vidējo izglītību, kā arī nodrošināt iespēju īstenot interešu izglītību un atbalstīt ārpusstundu pasākumus, arī bērnu nometnes.⁴⁴ Tai pat laikā jāraugās, lai finanšu resursu trūkuma un nepietiekamā skolēnu skaita dēļ neciestu izglītības kvalitāte. Jautājums par mazajām lauku skolām tiek risināts arī administratīvi teritoriālās reformas kontekstā. Lēmumu par izglītības iestāžu dibināšanu, reorganizēšanu vai likvidēšanu nepieņem IZM, bet gan pašvaldība, kura izvērtējot situāciju prognozē skolas nākotni un tās uzturēšanas izmaksu efektivitāti. Izglītības likums nosaka pašvaldību kompetenci izglītībā. Par skolu tīkla attīstību savā teritorijā lemj katra pašvaldība pati, lēmumu projektu iesniedzot saskaņošanai IZM, pievienojot detalizētu situācijas izklāstu un argumentētu pamatojumu, kāpēc pašvaldība skolu nolēmusi slēgt un kā tiks nodrošināta izglītība pašvaldības teritorijā dzīvojošiem bērniem.

2.attēlā atspoguļots vispārizglītojošo dienas skolu skaits no 2003.g. līdz 2010.g. Uz 2010./2011.m.g. Latvijā bija 830 vispārējās izglītības iestādes.

2.attēls

Vispārizglītojošo dienas skolu skaits

Gads	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Skaits	1009	993	983	974	958	948	846	830

Avots: Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Vispārizglītojošās dienas skolas 2010./2011.m.g.* Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>

⁴³ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Palielinās audzēkņu skaits sākumskolā.* Skatīts: [13.02.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/2107.html>

⁴⁴ Turpat.

2.4. Izglītības sistēmas finansēšana Latvijā

Valsts izglītības iestādes tiek finansētas no valsts budžeta saskaņā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Pašvaldību izglītības iestādes finansē no pašvaldību budžetiem.⁴⁵ Likumā paredzētajos gadījumos, valsts piedalās arī pašvaldību izglītības iestāžu finansēšanā. Lai arī privātās izglītības iestādes finansē to dibinātāji, valsts piedalās tajā strādājošo pedagogu darba samaksu finansēšanā, arī pašvaldības var finansēt pedagogu darba samaksas privātajās izglītības iestādēs. Valsts to dara Ministru kabineta (MK) noteiktajā kārtībā, gadījumos, ja izglītības iestādēs tiek īstenotas pirmsskolas izglītības programmas bērniem no piecu gadu vecuma līdz pamatizglītības ieguves uzsākšanai, akreditētas pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmas.⁴⁶ Speciālās izglītības iestādes, klases un grupas vispārējās izglītības iestādēs un internātskolas finansē no valsts budžeta. Izglītības iestādes var saņemt arī finanšu līdzekļus no dāvinājumiem un ziedojumiem, kā arī sniedzot dažādus pakalpojumus.

Nodrošinot izglītības iestāžu finansējumu jāņem vērā vairāki nosacījumi: 1) izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimums uz vienu izglītojamo, ko nosaka MK; 2) izglītības iestāžu uzturēšanas un saimnieciskie izdevumi, t.sk., saimnieciskā personāla darba algas, un izdevumi, kas saistīti ar starptautisko sadarbību; 3) izglītojamo uzturēšanas izdevumi izglītības iestādē.⁴⁷ MK atsevišķās administratīvajās teritorijās var noteikt atšķirīgas izglītības programmu īstenošanas izmaksas uz vienu izglītojamo.

Izglītības iestādē īstenojamo izglītības programmu izmaksas ietver izdevumus, kas nepieciešami pedagogu darba samaksai, izglītības iestādes saimnieciskajiem izdevumiem, tās nodrošināšanai ar mācību līdzekļiem u.c. Pedagogu darba samaksa valsts vai pašvaldības izglītības iestādēs tiek nodrošināta no valsts budžeta līdzekļiem un valsts budžeta mērķdotācijām. Pārējo pedagogu, kas īsteno pirmsskolas izglītības programmas pašvaldības izglītības iestādēs, darba samaksa, ja citos likumos nav noteikts citādi, tiek finansēta no pašvaldības budžeta. Pašvaldības var piedalīties valsts un pašvaldību izglītības iestāžu īstenoto izglītības programmu pedagogu darba samaksas finansēšanā.⁴⁸ Mācību līdzekļu sagatavošana un izdošana tiek finansēta ikgadējā valsts budžetā piešķirto līdzekļu apmērā.

Ja izglītības iestāde īsteno vairākas izglītības programmas, finanšu līdzekļi tiek plānoti katrai izglītības programmai atbilstoši tās īstenošanas izmaksām, tās var finansēt no dažādiem avotiem — no valsts, pašvaldību, kā arī citu juridisko un fizisko personu līdzekļiem. Valsts

⁴⁵ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Izglītības likums*. Skatīts: [09.02.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>

⁴⁶ Turpat.

⁴⁷ Turpat.

⁴⁸ Turpat.

budžeta un pašvaldību budžetu asignējumi izglītības iestāžu darbībai plānojami saskaņā ar izglītības iestāžu iesniegtajiem izdevumu tāmju projektiem - budžeta pieprasījumiem un izlietojami saskaņā ar apstiprināto tāmi. Izglītības iestāžu finansējums plānojams atbilstoši izglītojamo skaitam iestādē un izglītības programmu īstenošanas izmaksu minimumam uz vienu izglītojamo.⁴⁹ Izglītības iestāžu gūtie ienākumi no saimnieciskās darbības vai no sniegtajiem maksas pakalpojumiem neietekmē valsts budžeta dotācijas no vispārējiem ieņēmumiem un pašvaldību budžetu gadskārtējo asignējumu apmēru.

Izglītības iestādes saņemtos finanšu līdzekļus no ziedojumiem, dāvinājumiem vai sniegtajiem maksas pakalpojumiem var izlietot tikai: izglītības iestādes attīstībai; mācību līdzekļu iegādei; iestādes aprīkojuma iegādei; pedagogu un izglītojamo materiālajai stimulēšanai, un pedagogu, kas īsteno profesionālās pamatizglītības, profesionālās vidējās izglītības vai profesionālās ievirzes izglītības programmas sportā, mūzikā un mākslā valsts vai pašvaldību izglītības iestādēs, darba samaksai. Maksas pakalpojumu un citu pašu ieņēmumu naudas atlikumi saimnieciskā gada beigās paliek attiecīgās valsts vai pašvaldības izglītības iestādes rīcībā nākamajam saimnieciskajam gadam un tie nav novirzāmi citiem mērķiem.

Augstskolu un koledžu finansēšanas kārtību nosaka Augstskolu likums. Tajā teikts, ka augstskolas finansē to dibinātāji. Dibinātājs nodrošina nepieciešamos finanšu līdzekļus un to izlietošanas kontroli. Valsts augstskolu finanšu resursus veido valsts pamatbudžeta līdzekļi, kā arī citi ienākumi, ko augstskolas gūst, veicot darbību savās satversmēs noteikto mērķu realizācijai. Augstskolas ar šiem ienākumiem rīkojas, ievērojot noteikumus, kas attiecas uz bezpeļņas organizācijām. Augstskolas ir tiesīgas saņemt un izmantot kredītiestāžu, kā arī organizāciju un fizisko personu ziedojumus, dāvinājumus, kredītus. Augstskolas finanšu resursu struktūru nosaka augstskolas senāts, bet tās budžeta izpildi kontrolē revīzijas komisija. Par budžeta izpildi rektors sniedz ikgadēju pārskatu senātam, izglītības un zinātnes ministram un attiecīgās nozares ministram vai augstskolas dibinātājam.

2.5. Somijas izglītības sistēmas analīze

Skandināvijas valstu labklājības modelis ir visā pasaulē plaši zināms un pētīts. Daudzas valstis ir mēģinājušas to atdarināt, par Ziemeļvalstu labklājības modeļa piemērotību ir daudz diskutēts arī Latvijas kontekstā. Pamatā šim labklājības modelim ir mērķis uzlabot sabiedrības spēju tikt galā ar tās problēmām, uzlabot un izlīdzināt indivīdu un ģimeņu dzīves apstākļus. Sociālās politikas stūrakmens šajā modelī ir universālisms, tas attiecināms gan uz veselības aprūpi, gan uz sociālo drošību un izglītību. Labklājības valsts cenšas visiem iedzīvotājiem

⁴⁹ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. *Izglītības likums*. Skatīts: [09.02.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>

nodrošināt labklājību, kas samērojama ar vidējo. Tāpēc tai nepieciešams lielu daļu no potenciāli privātajiem ieņēmumiem iekasēt nodokļu veidā, lai pēc tam pārdalītu.⁵⁰ Labklājības modeli raksturo augsta decentralizācijas un vienlīdzības pakāpe, aktīva darba tirgus politika ar augstu nodarbinātības līmeni, t.sk. sieviešu vidū, zema atalgojuma atšķirība, augstas nodokļu likmes, atbalsts ģimenēm ar bērniem, sociālās garantijas, pabalstu sistēma.

Ziemeļvalstis ir paraugs tam kā savienot ekonomisko izaugsmi ar sociālajām garantijām visiem iedzīvotājiem. Skandināvu labklājības valsti raksturo spēcīga ekonomiskā konkurētspēja, inovācijas starptautiskajos biznesa tirgos, kas pavienoti ar veiksmīgiem labklājības pasākumiem.⁵¹ Veiksmes pamatā ir investīcijas sociālajā kapitālā, iespējas uz augsta līmeņa izglītību, sociālā viendabīguma nodrošināšana un līdzvērtīgu iespēju radīšana visiem, lai iesaistītos ekonomikā.

Skandināvijas valstis izceļas ne tikai ar sasniegumiem labklājības nodrošināšanā, bet arī ar savām izglītības tradīcijām. Apskatot dažādu organizāciju ziņojumus un pētījumus, jāsecina, ka ne tikai Somijā ir viena no pasaulē labākajām izglītības sistēmām, bet arī pārējās Ziemeļu valstīs situācija ir līdzīga.

Izglītības reformas Somijā saistāmas ar uz zināšanām balstītas sabiedrības izveidi. Turklāt uzlabojumi veikti ievērojami nepaaugstinot izdevumus izglītībai, gluži pretēji, kopējie izdevumi izglītības iestādēm procentuāli no IKP ir samazinājušies. Pēdējo desmit gadu laikā skolu skaits ir samazināts par 20%, tai pat laikā ikvienam ir pieejama vidējā izglītība visā valsts teritorijā. 80.gados Somija starptautiskajā arēnā ar savu izglītības sistēmu ne ar ko neizcēlās, turklāt, aizguva daudzus jauninājumus no kaimiņvalsts Zviedrijas. Kopš tiem laikiem daudz kas ir mainījies un Somijas izglītības sistēma ir kļuvusi par vienu no labākajiem piemēriem visā pasaulē. Panākumu pamatā ir arī atšķirīgas reformas salīdzinājumā ar citām valstīm. Somija savu tradicionālo izglītības modeli nomainīja pret mūsdienīgu, valsts finansētu, taisnīgu, kvalitatīvu un pieejamu modeli, par saprātīgām izmaksām. Somija tērē 12,5% no valdības izdevumiem izglītībai jeb 5,9% no IKP (2007.g. dati).⁵² Turklāt Somijā administratīvi teritoriālā reforma joprojām nav veikta. Jau 30 gadus notiek pakāpenisks brīvprātīgs pašvaldību apvienošanās process.

Somijai ir izdevies reformēt izglītības sistēmu, palielinot līdzdalību visos līmeņos. Izglītība pieejama lielai daļai tās iedzīvotāju, panākti salīdzinoši augsti mācību rezultāti lielākajā daļā skolu visā valstī. Izglītība Somijā tiek finansēta gandrīz tikai no valsts

⁵⁰ Māris Pūķis. *Pašu valdība: Latvijas pašvaldību pieredze, idejas un nākotnes redzējums*. Rīga: Latvijas Pašvaldību savienība, 2010.g. 280.lpp.

⁵¹ Bent Greve, Department of Society and Globalisation, Roskilde University, Denmark. *What Characterise the Nordic Welfare State Model*. 2007, 44.lpp. EBSCO.

⁵² UNESCO Institute for Statistics. Skafīts: [20.02.11]. Pieejams:

http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=198&IF_Language=eng

līdzekļiem, arī augstākā un pieaugušo izglītība. Augstākā izglītība tiek pilnībā finansēta no valsts līdzekļiem un tā ir bezmaksas visiem, kas dzīvo Somijā. Skolas bauda lielu autonomiju, izglītības centrālā administrācija maz iejaucas izglītības iestāžu ikdienas dzīvē.

Somijas izglītības sistēma gandrīz pilnībā tiek finansēta no valsts līdzekļiem. Izdevumi izglītībai sastādīja 6,6% no IKP 1995.gadā, kas bija viens no augstākajiem rādītājiem starp OECD valstīm. Izglītības politikas mērķis ir nodrošināt 65% valsts finansētas augstākās izglītības studiju vietas.⁵³ Atbildība par izglītības sniegšanu, veidošanu un finansēšanu ir sadalīta starp valsti un vietējām pašvaldībām. Vietējo pašvaldību izglītības iestādes ir tiesīgas saņemt valsts subsīdijas skolu izveidei un to darbības nodrošināšanai, turpretī, skolotāju atalgojumu maksā skola vai tās īpašnieks. Pamata un vidējās izglītības iestādes pieder vietējām pašvaldībām, tikai 1% ir privātās skolas.⁵⁴ Universitātes tiek tieši finansētas no valsts budžeta, turklāt tās piesaista ārvalstu līdzekļus un sniedz maksas pakalpojumus. Līdz ar 1990.g. ekonomikas krīzi, izdevumi izglītībai tika samazināti. Ietaupījums tika sasniegts uz skolu apvienošanas rēķina, skolēnu skaita klasēs palielināšanu u.c. Visvairāk tika taupīts uz administratīvajiem tēriņiem.

Somijā obligātā izglītība ir deviņas klases, pēc tam skolēnam ir brīva izvēle, turpināt mācīties vai ne. Sakarā ar to, ka vidējā izglītība nav obligāta, viens no kvalitātes un efektivitātes kritērijiem ir skolu pabeigšanas līmenis. Viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir samazināt to gadījumu skaitu, kad audzēkņi izvēlas pamest vidējās izglītības iestādes vai arodskolas, Somijā 2007/2008.m.g. šis skaitlis bija ap 5% no kopējā audzēkņu skaita. Arodskolās viens no populārākajiem veidiem kā noturēt tos audzēkņus, kuri vēlas pamest mācības ir inovatīvas praktiskās nodarbības. 2008.g. 1/3 no visām Somijas skolām mācījās mazāk kā 50 skolēnu, tikai 4% skolu mācījās vairāk kā 500 skolēnu.

Pēc 2006.g. datiem aptuveni 3 300 jauniešu, jeb 5% no skolēniem 16 gadu vecumā izlemj neturpināt mācības pēc obligātās izglītības iegūšanas. Šis augstais skaitlis ir viena no lielākajām Somijas izglītības sistēmas problēmām. Pēc pamata izglītības iegūšanas aptuveni 37% somu izvēlas apgūt arodizglītību. 54% skolēnu turpina mācības vidusskolā. 3% skolēnu pēc pamatizglītības izvēlas tā saukto brīvprātīgo papildus 10.klasi, kas ir paredzēta tiem jauniešiem, kuri nav izvēlējušies turpināt mācības vidusskolā vai tiem, kuriem vēl nav skaidrs, ko darīt tālāk. Papildus pamata izglītības grafiks ir sastādīts katram skolēnam individuāli. Pēc gada ap 85% no papildus pamata izglītības klases izvēlas turpināt mācības

⁵³ UNESCO Institute for Statistics. 14.lpp. Skatīts: [20.02.11]. Pieejams:

http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=198&IF_Language=eng

⁵⁴ The EFA 2000 Assessment: *Country Reports Finland*. Skatīts: [13.03.11]. Pieejams:

http://www.unesco.org/education/wef/countryreports/finland/rapport_1.html

vidusskolā.⁵⁵ Šis rādītājs, manuprāt, skaidri apliecina šādas papildus 10.klases lietderību. Šāda papildus izvēles iespēja noteikti nāk par labu tiem, kuri vēl nejūtas droši par savu vietu kādā konkrētā jomā, tiem, kuri vēl nav apzinājušies savas intereses un dotības. Tādējādi tiek samazināta iespējamība, ka vēl nenobriedušie jaunieši izdarīs sev nepiemērotu izvēli, sasteigs nopietnu lēmumu pieņemšanu, kas noteiks visu viņu turpmāko dzīvi.

Neliels ir to audzēkņu skaits, kuri pamet mācības vidusskolas klasēs, bet liels skaits to audzēkņu, kuri izvēlas neturpināt uzsāktās mācības arodskolās - ap 9% (2008.g. dati). Tomēr to jauniešu skaits, kas neturpina izglītoties gadu gaitā Somijā pakāpeniski turpina samazināties un uz pārējo valstu fona ir salīdzinoši neliels. Uz rezultātu balstīts izglītības finansēšanas indeksa aprēķins ir samazinājis to jauniešu skaitu, kuri nepabeidz izglītības procesu un ir paaugstinājis skolu beidzēju rādītāju par 28%.

Pieaugot studentu skaitam, kritiķi pauž neapmierinātību ar to, ka augstāko izglītību ieguvušie pārāk vēlu ienāk darba tirgū. Augsti izglītojamo skaita un beidzēju rādītāji visos izglītības līmeņos nenozīmē to, ka visi ar to ir apmierināti. Pastāv divi galvenie kritikas avoti - izglītības kvalitāte un prasmju trūkums, kad absolventi ienāk augstskolās vai darba tirgū. Augstskolas sūdzas par to, ka lielai daļai audzēkņu ir nepietiekams pamatzināšanu līmenis, neatbilstoša attieksme un neattīstītas patstāvīgas mācīšanās prasmes. Tiek uzsvērts tas, ka pamata un vidējās izglītības mācību iestādes nepietiekami labi sagatavo skolēnus turpmākajām studijām universitātēs. Viens no cēloņiem ir pieaugošais uzņemto studentu skaits augstākajās izglītības iestādēs, otrs, tas, ka universitātes (t.sk. augstskolas) nav spējīgas pielāgoties atšķirīgajam to audzēkņu kompetences līmenim, kuri ir uzsākuši studijas.⁵⁶

Sūdzības no darba devēju puses ir līdzīgas, daudzi uzskata, ka koncentrēšanās uz vispārīgām zināšanām rezultātā ne vienmēr sagatavo cilvēku darbam, kur ir nepieciešamas specifiskas prasmes. Programmas *On – the- job - learning* īstenošana, arodskolu programmu ietvaros, kur tiek iesaistīti arī darba devēji, ir mazinājusi kritiku saistībā ar arodizglītības neatbilstību darba tirgus prasībām.⁵⁷ 2009.g. tika veiktas būtiskas reformas augstākajā izglītībā, tika samazināts augstskolu skaits un saistībā ar izmaiņām likumdošanā notika nozīmīgas pārmaiņas augstskolu vadības līmenī. Palielinājās ietekme no biznesa vides un sabiedrības, līdz ar to paplašinājās augstākās izglītības finansētāju loks.

Somijā skolēniem vidusskolā ir tiesības saņemt divu stundu garu konsultāciju par turpmākajām izglītības iespējām, kas palīdz skolēniem nepieņemt lēmumus esot neinformētiem un apzināt to zināšanu trūkumu, kuras nākotnē būs nepieciešamas

⁵⁵ Pasi Sahlberg. *A short history of educational reform in Finland*. 2009, 12.lpp. Skatīts: [27.02.11]. Pieejams: <http://www.pasisahlberg.com/index.php?id=64>

⁵⁶ Turpat, 15.lpp.

⁵⁷ Turpat.

turpmākajām studijām. 1985.g. tradicionālā Somijas izglītības sistēma piedzīvoja izmaiņas, divu semestru vietā tika ieviesti pieci vai pat seši mācību semestri, līdz ar to bija jāpārplāno mācību programmas. Pedagogi skolēnus novērtē piecas līdz sešas reizes gadā, katras tēmas noslēgumā ar testu vai kontroldarbu.

Somija neseko globālajai atskaitīšanās kustībai, kuras pamatā ir uzskats, ka skolu un skolotāju pakļaušanās un atskaitīšanās par savu darbību sekmē skolēnu sasniegumus. Izglītības administrēšana ir decentralizēta, pastāv plaša skolu autonomija, lai pārbaudītu skolēnu zināšanas skolotāji paši sastāda testus nevis pielieto izstrādātus standartus. No piektās klases skolēnus vairs nevērtē ar skaitliskām atzīmēm. Galvenais uzsvars ir uz mācīšanas procesu nevis pārbaudes darbiem.

Somijas izglītības sistēma līdz 80.gadu vidum bija centralizēta, skolas tika stingri regulētas no centrālajām valsts iestādēm, gluži tāpat arī skolotāju ikdienas darbs tika pakļauts stingrai kārtībai. 80.gadu sākumā aizsākās pāreja uz „*uzticēšanās kultūru*”, kas nozīmē, ka izglītības autoritātes, politiķi, skolotāji un skolēni uzticas skolām un skolotājiem un to īstenotajām mācību metodēm. 90.gadu sākumā „*uzticēšanās kultūra*” formāli tika aizsākta Somijā. Šī pāreja no birokrātiskās, centrālās vadības notika caur dziļu ekonomisko krīzi un valsts budžeta samazinājumiem 90.gados. Šīs pārmaiņas tika iniciētas dēļ tā, ka vietējā vara negribēja, ka centrālās varas pārstāvji pieņem finansiāli smagus lēmumus, kas ietekmētu viņu bērnus un skolas. „*Uzticēšanās kultūra*” ir iespējama tādā vidē, kura balstās uz labu pārvaldību un korupcijas līmeni, kas tuvs nullei.

Somijas panākumi izglītības jomā nav nacionālu izglītības reformu nopelns, kā pašu par sevi. Izglītības reformas balstījās nepārtrauktā izglītošanas procesa sakārtošanā, kas tika darīts mainoties līdzī individu un sabiedrības vajadzībām. Liela ietekme ir bijusi arī pārmaiņām publiskajā pārvaldē, jaunajām vadības metodēm. Izglītības sistēmās, kuras ir pakļautas vienām reformām pēc otrām, uzmanība tiek vērsta vairāk uz to īstenošanu un plānoto izmaiņu saskaņošanu. Bieži vien tas noved pie neapmierinātības ar reformām un pretošanos tām, nevis pie vēlmes uzlabot skolu darbu. Somijā veidojot izglītības politiku, skolas tiek aicinātas izstrādāt savus attīstības plānus un īstenot stratēģijas, kas balstītas nacionālajās mācību programmās, politikas ietvaros un uzraudzības sistēmās. Šie ir vadošie pamatprincipi pašvaldībām un skolām sniedzot izglītības pakalpojumus saviem iedzīvotājiem. Decentralizācijas un pieaugošās skolu autonomijas rezultātā skolām tiek sniegta ne tikai lielāka rīcības brīvību, lai ieviestu optimālākās mācīšanas metodes un mācību vidi, bet arī atbildību par izglītības attīstību un skolu darbības uzlabošanu.

Panākumu atslēga tam, ka Somija ir attīstījusies par veiksmīgi funkcionējošu uz zināšanu ekonomiku balstītu sabiedrību, ar labu pārvaldību un cienījamu izglītības sistēmu ir

valsts spēja panākt konsensu par galvenajiem jautājumiem, kas saistīti ar Somijas turpmāko virzību. Tieši vienota skatījuma par turpmāko valsts attīstību trūkums tiek minēts par lielāko Latvijas problēmu, kas bremzē valsts izaugsmi. Somija ir spējusi noteikt prioritātes, uz kurām tiecas un ir skaidrs kā tās sasniegt.

Autori Hārgrīvs un Finks (*Hargreaves and Fink, 2006*) izšķir septiņus ilgspējīgas izglītības politikas jomas. Atsevišķi principi ir ieviesti izglītības sistēmā jau kopš 70.gadiem, piemēram, taisnīguma princips, bet lielākā daļa no tiem ir ieviesti 80. un 90.gados. Tie ir septiņi politikas attīstības elementi un reformu principi:

- Dziļums. Izglītošanās mērķis – koncentrēšanās uz visaptverošu personības attīstību, tai skaitā, zināšanas, prasmes, radošums un komunikāciju spējas. Skolās vispirms nāk mācīšanas process un tikai pēc tam novērtēšana. Sasniegumi ir definēti saistībā ar katra indivīda attīstību un izaugsmi, nevis vispārpieņemtiem standartiem.⁵⁸
- Ilgums. Izglītības politika balstās uz ilgtermiņa attīstību un stratēģiskiem principiem, tādiem kā, vienādas iespējas uz izglītību u.c.
- Plašums. Izglītības vadība pakāpeniski ir izplatījusies no centra uz vietējo pārvaldi. Izglītības jautājumi ne tikai ikdienas jautājumu risināšana, bet arī izglītības attīstīšanās valsts mērogā ir vietējo pašvaldību un pašu skolu kompetencē.
- Taisnīgums. Pieejama izglītība visiem, vienlīdzīgas iespējas uz kvalitatīvu izglītību.
- Dažādība. Pieaugošā sabiedrības locekļu dažādība ir veicinājusi iekļaujošo izglītības ideju, kas attīsta dažādību skolās. Mācīšana metodēs tiek izmantoti kreatīvi risinājumi.
- Atjautība. Jaunie talanti, radoši indivīdi tiek iecelti vadošos amatos skolās, vietējās izglītības iestādēs, departamentos, cerībā, ka kompetence dos labākus rezultātus par rutinētu darbinieku pieredzi.
- Saglabāšana. Izglītības sistēmas attīstības pamatā ir līdzsvars starp inovācijām un pastāvošās labās prakses izmantošanu. Viss vecais nebūt nenozīmē, ka no tā automātiski jāatsakās, gluži otrādi, tas, kas sistēmā jau labi darbojas un ir sevi pierādījis turpina strādāt un tiek saglabāts, klāt nāk atsevišķas inovācijas.⁵⁹

Somijas izglītības sistēmas galvenās iezīmes, kas ir veiksmes pamatā: liela autonomija no centrālas varas; kompetenti, radoši skolotāji un skolēni; pieejama izglītība visiem, vienlīdzīgas iespējas uz kvalitatīvu izglītību; kreatīvas un inovatīvas mācību metodes u.c. Interesants fakts, ka Somijas skolēni salīdzinot ar citu valstu vienaudžiem piedzīvo mazāk stresa (saskaņā ar 2005.g. PISA (*The OECD Programme for International Student*

⁵⁸ Pasi Sahlberg. *A short history of educational reform in Finland*. 2009, 31.lpp. Skatīts: [27.02.11]. Pieejams: <http://www.pasisahlberg.com/index.php?id=64>

⁵⁹ Turpat.

Assessment) ziņojumu, tikai 7% somu skolēnu izjūt stresu pildot matemātikas uzdevumus, turpretī, Japānā un Francijā tie ir ap 53% no skolēnu). Individuālie skolu mācību rezultāti ir konfidenciāli, skolas netiek ne salīdzinātas, ne arī sarindotas noteiktā secībā pēc mācību sasniegumiem. Šāda veida dati ir pieejami tikai Nacionālās izglītības padomei.⁶⁰ Somijā ir spēcīga skolotāju arodbiedrība, turklāt atšķirībā no Latvijas, Somijas sabiedrība augsti vērtē un ciena skolotāju profesiju, turklāt skolēni labprāt izvēlas studēt pedagoģiju un saistīt savu nākotni ar skolotāja darbu.

Somija jau kopš 80.gadiem ir apzināti veidojusi savu izglītības politiku, lai paaugstinātu izglītības kvalitāti un nodrošinātu pieejamu izglītību, taisnīgu izglītības sistēmu. Salīdzinājumam ar Latviju, jāatceras, ka 80.gados Latvija vēl nebija brīva valsts, līdz ar to, prioritāte bija neatkarības atgūšana un valsts atjaunošanas procesi. Kvalitatīvas pārmaiņas nevar veikt īsā laika posmā, noturīgām pārmaiņām ir vajadzīgs ilgs laiks. Turklāt ņemot vērā Somijas pieredzi tieši krīzes laiks ir nereti piemērotākais laiks pārmaiņām, caur krīzes situācijām rodas optimālākie risinājumi un pārmaiņas ieviest ir vieglāk, jo tās vairs nav vēlamas vai īstenojamas pēc brīvas gribas, bet ir nepieciešamas, lai saglabātu un pilnveidotu esošās sistēmas.

2.6. Norvēģijas un Zviedrijas izglītības sistēmu analīze

Norvēģijā aktuālās reformas izglītības jomā saistāmas ar jaunas mācību programmas izveidi pamata un vidējās izglītības kontekstā, kvalitātes novērtēšanas sistēmas izveidi un uz zinātņi balstītas izglītības attīstību. Galvenais reformu mērķis ir celt izglītības sistēmas kvalitāti. Izveidotas vairākas programmas, kuru uzdevums ir veicināt digitālo prasmju attīstīšanu, piemēram, Digitālo prasmju programma 2004-2008, eNorvēģija 2009, Kompetenču attīstības stratēģija 2005-2009. Novērtēšanai tiek izmantotas skolēnu digitālās mapes. Informāciju komunikāciju tehnoloģijas ieņem nozīmīgu lomu izglītības sistēmas pilnveidošanā Norvēģijā. Lielākajai daļai skolu ir savas mājas lapas, daudzām arī savas informācijas sistēmas.

Pārliecinošam vairākumam skolēnu ir pieejams internets datoros un internets mājās, attiecīgi 95% un 84% skolēnu. Norvēģijā ir ap 3 200 skolu ar 590 tūkstošiem skolēnu. Valdības mērķis īstenojot reformas ir vienkāršot mācību programmu un stiprināt norvēģu pamatzināšanas. Iepriekšējā mācību programma bija pārblīvota ar dažādām metodēm un aktivitātēm, bet jaunā mācīšanas metožu, mācību materiālu un aktivitāšu izvēli atstāj pašu skolu un pedagogu ziņā, precīzē pētāmās jomas un koncentrējas uz mērķu sasniegšanu dažādās stadijās. Reformas ietver arī laboratoriju attīstīšanu skolās, kur tiek sekmēta skolēnu

⁶⁰ Walt Gardner. *Scandinavian country shows way to education excellence*. 2008, EBSCO.

interese par pētniecisko darbu, tādējādi, mācību vielu apgūstot interaktīvi.⁶¹ Norvēģija tērē 16,5% no valdības izdevumiem izglītībai, jeb 6,8% no IKP (2007.g. dati).⁶²

Izglītība Zviedrijā ir gājusi caur decentralizācijas procesiem, arī attiecībā uz skolotāju izvēli un piesaisti, kas ir pašvaldību kompetencē. Līdz 1990.g. valsts skolas atradās stingrā valdības kontrolē. Zviedrijā 1991.-1993.g. notika izglītības reformas, kad valsts izglītības sistēmā tika atļauta arī privāto skolu pastāvēšana. Pašvaldības ir atbildīgas par pirmsskolas, vidējo, pieaugušo izglītību, kā arī par speciālajām skolām. Valsts ir atbildīga par speciālajām skolām un Sāmu izglītību. Privātskolas. Zviedrijas izglītības likums paredz vienlīdzīgu pieeju izglītībai visiem bērniem un jauniešiem Zviedrijā, neatkarīgi no dzimuma, dzīvesvietas, sociālā vai finanšu stāvokļa.⁶³

Izmaksas, kas saistītas ar skolēnu apmācību, piemēram, skolotāju algas, telpu uzturēšana, skolas transports, mācību materiāli, pusdienas skolās, administrācija u.c. ir saistošas skolām un pašvaldībām. Izglītība valsts mācību iestādēs ir bezmaksas un ir valsts finansēta. Finansēšana tiek nodrošināta caur pašvaldību resursiem, kas iegūti no vietējo nodokļu ienākumiem un arī no valdības dotācijām. Ar dotāciju palīdzību tiek nodrošināta visu pašvaldību un apgabalu vienlīdzība. Pastāv speciāli fondi mērķdotācijām valsts īpašām iniciatīvām.

Pārliecinošs vairākums zviedru, 90% izglītību ieguvuši pašvaldību dibinātajās skolās, bet pēdējo desmit gadu laikā ir trīskāršojies to skolēnu skaits, kuri mācās privātajās skolās. Skolēns sekmīgi pabeidz 9.klasi un var turpināt mācības vidējā izglītības līmenī tad, ja tas ir izpildījis minimālās prasības, minimālo sekmīgo vērtējumu matemātikā, zviedru un angļu valodā. 2007./2008.m.g. šo minimumu izpildīja 88,9% skolēnu.⁶⁴ 98% skolēnu, kuri pabeiguši obligāto izglītības ieguvu nolēmj turpināt mācības vidējā izglītības līmenī. Zviedrijā sociālās un dabas zinības ir populārākās starp mācību programmām, aptuveni 21% skolēnu izvēlas sociālo zinību novirzienu un 13% dabas zinības.

⁶¹ INSIGHT. Observatory for New Tehnologies and Education. *Major education reforms in Norway*. Skatīts: [22.02.11]. Pieejams:

http://www.xplora.org/ww/en/pub/insight/policy/policy_briefings/countryreport_norway.htm

⁶² UNESCO Institute for Statistics. Skatīts:[20.02.11]. Pieejams:

http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=198&IF_Language=eng

⁶³ Ministry of Education and Research. *Funding of the Swedish school system*. 2008. Skatīts: [04.04.11]. Pieejams: <http://www.swedenabroad.com/SelectImageX/165193/Funding-the-swedish-school-system-080403%5B1%5D.pdf>

⁶⁴ Statistics Sweden. *Education in Sweden 2009*. 33.lpp. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/UF0527_2009A01_BR_UF08BR0901.pdf

2.7. Valstu izglītības sistēmu un to rezultātīvo rādītāju salīdzinājums

Latvijas un Skandināvijas valstu salīdzinājums, iespējams, nav līdzvērtīgs, bet tieši tāpēc šāds salīdzinājums tika izvēlēts, lai analizētu sistēmu atšķirības un noteiktu Skandināvu panākumu iemeslus, tādējādi nosakot Latvijas vispārējās izglītības trūkumus un noteiktu tās turpmāko attīstību. Uzdevums bija salīdzināt Latvijas izglītības sistēmu un tās kvalitāti ar Skandināvijas, sevišķi Somijas, izglītības sistēmu, kas izceļas ar vienu no augstāko, ja ne augstāko izglītības kvalitāti pasaulē, ne tikai vispārējās izglītības kontekstā, bet visos izglītības līmeņos. Lai arī nav objektīvi salīdzināt dažādus Latvijas un Skandināvijas valstu ekonomikas un labklājības rādītājus, tomēr, darba autore nevēlas piekrist tam, ka nauda ir noteicošais izglītības istēmas kvalitāti ietekmējošais faktors.

Vecums kādā bērni uzsāk skolas gaitas visās valstīs ir vienāds, tas ir gads, kurā bērnam aprit septiņi gadi, izņemot Norvēģiju, kurā bērni skolā sāk iet jau no sešu gadu vecuma. Latvijā uz 119 pašvaldībām ir 877 vispārējās izglītības iestādes, Somijā uz 342 pašvaldībām – 3 067 skolas, Zviedrijā uz 290 pašvaldībām - 4700 izglītības iestādes un Norvēģijā uz 430 pašvaldībām ap 3 200 vispārīzglītojošās skolas. Latvijā uz 2,2 milj. iedzīvotāju ir aptuveni 239 845 skolēni, Somijā uz 5,3 milj. iedz. ir ap 547 500 skolēnu, Zviedrijā uz 9,3 milj. iedz. ir ap 900 000 skolēnu un Norvēģijā uz 4,9 milj. iedz. – 590 471 skolēnu, kas izglītojas vispārējās izglītības iestādēs. Tas nozīmē, ka Latvijā skolēnu skaits procentuāli no kopējā valsts iedzīvotāju skaita ir 10,9%, Somijā tie ir 10,3%, Zviedrijā – 9,6% un Norvēģijā šis rādītājs ir visaugstākais – 12%.

Intervāls, kādā bērni mācās sākumskolā katrā valstī ir atšķirīgs. Latvijā sākumskola ir no 1.-4.klasei, Somijā no 1.-6.klasei, Zviedrijā no 1.-5.klasei un Norvēģijā no 1.-7.klasei. Līdz ar to atšķiras arī klašu intervāls pamatskolā: Latvijā – 5.-9.kl., Somijā – 7.-9.kl., Zviedrijā – 6.-9.kl. un Norvēģijā 8.-10.klases ir pamatskola. Visās valstīs vienāds ir vidusskolas posms, visās tie ir trīs gadi. Lai iegūtu obligāto izglītību visās valstīs, izņemot Norvēģiju ir jāpabeidz pamatskola, tāpat deviņas klases, tālāk skolēns pats var izlemt turpināt izglītoties vai nē. Norvēģijā obligātā izglītība ir desmit klases.

Apskatot pedagogu vidējo atalgojumu gadā (uz 2008.g.), var secināt, ka no salīdzinātajām valstīm vislabāk pelna Somijas skolotāji. Atšķirīgs, protams, ir pamatskolas un vidusskolas pedagogu atalgojums, tas arī svārstās atkarībā no darba stāža. Somijā pamatizglītības pedagogi vidēji, ņemot gan pamata, gan vidējo izglītību, pelna no aptuveni 29 000 līdz 58 000 USD, kas pārvēršot latos būtu no 14 000 – 28 000. Norvēģijā pedagogu vidējais atalgojums ir no aptuveni 29 000 līdz 39 000 USD, kas ir apmēram 14 000 – 19 000

LVL. Zviedrijā skolotāji gadā pelna no aptuveni 28 000 – 41 000 USD, ap 13 700 – 20 000 LVL.⁶⁵ Vidēji visās trīs valstīs pedagogi pelna ap 18 000 LVL.

Pedagogi Latvijā šādu summu gadā ne tuvu par savu darbu nesaņem, protams, nav objektīvi salīdzināt absolūtos skaitļos, jo arī valstu kopējais vidējais atalgojums ir atšķirīgs, domājot par Latviju un Skandināvijas valstīm, gluži tāpat kā labklājības līmenis u.c. Latvijā uz 2009.g. skolotājs vidēji mēnesī saņēma 390 – 470 latus (bruto alga), gadā tie ir apmēram 5 100 lati pirms nodokļu atvilkšanas. Lai gan Skandināvijas valstīs ir arī augstāks ienākuma nodoklis. Somijā ir salīdzinoši plašākais pedagogu atalgojuma intervāls.

Pēc piešķirtā finansējuma izglītībai Norvēģija tērē visvairāk ap 16,5% no valdības izdevumiem. Somija atvēl 12,5%, Zviedrija tērē 12,7% un Latvija - 14%.⁶⁶ Apskatot izdevumus pamatizglītībai uz vienu skolēnu no valstu IKP uz vienu iedz., jāsecina, ka visvairāk tērē Zviedrija - 25%, Somija tērē 17,5%, Latvija - 23,3% un Norvēģija - 18,5% no IKP uz vienu iedz. Salīdzinājumu ar citām valstīm un citus statistikas datus var aplūkot darba pirmās nodaļas sestajā apakšnodaļā par izglītības kvalitātes un piešķirtā finansējuma savstarpējo attiecību. Vidējai izglītībai Somija atvēl 30,8%, Latvija – 24,1%, Norvēģija 26,5% un Zviedrija – 30,6%.⁶⁷ Atsevišķu skaitlisku rādītāju salīdzinājumu skatīt 2.attēlā.

Lai arī daudz kas kopīgs salīdzinātajām valstīm izglītības jomā, tomēr ir arī būtiskas atšķirības. Ne jau tas, no kuras līdz kurai klasei ir sākumskola, pamatskola un vidusskola vai tas, no cik gadiem bērni sāk mācīties skolā ir svarīgākais izglītības kvalitātē, bet gan citi būtiski priekšnosacījumi, kuri atklājās no valstu salīdzinājuma. Tā kā savā darbā lielāko uzmanību vērsu tieši Latvijas un Somijas izglītības sistēmu salīdzinājumam, tad savus secinājumus sašaurināšu attiecībā tikai uz Latvijas un Somijas gadījumiem, lai gan visu Skandināvijas valstu izglītības sistēmās vairāk ir kopīgā nevis atšķirīgā.

Somijā pedagoga profesija ir prestiža, atšķirībā no Latvijas. Somijā jaunieši labprāt izvēlas studēt pedagoģiju, turklāt skolotāja profesija ir sabiedrībā cienīta un labi atalgota. Kas nav mazsvarīgi, lai jaunieši vēlētos studēt pedagoģiju būtisks ir arī atalgojuma apmērs. Somijā, lai arī līdz šim nav veikta administratīvi teritoriālā reforma, izglītības funkcijas lielā mērā ir nodotas vietējām pašvaldībām, šajā ziņā pastāv izteikta decentralizācija, skolām un skolotājiem ir lielāka rīcības brīvība attiecībā uz mācību procesu. Centrālā vara neiejaucas skolu ikdienas darbībā, tā nosaka vispārējos noteikumus un ietvarus, kādos ir jādarbomas, bet neietekmē mācību procesu. Lai arī Latvijā pēc būtības ir līdzīgi, tomēr skolotāji vairāk uzticas

⁶⁵ OECD iLibrary. *Teachers' salaries*. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/education/teachers-salaries_teachsal-table-en

⁶⁶ The World Bank. *Public spending on education, total (% of GDP)*. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>

⁶⁷ The World Bank. *Expenditure per student, secondary (% of GDP per capita)*. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.SECO.PC.ZS>

ieteikumiem no „augšas” un paši visai kūtri nāk klajā ar jauninājumiem, kas palīdzētu uzlabot mācību procesu. Latvijas pedagogi nav arī tik atsaucīgi dažādām pārmaiņām, lai arī tās sola uzlabot esošo kārtību, acīmredzot tā izpaužas pārliecības trūkums par sevi un nevēlēšanās pilnveidot savas zināšanas, kā arī ziedot savas ērtības labākas izglītības, saviem skolēniem, vārdā. Tieši personāliju loma Latvijā, manuprāt, nav pienācīgi novērtēta un tā būtu joma, kuru pilnveidot.

2.attēls

Latvijas, Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas izglītības sistēmu salīdzinājums

Rādītājs	Latvija	Somija	Zviedrija	Norvēģija
Mācību uzsākšanas vecums	7	7	7	6
Pašvaldību skaits	119	342	290	430
Skolu skaits	877	3 067	4 700	3 200
Skolēnu skaits	239 845	547 500	900 000	590 471
Sākumskola	1.-4.kl.	1.-6.kl.	1.-5.kl.	1.-7.kl.
Pamatskola	5.-9.kl.	7.-9.kl.	6.-9.kl.	8.-10.kl.
Vidusskola	3 gadi	3 gadi	3 gadi	3 gadi
Pedagogu izglītība	Bakalaura grāds	Maģistra grāds		
Obligātā izglītība	9 klases	9 klases	9 klases	10 klases

*Autores datu apkopojums.*⁶⁸

Somijā nepastāv skolu reitingi, kas salīdzinātu skolēnu panākumus un sekmes, turpretī Latvijā katru gadu tādi tiek veidoti. No vienas puses šādi reitingi palīdz salīdzināt un izvērtēt skolu darbību, bet no otras puses šie reitingi atstāj novārtā tādus svarīgus jautājumus kā - vienlīdzīgas iespējas uz izglītību un izglītības kvalitāti valstī kopumā. Latvijā veidotā reitinga mērķis ir popularizēt izglītību Latvijas sabiedrībā, celt to skolu un skolotāju prestižu, kas sekmē darbu ar talantīgajiem audzēkņiem, bet kā mērķis netiek minēts izglītības kvalitātes veicināšana. No vienas puses sabiedrība zina un vecāki ir tiesīgi izvēlēties labākās skolas saviem bērniem, bet no otras puses, domāju, ka šāds skolu dalījums šķel sabiedrību vēl vairāk, tas veicina sabiedrības vēl lielāku noslāņošanos. Tas nozīmē tikai to, ka labās skolas kļūs vēl

⁶⁸ Statistics Norway. Primary and lower secondary school pupils, by ownership of the school. Skatīts: [06.05.11]. Pieejams: http://www.ssb.no/privgrs_en/;

Statistics Finland. Number of comprehensive schools. Skatīts: [06.05.11]. Pieejams: http://www.stat.fi/til/kjarj/2007/kjarj_2007_2008-02-22_tie_001_en.html;

Statistics Sweden. Education and research. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/start.asp?lang=2>;

Centrālā statistikas pārvalde. Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/>

labākas, bet sliktās sliktākas, jo tās izvēlēsies vecāki, kuriem laba izglītība saviem bērniem nav prioritāte vai kuri to finansiālu apsvērumu dēļ nevar atļauties.

Liela nozīme ne tikai izglītības jomā, bet arī citās jomās ir vēsturiskajam faktoram, tomēr domāju, ka ir beidzies tas laiks, kad mēs varam visās nepilnībās vainot vēsturisko notikumu netaisnības.

3. Nozīmīgākās izmaiņas pamata un vidējās izglītības sistēmā

2009./2010.m.g. bija pirmais gads izglītībā ar jaunu administratīvo iedalījumu. IZM, izskatot jautājumu par saskaņojumu pašvaldības lēmuma projektam par pašvaldības vispārējās izglītības iestādes reorganizēšanu vai likvidāciju, rūpīgi seko šādiem kritērijiem: izglītības iestādes darba kvalitāte – skolēnu mācību rezultāti un sekmības dinamika, izglītības programmu piedāvājums, sasniegumi interešu izglītības jomā, pedagogu un direktora darba kvalitāte u.c.⁶⁹ Nodaļā lielāka uzmanība vērsta uz ATR un finansēšanas modeļa „nauda seko skolēnam” ietekmi uz vispārējo izglītību.

3.1. Administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz vispārējās izglītības iestāžu skaitu

IZM mājas lapā pieejamā informācija par reorganizētajām izglītības iestādēm 2009.-2011.g. liecina par to, ka šajā laika posmā ir reorganizētas 202 izglītības iestādes, 3.attēlā redzams, ka kopējais skaits ir 193, bet zem sadaļas „apvienotas” ir atspoguļots apvienošanas gadījumu skaits, kas nozīmē, ka apvienotas ir vairākas mācību iestādes, šajā gadījumā apvienotas ir 18 izglītības iestādes. Apskatītajos gadījumos ietilpst reorganizācija, kas skar pirmsskolas izglītības iestādes, sākumskolas, pamatskolas, internātskolas, ģimnāzijas, vidusskolas, vakara vidusskolas u.c. Visvairāk reorganizēto izglītības iestāžu ir 2009.g., kopumā ir 143 reorganizācijas gadījumi, no tiem 19 izglītības iestādes ir pārveidotas (mainījušas statusu, piemēram, pamatskola ir reorganizēta par sākumskolu vai pirmsskolas izglītības iestādi, vai arī vidusskola ir reorganizēta par pamatskolu un otrādi u.c.); 60 izglītības iestādes ir pievienotas kādai citai izglītības iestādei; 10 izglītības iestādes ir apvienotas, jeb pieci apvienošanas gadījumi un no jauna dibinātas divas mācību iestādes. 2010.g. pārveidotas un pievienotas ir 24 izglītības iestādes; apvienotas ir četras izglītības iestādes; slēgtas – 10 un dibinātas piecas, visas dibinātās ir pirmsskolas izglītības iestādes (PII). Kopumā reorganizācija skārusi 43 izglītības iestādes, kas ir vairāk nekā trīs reizes mazāk kā 2009.g. Informācija par 2011.g. ir sniegta uz 31.janvāri. 2011.g. ir slēgtas trīs Rīgas pilsētas skolas, tai pat laikā Rīgā arī ir no jauna izveidota PII.

Laikā no 2009.g. līdz 2011.g. 31.janvārim reorganizācijas rezultātā statusu mainījušo skolu skaits (pārveidotās skolas) ir 33, lielākā daļa no tām – 19, pārveidotas ir 2009.g. 73 izglītības iestādes ir pievienotas kādai citai izglītības iestādei, turklāt 60 no tām 2009.g. Tikai deviņas mācību iestādes ir apvienotas. Divu gadu laikā slēgtas ir 70 iestādes, lielākā daļa no

⁶⁹ Latvijas Republikas Izglītības uz zinātnes ministrija. *Aktualitātes un jaunumi izglītības jomā 2010./2011.mācību gadā*. Novadu un republikas pilsētu izglītības pārvalžu un izglītības speciālistu seminārs Rīgā, 2010.gada 12.augustā. 8.lpp.

tām – 57, slēgtas 2009.g. No jauna dibinātas ir astoņas izglītības iestādes, lielākā daļa no tām ir PII. (Skatīt 3.attēlu)

3.attēls

Reorganizēto izglītības iestāžu skaits 2009.-2011.g.

Gads	Pārveidotas	Pievienotas	Apvienotas	Slēgtas	Dibinātas	Kopā
2009	19	60	5	57	2	143
2010	12	12	2	10	5	41
2011	2	1	2	3	1	9
Kopā	33	73	9	70	8	193

Avots: Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Aktuāla informācija.

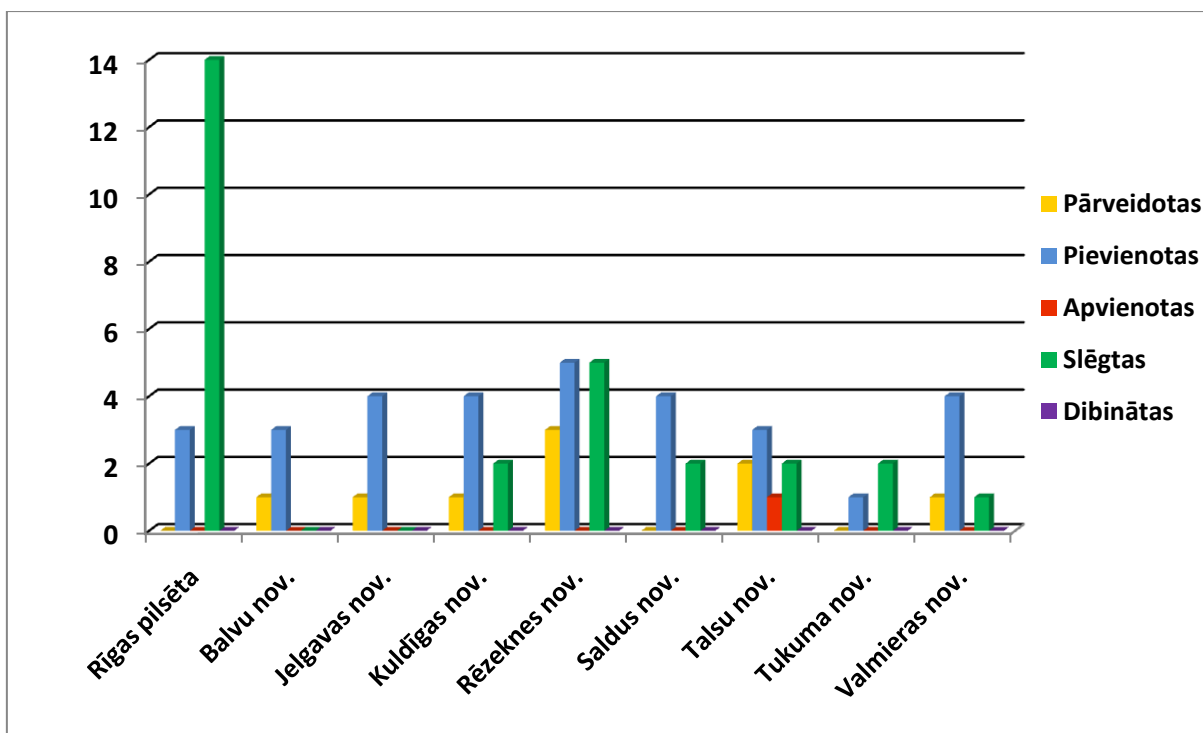
Skatīts: [10.02.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/vispareja-izglitiba/aktualitates.html>

Kopumā no 2009.-2011.g. 31.janvārim vislielākais reorganizācijas gadījumu skaits ir bijis Rīgas pilsētā – 24, no tiem visvairāk ir slēgto skolu – 17. Rēzeknes novadā reorganizāciju ir piedzīvojušas 14 izglītības iestādes, no tām piecas ir pievienotas citām un piecas ir slēgtas. Talsu novadā reorganizētas ir 12 izglītības iestādes, trīs no tām ir pievienotas citām skolām. Kuldīgas novadā reorganizētas ir astoņas mācību iestādes, četras no tām ir pievienotas citām skolām. Balvu, Jelgavas un Valmieras novados katrā pārmaiņas ir skārušas sešas izglītības iestādes. Tukuma un Saldus novados septiņi reorganizācijas gadījumi. Latvijas pilsētas ir skārušas 37 reorganizācijas gadījumi, 24 no tiem Rīgā, trīs no tiem Jūrmalā un Liepājā, divi Daugavpilī un pa vienam Bauskā, Siguldā, Valmierā un Ventspilī (Skatīt 4.attēlu).

Slēgto skolu skaits pirms ATR ir bijis krietni mazāks, 2007.gadā līdz 1.novembrim tika slēgtas desmit izglītības iestādes, reorganizētas arī tika desmit iestādes.⁷⁰ 2007.gadā IZM saskaņoja septiņu jaunu izglītības iestāžu dibināšanu. 2006.gadā netika dibināta neviena, bet slēgtas septiņas iestādes, bet 2005.gadā – viena izglītības iestāde dibināta un sešas slēgtas.

⁷⁰ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Palielinās audzēkņu skaits sākumskolā. Skatīts: [06-02-09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/2107.html>

Reorganizēto izglītības iestāžu skaits pa novadiem un Rīgas pilsētā 2009.g.

Avots: Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Aktuāla informācija.

Skatīts: [10.02.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/vispareja-izglitiba/aktualitates.html>

3.2. Pašvaldību un pamata un vidējās izglītības iestāžu darbība pēc administratīvi teritoriālās reformas

Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes izdevumā „Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi 2005.-2010.g.” sniegti un apkopoti Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumu apsekojuma rezultāti. Latvija ir otrā valsts Eiropā aiz Zviedrijas, kurā ieviests pašvaldību pašvērtējuma pētījums. Mūsu valstī tas uzsākts 2005.g., kad tika veikts pirmais pētījums un 2007.g. tika veikts otrais pētījums. Darba autore atsaucas uz pēdējo veikto pētījumu, kas apkopots 2010.g. Pašvaldību pašvērtējuma apsekojuma mērķis ir noskaidrot pašvaldību esošo stāvokli un attīstības tendences. Pašvērtējuma pētījums Latvijā tika uzsākts pirms vietējo pašvaldību apvienošanās, kas dos iespēju turpmākajos gados salīdzināt dinamiskā stāvokli pirms un pēc apvienošanās.⁷¹ Aptaujāti tika visu 109 novadu pašvaldību vadītāji un to, ka gandrīz 100% respondenti atbildēja uz aptauju nodrošināja tas, ka aptaujas saturu apstiprināja MK un iekļāva Valsts statistiskās informācijas programmā. 2010.g. aptaujā

⁷¹ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Red. O.Krastiņš, E.Vanags. *Mainoties saglabājies, dažādā Latvija*. 2008.g. 143.lpp.

pašvaldību vadītājiem tika jautāts arī par pašvaldību iespējām nodrošināt bērnu izglītību (skatīt 5.attēlu).

5.attēls

Pašvaldību iespējas nodrošināt bērnu izglītību, procentos no 109 novadu skaita

	Iespējas nodrošināt pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem ir					Funkciju izpilde faktiski pārtraukta	Vērtējumu saldo
	būtiski uzlabojusās	nedaudz uzlabojusās	palikušas bez izmaiņām	nedaudz pasliktinājušās	būtiski pasliktinājušās		
1. bērnu izglītība:							
1.1. izglītības kvalitāte	6,4	23,9	56,9	9,2	1,8	0,9	+11
1.2. skolu materiāli tehniskā bāze	3,7	29,4	51,4	11,0	1,8	0,9	+10
1.3. skolēnu nogādāšana skolā	8,3	22,0	56,0	9,2	2,8	0,9	+10
1.4. citi pakalpojumi	0,0	5,5	20,2	1,8	2,8	0,9	-2

Avots: „Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi 2005.-2010.g.” Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvalde. 44.lpp.

Vairāk nekā puse pašvaldību vadītāji ir atzinuši, ka iespējas nodrošināt pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem ir palikušas bez izmaiņām, 20-30% respondentu saskata nelielus uzlabojumus, bet 4-8% būtiskus uzlabojumus. 9-10% pašvaldību vadītāji uzskata, ka iespējas nodrošināt pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem ir pasliktinājušās. Sakarā ar to, ka aptaujāto pašvaldību skaits ir 109, kas ir gandrīz līdzvērtīgs procentu skaitļu bāzei 100, tabulu var uztvert ne tikai procentuālā izteiksmē, bet arī tieši respondentu skaitā.⁷² Proti, stāvokļa būtisku pasliktināšanos ir atzīmējuši 2-3 vadītāji, procentuāli tas ir 1,8 un 2,8.

Uz jautājumu, kādas varētu būt iespējamās izmaiņas galvenajās pārvaldes sfērās tuvāko viena līdz divu gadu laikā, attiecībā uz izglītību, 28 respondenti atbildēja, ka bērnu izglītība uzlabosies, 38 respondenti atbildēja, ka paliks tāda pati un 12 vadītāji atbildēja, ka bērnu izglītība pasliktināsies. No 109 respondentiem 31 uz šo jautājumu atbildi nesniedza.⁷³ Uz šo un citiem jautājumiem, kuros ir jāsniedz prognoze, atbilde, protams, balstās esošās situācijas izvērtējumā un galvenajās tendencēs jomā.

Respondentiem tika lūgts izvēlēties piecus uzdevumus no 15 pašvaldību pienākumiem, ar kuriem vajadzētu nodarboties pirmkārt. Pašvaldību vadītāji par galveno prioritāti uzskata sociālās palīdzības jautājumu risināšanu – 88 pašvaldības, seko infrastruktūras sakārtošana un

⁷² Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvalde. O.Krastiņš, I.Vanags, E.Valodiņš. „Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi 2005.-2010.g.” 2010.g. 45.lpp

⁷³ Turpat, 59.lpp.

komunālo pakalpojumu organizēšana, attiecīgi 75 un 70 respondenti.⁷⁴ Kā ceturtā svarīgākā prioritāte ir izglītības jautājumu risināšana – 60 respondenti to atzinuši par vienu no piecām svarīgākajām prioritātēm savā pašvaldībā. Pirmo piecinieku noslēdz ceļu un ielu būvniecība un remonts – 58 respondenti. Aptaujas dalībniekiem tika lūgts atbildēt uz jautājumu par pašvaldības iestāžu un tās komercsabiedrību darbības kvalitāti 2009.g. Attiecībā uz pašvaldības skolām, kā ļoti labu atzīmēja 13% pašvaldību vadītāju, kā labu – 69% un kā apmierinošu - 17% vadītāju. Piedāvātos atbilžu variantus sliktu un ļoti sliktu neizvēlējās neviens respondents.

Protams, var jautāt cik objektīvi ir šādi pašvērtējumi, bet neviens cits labāk par pašvaldībām un to vadītājiem problēmas pašvaldību darbībā nepārzina un tieši pašvaldību darbinieki ir pirmie, kuri konstatē, apzinās esošās problēmas un nākotnes izaicinājumus. Turklāt pētnieki atbildes izmanto vienīgi kopsavilkumu iegūšanai un garantē sniegtās individuālās informācijas konfidencialitāti, kas varētu arī raisīt atklātumu respondentos. Uz jautājumu, kā novada izveide ietekmēja Jūsu pašvaldības iestāžu un komercsabiedrību darbību, attiecībā uz skolu darbību, 35% atbildēja, ka tā uzlabojās, 51% atbildēja, ka to darbību novada izveide neietekmēja un 11% uzskata, ka skolu darbība pasliktinājās. 3% respondentu nav atbildes.⁷⁵ Ja neskaita 51% respondentu vērtējumu, ka nekas nav mainījies, tad vairākums, tomēr uzskata, ka izglītības iestāžu darbība pēc novadu izveides ir uzlabojusies.

Uz jautājumu vai pašvaldības iestādēs, konkrēti skolās, darbinieku kopskaits (2009./2010.g. mijā) ir pietiekams, pārliecinošs vairākums - 96 pašvaldību vadītāji atbildēja, ka ir pietiekams, turklāt 11 vadītāji atzina, ka tas ir vairāk nekā pietiekams, tikai divi respondenti atbildēja, ka skaits ir nepietiekams. 86 vadītāji uzskata, ka darbinieku skaits varētu palikt apmēram tāds pats (prognoze par 2010.g.), divi uzskata, ka tas varētu pieaugt un 19, ka tas samazināsies. Uz jautājumu, kurām pašvaldības darbības jomām (funkcijām) Jūs plānojat palielināt vai samazināt finanšu līdzekļus (budžetu) nākamajā – 2011.gadā, atbildot par skolām, 27 respondenti teica, ka palielinās finansējumu, 64 vadītāji nemainīs to un samazinās 16 pašvaldību vadītāji.⁷⁶ Ir divi iemesli tam, ka finansējuma apmēru nemaina, pirmais, vairāk vienkārši nevar atļauties, bet var saglabāt esošajā līmenī, lai viss normāli funkcionētu, otrais, nav vajadzības palielināt, jo viss jau normāli funkcionē.

Strauji palielinājusies darbinieku nepietiekamība skolās – no 7,2% 2005.g. līdz 14% 2007.g., kas ir samazinājums par 6,8%. Liela problēma ir pedagogu trūkums. Pēc IZM

⁷⁴ Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvalde. O.Krastiņš, I.Vanags, E.Valodiņš. „Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi 2005.-2010.g.” 2010.g. 60.lpp.

⁷⁵ Turpat, 65.lpp.

⁷⁶ Turpat, 92.lpp.

informācijas 2007.g. augusta beigās lielākais skolotāju trūkums bija Rīgā, kur trūka ap 200 skolotāju. Pārējos četros Latvijas reģionos skolotāju trūkums nebija tik liels kā galvaspilsētā, Vidzemes reģionā trūka ap 80 skolotāju, Kurzemes reģionā ap 40, Zemgales reģionā ap 70 un Latgales reģionā tikai aptuveni 15 skolotāju.⁷⁷ Kā viens no cēloņiem skolotāju trūkumam tiek minēts zemais atalgojums, kas pavisam noteikti nav nebūtisks priekšnosacījums, lai pedagogi strādātu savā specialitātē. Daudzas pašvaldības, sevišķi lielajās pilsētās paredzēja dažādas piemaksas skolotāju algām no pašvaldības budžeta.

Skolas kā darbības joma, kurai pēc pašvaldību vadītāju domām pašlaik ir visvairāk nepieciešamas investīcijas minēja 63 respondenti, kas ir kā trešā prioritāte vairumam pašvaldību, lielākas prioritātes par skolām ir sociālā aprūpe un palīdzība (71) un komunālā saimniecība (95). 2006.g. salīdzinot ar 2005.g. vislielākais investīciju palielinājums nozaru dalījumā bija tieši skolās, ap 50% pašvaldību.⁷⁸ Uz jautājumu, kādas pašreiz ir tautsaimniecības nozaru un citu ekonomikas jomu attīstības iespējas Jūsu pašvaldības teritorijā, attiecībā uz skolām, 27 pašvaldību vadītāji uzskata, ka izglītības attīstības iespējas pašreiz ir lielas, 59 respondenti uzskata, ka tās ir viduvējas un 20 respondenti atbildēja, ka iespējas ir mazas. Uz jautājumu, cik lielā mērā pašreiz Jūsu pašvaldība spēj ietekmēt tautsaimniecības attīstību savā teritorijā, attiecībā uz izglītību (mācību iestādēm), atbilžu variantu - lielā mērā, izvēlējās 39 respondenti, atbildi viduvēji par piemērotu uzskatīja 51 vadītājs un pašvaldības spēju ietekmēt izglītību mazā mērā atzīmēja 16 vadītāji.⁷⁹ Vairums, tomēr, atbildēja, ka lielākā vai mazākā mērā, bet ietekmēt izglītības attīstību ir pašas pašvaldības spēkos.

Darba autore uzskata, ka šādi pašvērtējumi ir saistoši ne tikai speciālistiem, kas nodarbojas ar pētniecību, publiskās pārvaldes un pašvaldību ekspertiem, bet ikvienam pašvaldības vadītājam un viņa padotajiem. Protams, var jautāt cik objektīvi ir šādi pašvērtējumi, kad pašvaldību vadītāji vērtē savā ziņā vērtē arī savu un savas pašvaldības darbu, bet neviens cits labāk par pašvaldībām un to vadītājiem problēmas pašvaldību darbībā nepārzina un tieši pašvaldību darbinieki ir pirmie, kuri konstatē, apzinās esošās problēmas un nākotnes izaicinājumus. Turklāt tas, ka izdevumā par pašvaldību pašvērtējumiem netiek minētas konkrētas pašvaldības, tātad aptaujas rezultāti ir anonīmi, varētu arī raisīt atklātumu respondentos.

Manuprāt, šiem pašvērtējumiem lielāka nozīme būs pēc diviem trim gadiem, kad būs pagājis mazliet vairāk laika, lai izvērtētu neseno pārmaiņu nozīmi un ietekmi uz pašvaldībām

⁷⁷ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Red. O.Krastiņš, E.Vanags. *Mainoties saglabājies, dažādā Latvija*. 2008.g. 153.lpp

⁷⁸ Turpat, 159.lpp

⁷⁹ Turpat, 93.lpp.

un to darbību. Domāju, ka arī pašiem pašvaldību vadītājiem šobrīd ir grūti spriest, kuras ir tās jomas, kuras viennozīmīgi ieguvušas no administratīvi teritoriālās reformas īstenošanas un kuras ir tās, kur zaudējumi būs jāmēģina pārvērst ieguvumos. Visticamāk, ka vairumā gadījumu izmaiņas, kas skārušas katru no jomām būs nesušas gan pozitīvas, gan negatīvas tendences.

3.3. Vispārējās izglītības sistēmas finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” ieviešana

Latvijā izglītības finansēšana ir neefektīva un izmaksas uz vienu audzēkni nesamērīgi lielas, tāpēc nepieciešama izglītības iestāžu tīkla optimizācija un sistēmas "Nauda seko skolēnam" ieviešana. Tas nozīmē, ka izglītībai paredzētie līdzekļi nonāk tajā rajonā vai novadā, kur skolēns mācās. Tā secināts Pasaules Bankas un Starptautiskā Valūtas fonda ekspertu 2007.g. uzrakstītajā ziņojumā par situāciju izglītības jomā un nozares finansēšanā.⁸⁰ Finansēšanas modelis „Nauda seko skolēnam” paredz, ka valsts piešķirtais finansējums seko bērnam līdzīgi uz novadu, kur saskaņā ar noteiktiem kritērijiem, pats novads lems par savā teritorijā esošā skolu tīkla attīstību. Ja novadā ir vairākas skolas ar dažādu skolēnu skaitu, tās var ļoti veiksmīgi darboties un attīstīties uz esošā finansējuma bāzes.⁸¹ Jebkurā gadījumā mazo lauku skolu pastāvēšana būs apdraudēta, jo lemšanas tiesības piederēs novadam.

IZM īsteno tādu politiku, kas nodrošina izglītības pieejamību un efektīvu līdzekļu izmantošanu, tomēr, kā svarīgāko uzdevumu izvirza izglītības kvalitātes nodrošināšanu. Jau 2007.g. Pasaules Bankas un Starptautiskā Valūtas fonda ekspertu uzrakstītajā ziņojumā par situāciju izglītības jomā un nozares finansēšanā, secināts, ka Latvijā izglītības finansēšana ir neefektīva un izmaksas uz vienu audzēkni nesamērīgi lielas, tāpēc nepieciešama izglītības iestāžu tīkla optimizācija un sistēmas "Nauda seko skolēnam" ieviešana.⁸² Latvijā kopš 2000.g. strauji samazinās skolēnu skaits. Savukārt, skolotāju skaits nebija strauji sarucis, jo slēgtas tika vien dažas skolas.

Analizējot skolotāju un skolēnu skaita attiecības, IZM secināja, ka Latvija starp pasaules valstīm izceļas ar mazu skolēnu skaitu uz vienu pedagogu. Skolēnu skaits uz vienu pedagogu bija vistiešākajā mērā saistīts ar Latvijas skolotāju atalgojumu. Pirms ATR un jaunā finansēšanas modeļa ieviešanas Latvijā vidēji uz vienu pedagoga darba likmi bija 6,3 skolēni

⁸⁰ Ilze Korņeva. *Mazo skolu liktenis*. Skatīts: [10.02.09]. Pieejams:

http://www2.la.lv/lat/praktiskais_latvietis/jaunakaja_numura/tiesibu.skola/?doc=45404

⁸¹ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītības un zinātnes ministrija veikusi priekšdarbus izglītības sistēmas attīstībai*. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/2514.html>

⁸² Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem izglītības iestāžu tīkla attīstībai”*. 5.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: www.lps.lv/news/da026bd4c401102008_LPIA%20sanaksme_1.ppt

(Eiropas valstu rādītāji bija aptuveni divas reizes augstāki – 11–14 skolēnu uz vienu pedagogu).⁸³ No tā izriet, ka izglītība Latvijā ir ļoti dārga. Uz vienu bērnu vidēji valstī 2009.g. tika tērēti 950 Ls, mazajās skolās – vairāk nekā 2000 Ls. No 2009.gada 1.septembra tika paredzēts šāds skolēnu skaits uz vienu pedagoga darba likmi: novados - 8 skolēni, republikas pilsētās – 10,2 skolēni.⁸⁴ Ministrija plāno šo attiecību pakāpeniski celt līdz pat 2012. gadam.

Pēc IZM darba grupas, kas izveidoja informatīvo ziņojumu, veiktajiem aprēķiniem, būtu vēlams, lai novada pamatskolā mācītos vidēji 100 skolēnu, republikas pilsētās 180 skolēnu. Situācijā pirms reformas 280 pamatskolās skolēnu skaits bija mazāks par 100 skolēniem skolā. 38 vidusskolās skolēnu skaits bija zemāks par 160. IZM dati liecina, ka vidējais skolēnu skaits pilsētu skolās ir četras reizes lielāks nekā lauku skolās, līdz ar to viens lauku skolēns valstij izmaksā daudz dārgāk. IZM speciālisti norāda, ka skolu skaitam būtu jāsamazinās arī tāpēc, ka skolēnu paliek arvien mazāk.

Pirms skolu tīkla optimizācijas uzsākšanas IZM un RAPLM kopīgi veidotā darba grupa veica provizoriskus aprēķinus, ja ņem vērā, ka pamatskolās būtu jābūt vismaz 102 un vidusskolās 162 skolēniem, tika prognozēts, ka no 2010.g. septembra vismaz 150 mācību iestādes būtu jāslēdz. Laikā no 2009.g. līdz 2011.g. tika slēgtas 70, bet dažādas pārmaiņas - reorganizācija, apvienošana, pievienošana, skārusi vēl 124 skolas. Ja ņem vērā, ka skolu reformas nebūt nav beigušās, tad prognozes var arī papildīties, domājams gan, ka slēgto skolu skaits tuvākajā laikā nerasniegs 150, bet pārmaiņas skārušo skolu skaits – 124, arī nav mazs.

IZM darba grupa, kas izveidoja informatīvo ziņojumu, nonāca pie secinājuma, ka ir nepieciešama diferencēta pieeja optimālā skolēnu skaita noteikšanā un finansējuma novirzīšanā, lai veicinātu pamatizglītības ieguvu pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai. Diferencētu pieeju būtu iespējams īstenot ar koeficientu ieviešanu, ņemot vērā teritorijas blīvumu, izglītības iestādē īstenojamo mācību programmu saturu un citus faktorus, kas ietekmē izglītības pieejamību un kvalitāti.⁸⁵ Pēc darba grupas veiktajiem aprēķiniem, būtu vēlams, lai novada pamatskolā mācītos vidēji 100 skolēnu, republikas pilsētās 180 skolēnu. 280 pamatskolās skolēnu skaits būtu mazāks par 100 skolēniem skolā. 38 vidusskolās skolēnu skaits ir zemāks par 160.

⁸³ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem izglītības iestāžu tīkla attīstībai”. 5.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: www.lps.lv/news/da026bd4c401102008_LPIA%20sanaksme_1.ppt

⁸⁴ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums “Par izglītības sistēmas reformu”. 7.lpp. Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/info_zinojumi/IZMzino_26022010.pdf

⁸⁵ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem”. 3.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_240409_MK_reformas.pdf.

Līdz ar to, tika secināts, ka sakārtojot skolu tīklu: palielināsies attālums līdz izglītības iestādei vecāko klašu skolēniem; būs nepieciešams finansējums skolu ēku pielāgošanai lielākam skolēnu skaitam, skolu autobusu iegādei un ceļu infrastruktūras sakārtošanai un uzturēšanai; sagaidāma darba vietu skaita samazināšanās izglītības sektorā; izglītības iestāžu tīkla sakārtošana palīdzētu novērst pedagogu nepietiekamību, nevis radītu nevis bezdarba palielinājumu pedagogu vidū.⁸⁶ Apskatot secinājumus var spriest, ka gluži loģiski, ja reformu gaitā samazinās mazo vidusskolu skaitu, tad to audzēkņi mācības uzsāks lielajās skolās, kurām jāpalielina telpu ietilpība. Lai šie paši vidusskolēni nokļūtu skolā, tiks iegādāti transporta līdzekļi, ar kuriem viņus līdz tai nogādātu.

Dažādas pārmaiņas skar izglītības iestādes, taču IZM apgalvo, ka nav plānots masveidā slēgt mazās lauku skolas. Kā viens no galvenajiem ministrijas uzdevumiem ir izglītības pieejamība, kas nozīmē to, ka pamatizglītības ieguvu jānodrošina pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai. No 2009.g. 1.septembra ieviestais finansēšanas modelis "Nauda seko skolēnam" ieviesa arī skolu tīklu optimizāciju. Ja novads pēc situācijas izvērtējuma nolēmj, ka var atļauties uzturēt skolu, kur skolēnu skaits ir neliels, tad skola turpinās pastāvēt, bet, ja novadā būs vairākas mazās skolas, kas atrodas salīdzinoši netālu viena no otras, tās visdrīzāk tiks apvienotas. Kā viena no alternatīvām reorganizācijas iespējām ir mazās skolas pārveidot par lielo mācību iestāžu filiālēm.⁸⁷ Tā cerot ietaupīt skolu administrēšanas izdevumus, piemēram, skolas direktora klātbūtne katru dienu filiālē netiktu uzskatīta par nepieciešamu, viņu varētu aizstāt mācību pārzinis.

Sakarā ar jauno skolu finansēšanas modeli, daudzas pašvaldības ir tiesīgas slēgt to pārziņā esošās skolas. Tas, cik naudas skola saņem mācību gadā no valsts, ir atkarīgs no skolēnu skaita skolā. Tādējādi valdība cer novērst neefektīvu naudas izlietošanu izglītības sistēmā. Ļoti iespējams, ka turīgākās pašvaldības spēs daļēji finansēt skolotāju algas un saglabās arī skolas ar mazāku skolēnu skaitu, bet pašvaldības, kuras nav tik bagātas, to atļauties nevarēs. Līdz ar to mazāk turīgās pašvaldības varētu pieņemt lēmumu slēgt to pārziņā esošās skolas. IZM dati liecina, ka vidējais skolēnu skaits pilsētu skolās ir četras reizes lielāks nekā lauku skolās, līdz ar to viens lauku skolēns valstij izmaksā daudz dārgāk. IZM speciālisti norāda, ka skolu skaitam būtu jāsamazinās arī tāpēc, ka skolēnu paliek arvien mazāk. Paredzams, ka skolēnu skaits turpinās samazināties līdz pat 2013. gadam, un tik liels

⁸⁶ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem. 3.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_240409_MK_reformas.pdf.

⁸⁷ Turpat.

kā šobrīd tas atkal būs ap 2025. gadu.⁸⁸ Tāpēc svarīgi pārmaiņas izglītības sistēmā plānot saskaņā ar šīm prognozēm, lai pienākot situācijai, kad skolēnu skaits atgriezīsies līdzšinējos apmēros, tā nebūtu atkal radikāli jāmaina.

Turpinot sarukt skolēnu skaitam, svarīgi, lai sākumskolas būtu pēc iespējas tuvāk bērnu dzīvesvietai. Sākumskolu pedagogiem papildinot savas zināšanas, rastos iespēja mācīt arī vecāko klašu audzēkņus un tādējādi šīs skolas varētu pārtapt par pamatskolām. Līdz šim šādas idejas realizācija bijusi apgrūtināta, jo katram izglītības posmam ir sava specifika. Sākumskolas pedagogi nevar mācīt eksaktos mācību priekšmetus un uz divām trim stundām nedēļā pieaicināt citu mācības iestāžu pedagogus bijis grūti.

Eksperti savā ziņojumā norādīja arī uz optimālo vidējo klašu piepildījumu. Pēc IZM tas ir ap 25 līdz 30 skolēniem klasē. Situāciju Latvijā grūti salīdzināt ar citām Eiropas valstīm. Līdz skolu reorganizācijas uzsākšanai 2009.g. sākumskolu klasēs Latvijā vidēji mācījās 10, pamatskolās – 14, bet vidusskolās – 20 audzēkņu. Šobrīd novados mācās vidēji 15,6 skolēni klasē un 22,6 skolēni klasē republikas pilsētās.⁸⁹ Svarīgākais, ko uztver IZM speciālisti ir tas, lai visās mācību iestādēs būtu pieejama kvalitatīva izglītība, apgalvojot, ka skolēniem ir nepieciešam zinoši pedagogi, moderns kabinētu aprīkojums un savstarpējā konkurence.

Darba autorei gan rodas zināmas bažas vai mazajās lauku skolās vispār var runāt par kādu savstarpēju konkurenci, jo spriežot pēc savas pieredzes, var apgalvot, ka mācību iestādē aptuveni puse no audzēkņiem neizrāda pastāvīgu interesi par mācību procesu, savukārt otra puse ir tie, kuri šo interesi izrāda, tomēr arī ne visi no viņiem ir tendēti uz konkurenci savā starpā. Gluži pretēji skolās ar lielu skolēnu skaitu skolēni izjūt konkurenci, tomēr ne vienmēr šis ir tikai motivējošs faktors. Nemaz nerunājot par modernu kabinētu izveidi, ja skolēnam jau tāpat nav šīs intereses par mācību procesu, diez vai būtu prātīgi ļaut audzēkņiem izmantot ķīmijas laboratorijas tikai savas ziņkāres apmierināšanai, ja sākotnēji netiek apgūta obligātā mācību literatūra, kurā sniegtas elementārās zināšanas kā pareizi un galvenais droši veikt dažādas ķīmiskās reakcijas. Tādējādi šādu modernu kabinētu izveide un uzturēšana mazajās skolās varētu arī neatmaksāties. No otras puses, iespējams, ka tieši šīs praktiskās nodarbības radītu interesi par pašu mācību procesu. Jebkurā gadījumā jāatzīst, ka tiesības uz kvalitatīvu izglītību ir katram, gan lielo, gan mazo skolēnu audzēkņiem, tikai jautājums ir vai tiešām mazās skolas ir spējīgas nodrošināt šo kvalitāti.

Saskaņā ar Valsts Kontroles ziņojumu (2007.g. decembrī) „Vispārējās izglītības sistēmas realizācija atbilstīgi izvirzītiem mērķiem” lēmumam par „Nauda seko skolēnam”

⁸⁸ Staburags. *Kas notiek Latvijas izglītības sistēmā?* Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: http://www.staburags.lv/portals/viedokli/raksts.html?xml_id=5773

⁸⁹ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem.” 2010.g. 5.lpp.

jānāk vienlaikus ar tā īstenošanas mehānismu, un sekas nedrīkstētu būt lielo un mazo skolu, lauku un pilsētu skolu vēl izteiktāku atšķirību radīšana un mazo skolu totāla likvidēšana.⁹⁰ Līdz 2009.g.jūlijam minimālo skolēnu skaitu klasē (pamatizglītības programmas apguvei) noteica Ministru kabineta noteikumi Nr.735 un tas bija: pilsētā – 15 skolēni, lauku skolā – 8 bērni, vidējās izglītības programmas apguvei tas attiecīgi bija 22 un 12.⁹¹ Pie šī skaita bija jānodrošina un jāapmaksā visi mācību procesam nepieciešamie pedagogi. Lai arī mazākais pieļaujamais audzēkņu skaits klasē bija astoņi, pastāvēja arī skolas, kur klasē bija vēl mazāk bērnu. Šobrīd pašvaldības pašas var izdot saistošos noteikumus skolām par skolēnu skaitu klasēs. Pēc ATR īstenošanas tika likvidētas rajonu izglītības pārvaldes, kā arī visas rajonu pašvaldības Izglītības likumā paredzētās funkcijas tika nodotas novadiem. Savukārt centralizēto eksāmenu, mācību priekšmetu olimpiāžu organizēšana, speciālās izglītības, profesionālās izglītības, mūžizglītības, Eiropas projektu un reģionālo pasākumu koordināciju būtu vēlams risināt, apvienojoties vairākiem novadiem.⁹²

Latvijas situācija atšķiras no daudzu citu Eiropas attīstītāko valstu situācijas tādā ziņā, ka vecākiem ir lielākas grūtības nogādāt bērnus uz skolām. Daļēji transporta problēmas laukos atrisinātu skolu autobusu iegāde. 2010.g. finansējumu autobusu iegādei nodrošināja Latvijas valdības un Šveices Konfederācijas padomes līgums, Šveices valdība piešķir Latvijai 9,7 milj. latu., kas ļāva iegādāties ap 110 autobusiem, tos piešķir skolām, kurām nav jādoma par izdzīvošanu, kuras spēs uzņemt vēl apkārtējo pašvaldību bērnus. Lai arī skolu slēgšana ir politiski nepopulārs lēmums, tomēr, ja skolēnu vienkārši nav un pēc rūpīgas izvērtēšanas lēmums par slēgšanu tiek uzskatīts par loģisku risinājumu, tad mācību iestāde ir jāslēdz.

Daudzviet skolas Latvijā ir arī kultūras un sociālā atbalsta centri, taču katrai jomai tomēr jāpilda savas funkcijas, kam paredzēts savs finansējums. Uz izglītības rēķina citu nozaru problēmas valstī nevar risināt.⁹³ Darba autore pilnībā piekrīt, ka izglītība Latvijā nepelnīti tikusi apdalīta, gan no piešķirtā finansējuma viedokļa raugoties, gan no pievērstās uzmanības daudzuma. Īpašu lomu ieņem mūsu valsts atbildīgo ministru un iestāžu īstenotās reformas, kuras nav devušas gaidītos rezultātus, bet gluži pretēji grāvušas izglītības sistēmu. Tā vien izskatās, ka atbildīgās amatpersonas līdz galam īsti nesaprot un nenovērtē to, cik

⁹⁰ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Par Valsts kontroles atzinumiem vispārējās izglītības revīzijā*. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/jaunumi/2051.html>

⁹¹ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Ministru kabineta noteikumi Nr.735 Rīgā 2005.gada 27.septembrī. „Noteikumi par minimālo un maksimālo izglītojamo skaitu valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs klasēs, pirmsskolas izglītības iestādes grupās, speciālās izglītības iestādēs un sociālās un pedagoģiskās korekcijas klasēs”. Skatīts: [30.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=118006>

⁹² Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Valdība atbalsta konkrētus priekšlikumus izglītības attīstībai un efektīvai skolu tīkla darbībai*. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/2989.html>

⁹³ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas mājaslapa. *Par Valsts kontroles atzinumiem vispārējās izglītības revīzijā*. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/jaunumi/2051.html>

izglītība un izglītoti cilvēki ir svarīgi valsts, tai skaitā arī tautsaimniecības attīstībā, kas jo sevišķi aktuāla ir šobrīd, kad lielākā daļa valstu izglītībai budžetā piešķir lielāku finansējumu nekā līdz šim, turpretī Latvija rīkojas pretēji. Pēc autore domām, tas ir vairāk nekā neapdomīgi. Gluži pretēji, tieši šobrīd ir jādara viss iespējamais, lai celtu izglītības līmeni valstī, tādējādi liekot pamatus valsts ātrākai izkļūšanai no ekonomiskās krīzes. Būtu jārosina jaunieši studēt un jāatbalsta viņu veiksmīga iekļaušanās darba tirgū.

No 2009.g. 1.septembra izglītības sistēmā mērķdotācija pedagogu darba samaksa vairāk netiek aprēķināta, izmantojot izglītības iestāžu tarifkācijas, bet pastāv jauna finansēšanas kārtība atbilstoši principam „nauda seko skolēnam”.⁹⁴ Līdz ar to valsts finansējums pašvaldībai skolotāju atalgojumam ir tieši proporcionāls bērnu skaitam mācību iestādēs. Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) darbu pie finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” iesāka 2008.g. ar mērķi veicināt izglītības kvalitāti un konkurētspēju, nodrošināt efektīvu izglītībai piešķirtā finansējuma izlietojumu, kā arī – nodrošināt vienlīdzīgu un caurskatāmu finanšu līdzekļu sadali uz katru skolēnu, vienlaikus veicinot efektīvu izglītībai piešķirtā finansējuma izlietojumu, izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu, tādējādi veidojot optimālu skolu tīklu un paaugstinot kvalitāti un izmaksu efektivitāti.⁹⁵

Finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” ietvaros tiek ņemti vērā tādi kritēriji kā: skolēnu skaits klasē, skolas atrašanās novadā vai republikas pilsētā; iedzīvotāju blīvums teritorijā, jo mazāks izglītības vecuma iedzīvotāju blīvums teritorijā un lielāks attālums starp skolām, jo lielāks koeficients būtu piemērojams; izglītības pakāpe - sākumskola, pamatskola, vidusskola; īstenojamās izglītības programmas specifika. Izglītības pārvalžu funkcijas pēc rajonu pašvaldību reorganizācijas pārņēma novadi.

IZM sagatavotajā informatīvajā ziņojumā „Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem”, ko sagatavoja vispārējās izglītības departaments, apkopots ministrijas speciālistu un darba grupas paveiktais finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” izvērtēšanā un pilnveidē līdz 2010.g. 31. augustam.⁹⁶ Darba grupā tika iekļauti ne tikai ministrijas pārstāvji, bet arī pašvaldību, arodbiedrību un NVO pārstāvji. 2008./2009.g. Latvijā vidēji uz katru pedagoga darba likmi (21 stunda nedēļā) bija 6,3 skolēni. Mazās skolas, kaut arī nodrošināja izglītības pieejamību, tērēja nesamērīgi daudz gan valsts, gan pašvaldības finansējuma uz vienu skolēnu – pat trīs

⁹⁴ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrijas mājaslapa. *Par Valsts kontroles atzinumiem vispārējās izglītības revīzijā*. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/jaunumi/2051.html>

⁹⁵ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „*Par izglītības sistēmas reformu*”. Skatīts: [13.02.11]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/info_zinojumi/IZMzino_26022010.pdf

⁹⁶ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „*Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem.*” 2010.g. Ievads.

līdz piecas reizes vairāk nekā vidēji valstī, reizēm pat desmit reizes pārsniedzot viena skolēna izmaksas pilsētā.⁹⁷ Skolu administrēšanai un citiem pasākumiem tika tērēts gandrīz 30% no pedagogu darba samaksai paredzētā finansējuma. IZM veica aprēķinu un virtuālo modelēšanu, lai paaugstinātu skolēnu un skolotāju skaita attiecību un ierobežotu administratīvās izmaksas.

Kā piemēru, pēc nejaušas novada izvēles, darba autore izvēlējās Krustpils novadu, kurā ir 6722 iedzīvotāji.⁹⁸ Krustpils novadā ir viena vidusskola, piecas pamatskolas, speciālā internātpamatskola un divas pirmsskolas izglītības iestādes. Vidusskolā 2010./2011.m.g. mācās 97 skolēni un strādā 15 skolotāji. Speciālajā internātpamatskolā 2009./2010. mācību gadā mācās 117 skolēni, strādā 41 pedagogs.⁹⁹ Pamatskolās skolēnu skaits svārstās no 53 līdz 207 skolēniem. Vidējais skolēnu skaits pamatskolās ir 104 skolēni. Pedagogu skaits šajās pamatskolās svārstās no 10 līdz 22 skolotājiem. Vidēji pamatskolā strādā 15,4 pedagogi. Pedagogu darba likmes pamatskolās svārstās no 5,3 līdz 9,4, attiecīgi skolai ar mazāko skolēnu skaitu šī likme ir mazākā un skolai ar lielāko skolēnu skaitu šī likme ir lielākā. Skolēnu skaita ziņā lielākajai pamatskolai ar 207 skolēniem, kurā strādā 22 pedagogi darba likme ir 9,4. Kopā ņemot, Krustpils novadā uz 6722 iedzīvotājiem ir 735 pamata un vidējās izglītības audzēkņi, jeb 10,9% no kopējā iedzīvotāju skaita.

Lai no 2009.g. 1.septembra valsts budžeta mērķdotācija pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām pašvaldībām tiktu aprēķināta un sadalīta atbilstoši jaunajam finansēšanas principam, IZM sagatavoja normatīvo aktu bāzi – MK noteikumus Nr.837 „Kārtība kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju pašvaldību vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām”. Šajā dokumentā tika noteikti pašvaldību pienākumi valsts budžeta mērķdotāciju sadalē, tika paredzēts skolēnu skaits vienai pedagoga darba likmei, kā arī noteikti finansējuma aprēķināšanas koeficienti dažādām izglītības programmām.

Mērķdotāciju aprēķina uz katru izglītojamo un atbilstoši to skaitam izglītības iestādēs sadala novadu un republikas pilsētu pašvaldībām. Mērķdotāciju pašvaldību un privāto izglītības iestāžu bērnu no piecu gadu vecuma izglītošanā nodarbināto pirmsskolas izglītības pedagogu un pašvaldību vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai aprēķina, ievērojot šādus rādītājus: bērnu vai skolēnu skaits

⁹⁷ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem.” 2010.g.

⁹⁸ Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. *Latvijas iedzīvotāju skaits pašvaldības*. Skatīts: [02.05.11]. Pieejams: www.pmlp.gov.lv/lv/.../3ISPV_Pasvaldibas_iedzivotaju_skaits.pdf

⁹⁹ Krustpils novads. *Izglītība*. Skatīts: [01.05.11]. Pieejams: <http://www.krustpils.lv/lv/izglitiba>

izglītības pakāpē un izglītības iestādē īstenojamās programmas.¹⁰⁰ Novadu un republikas pilsētu pašvaldībām līdz 5.septembrim IZM jāiesniedz informācija par bērnu un skolēnu skaitu attiecīgā gada 1.septembrī izglītības iestādēs, gan pa klasēm, gan izglītības programmām.

Ministrija aprēķina mērķdotāciju izglītības iestādēs bērnu izglītošanā nodarbināto pedagogu darba samaksai, ievērojot: izglītības programmas mācību stundu plāna īstenošanai normētā skolēnu un bērnu skaita attiecību pret vienu pedagoga mēneša darba algas likmi; minimālo pedagoga mēneša darba algas likmi pedagogam ar desmit gadu darba stāžu mācību stundu plāna nodrošināšanai; papildus nepieciešamo finansējumu (attiecīgajam gadam apstiprinātā finansējuma ietvaros) – pedagogu papildu pienākumu (klases audzināšana, stundu (nodarbību) gatavošana, skolēnu darbu labošana) un atbalsta pasākumu (piemēram, konsultācijas, pagarinātās dienas grupas) nodrošināšanai, nepārsniedzot 40 % no mācību stundu plāna īstenošanai aprēķinātās mērķdotācijas; valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas.¹⁰¹

3.4. Vispārējās izglītības sistēmas finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” izvērtējums

Vispārējā izglītībā finansēšanas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas rezultātā jau 2009./2010.mācību gadā ievērojami samazinājās skolu skaits, kurās mācījās no 30 līdz 70 skolēniem, rezultātā nedaudz pieaugot vidējam klašu piepildījumam. Tendences izglītības iestāžu reorganizācijā 2010.g. ir saglabājušās tādas pašas kā iepriekšējā periodā, t.i., visvairāk izglītības iestādes tiek reorganizētas, vidusskolas pārveidojot par pamatskolām vai pamatskolas pievienojot vidusskolām. Izglītības iestāžu likvidācijas pamatojumi galvenokārt ir saistīti ar racionālu izglītības iestāžu telpu noslodzi un finanšu līdzekļu izlietojumu, kā arī saistībā ar nelielo izglītojamo skaitu.¹⁰²

Mazo skolu skaits (līdz 100 skolēniem) ir samazinājies no 42% līdz 30% no kopējā skolu skaita. Par 26 skolām mazāk ir skolas ar 100-150 skolēniem, šie skaitļi raksturo arī iedzīvotāju blīvumu Latvijas teritorijā, 31 novadā nav pat viens skolēns uz km². Pilsētās ir 50

¹⁰⁰ „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Ministru kabineta noteikumi Nr.1616 Rīgā 2009.gada 22.decembrī „Kārtība, kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju pašvaldību un privātajām izglītības iestādēm bērnu no piecu gadu vecuma izglītošanā nodarbināto pirmsskolas izglītības pedagogu darba samaksai un pašvaldību vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai”. Skatīts: [30.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=202915>

¹⁰¹ Turpat.

¹⁰² Latvijas Republikas Izglītības uz zinātnes ministrija. *Aktualitātes un jaunumi izglītības jomā 2010./2011.mācību gadā*. Novadu un republikas pilsētu izglītības pārvalžu un izglītības speciālistu seminārs Rīgā, 2010.gada 12.augustā. 7.lpp.

līdz 220 skolēnu uz 1km², bet novados tikai 0,3 līdz 18 skolēniem uz 1km².¹⁰³ Vidējais klases piepildījums valstī pieaudzis no 17,7 skolēniem klasē 2008./2009.m.g. līdz 18,4 skolēniem 2009./2010.m.g., novados vidēji 15,6 skolēni klasē un 22,6 skolēni klasē republikas pilsētās, tādējādi 2009./2010.m.g. bija par 1094 klašu komplektiem mazāk.

Līdz ar jauno finansēšanas principu samazinājās pedagogu darba likmju skaits pamata un vidējās izglītības iestādēs no 38 309 darba likmēm 2008.g. uz 25 023 darba likmēm 2009.g. un 27 706 likmēm 2010.g. Darba grupa atzina, ka ar jaunā finansēšanas principa ieviešanu ir radīti priekšnoteikumi optimālai pamata un vidējās izglītības organizācijai Latvijā, tomēr modeli ir nepieciešams pilnveidot.

Atbilstoši pašvaldību sniegtajai informācijai ministrija aprēķina normēto bērnu un skolēnu skaitu katrā izglītības pakāpē, piemērojot šādus koeficientus: bērnu skaitam pirmsskolas grupās un 1.–4.klases skolēnu skaitam – koeficientu 0,75; 5.–9.klases skolēnu skaitam – koeficientu 1; 10.–12.klases skolēnu skaitam – koeficientu 1,25. Ja administratīvajā teritorijā skolēnu skaits vispārīzglītojošās dienas skolās ir <0,5 skolēni uz vienu kvadrātkilometru, skolēnu skaitam piemēro koeficientu 1,3.

Pašu skolu vadītāji jauno finansēšanas modeli vērtē neviennozīmīgi, viņi atzīst, ka ieguvēji ir lielās skolas, kurās ir vairāk skolēnu līdz ar to tiek piešķirts lielāks finansējums, savukārt mazajās lauku skolās, kur ir neliels skolēnu skaits arī finansējums ir mazāks. Līdz ar to vairāki skolu vadītāji uzskata, ka diferencēta pieeja finanšu sadalījumam ir pareiza, tomēr novados vērojama savstarpēja konkurence starp pilsētas un lauku skolām. Cīņa par naudu un bērniem ir aizņēnusi rūpes par izglītības kvalitāti.¹⁰⁴

Darba grupa secinājusi, ka finansēšanas modeļa „nauda seko skolēnam” ieviešana un skolu tīkla sakārtošana ir sekmējusi atbildības pieaugumu gan pašvaldībās, gan skolās vadības līmenī. Skolas var rīkoties brīvāk lēmumu pieņemšanā, kas saistīta ar skolotāju motivāciju un atalgojumu, turklāt skolotājiem ir dota iespēja būt radošiem mācību procesā. Pedagogam „Vispārējās izglītības” likumā ir paredzētas tiesības izstrādāt mācību priekšmetu programmu atbilstoši vispārējās izglītības standartā noteiktajiem mācību priekšmetu standartiem. Tas nozīmē, ka mācību priekšmeta skolotājs, saskaņojot ar skolas vadību, var patstāvīgi plānot mācību satura apguves secību un apguvei paredzēto laiku, noteikt mācību sasniegumu vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus, kā arī mācību satura apguvei izmantojamās mācību līdzekļus. Arī valsts vispārējās izglītības standarti paredz pedagoga profesionālo patstāvību mācību sasniegumu vērtēšanā, kas ļauj pedagogam noteikt mācību sasniegumu

¹⁰³ Latvijas Republikas Izglītības uz zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem.” 5.lpp.

¹⁰⁴ LV.LV portāls par likumu un valsti. *Pedagogi vērtē izglītības finansēšanas modeli "Nauda seko skolēnam"*. Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: <http://lv.lv/?menu=doc&id=205330>

vērtēšanas formas, metodiskos paņēmienus, pārbaudījumu apjomu, skaitu, izpildes laiku un vērtēšanas kritērijus.¹⁰⁵ Līdz ar to Latvijā, tāpat kā citās demokrātiskajās valstīs, skolām un skolotājiem ir brīvība mācību darba formu patstāvīgā, pedagoģiski pamatotā izvēlē.

Darba grupa arī uzsver, ka jaunais finansēšanas princips tika ieviests laikā, kad nozarei tika būtiski samazināti valsts budžeta līdzekļi, līdz ar to nevar apgalvot, ka problēmas vispārējā izglītībā pēc 2009.g. 1.septembra radās dēļ jaunā finansēšanas modeļa. Pārliecinošam vairākumam skolu naudas pietrūka, pietika tikai mācību plānā paredzēto stundu apmaksai, arī tajās pašvaldībās, kurās panākts optimāls klašu piepildījums un ir sakārtots skolu tīkls pietrūka finansējuma, lai apmaksātu klases audzināšanu, skolēnu darbu labošanu, konsultācijas u.c. Darba grupa atzīmē, ka jaunais finansēšanas modelis tiek pilnveidots, kas nozīmē, ka tas nebūt nav ideāls, tam ir savi trūkumi, tomēr šobrīd tiek strādāts pie tā, lai šos trūkumus novērstu un modeli padarītu efektīvāku.

Vispārējā izglītībā 2009./2010.m.g. laikā ir notikušas nozīmīgas pārmaiņas, kuru mērķis ir veicināt uz izglītības kvalitātes paaugstināšanu orientētu mācību iestāžu izaugsmi, rosinot tās dažādot savu izglītības programmu piedāvājumu un profesionāli pilnveidot skolēnu spējām un interesēm atbilstošu mācību procesu. Skolas misija šajā dinamisko pārmaiņu laikā ir veicināt skolēnu un pedagogu radošumu un ieviest dzīvē sabiedrības un skolēnu vajadzībām atbilstošas pedagoģiskās inovācijas mācību procesa organizācijā un optimālā mācību darba formu izvēlē.¹⁰⁶ Svarīga loma šo pārmaiņu laikā ir skolas vadītāju un pedagogu attieksmei pret dažādām reformām, jāatceras, ka tās tiek veiktas izglītības kvalitātes vārdā un šajā gadījumā jāatceras, ka lielākajiem ieguvējiem ir jābūt bērniem un jauniešiem, savas intereses un ambīcijas ir jānoliek malā.

3.5. Latvijas skolu reitinga un pašvaldību piešķirtā finansējuma attiecība

Latvijā nacionālā līmenī tiek veidots skolu reitings, kuru kopš 1989.g. veido Ata Kronvalda fonds. Reitings tiek veidots ar mērķi popularizēt izglītību Latvijas sabiedrībā, celt to skolu un skolotāju prestižu, kas sekmē darbu ar talantīgajiem audzēkņiem. Reitingā apkopotā informācija dod iespēju izvērtēt Latvijas skolu izglītojamo sasniegumus: mācību priekšmetu olimpiādēs valstī un pasaulē; sasniegumus zinātnisko darbu lasījumos un radošajās skatēs. Par 1.vietu olimpiādē tiek piešķirti pieci punkti, par 2.vietu trīs punkti un par trešo vietu 2 punkti, arī par atzinību tiek piešķirts viens punkts. Katrai olimpiādei aprēķina vienas skolas skolēnu iegūto punktu summu, bet ne vairāk par 30 punktiem. Skolai ar lielāko

¹⁰⁵ Latvijas Republikas Izglītības uz zinātnes ministrija. *Aktualitātes un jaunumi izglītības jomā 2010./2011.mācību gadā*. Novadu un republikas pilsētu izglītības pārvalžu un izglītības speciālistu seminārs Rīgā, 2010.gada 12.augustā. 14.lpp.

¹⁰⁶ Turpat.

punktu summu piešķir 10 balles (atklātajās olimpiādes – 15 balles), pārējām balles aprēķina proporcionāli saņemto punktu skaitam.

Zinātniskajās konferencēs un radošajās skatēs par nolasīto referātu vai reprezentēto darbu piešķir 1 punktu, par atzinību papildus vēl vienu punktu. Par lielāko punktu skaitu konferencē piešķir 20 balles, radošajā skatē – 10 balles.¹⁰⁷ Rajoniem (pilsētām, apriņķiem) balles aprēķina summējot attiecīgajā teritorijā esošo skolu balles un pareizinot ar attiecīgo koeficientu.

Skolu reitings rekomendē sabiedrībai tās izglītības iestādes, kurās ir sekmīgākais darbs ar skolēnu talantu attīstīšanu.¹⁰⁸ Izglītības iestādes reitingā tiek iedalītas pēc izglītojamo skaita „lielajās skolās” un „mazajās skolās”, attiecīgi skolās, kurās ir vairāk par simts vidusskolēniem un skolās, kurās ir mazāk par simts vidusskolēniem.

No vienas puses sabiedrība zina un vecāki ir tiesīgi izvēlēties labākās skolas saviem bērniem, bet no otras puses, domāju, ka šāds skolu dalījums šķel sabiedrību vēl vairāk, tas veicina sabiedrības vēl lielāku noslāņošanos. Tas nozīmē tikai to, ka labās skolas kļūs vēl labākas, bet sliktās sliktākas, jo par skolu izvēli nesatrauksies tie vecāki, kuriem laba izglītība saviem bērniem nav prioritāte vai kuri to finansiālu apsvērumu dēļ nevar atļauties.

Apskatot Latvijas skolu reitingu, gribēju noskaidrot vai pastāv korelācija starp Latvijas labākajām skolām pēc Latvijas skolu reitinga un piešķirtā finansējuma apjoma izglītībai uz 1 iedzīvotāju no pašvaldību budžeta. 6.attēlā atspoguļotas pirmās desmit Latvijas skolas, „lielo skolu” kategorijā, kuru skolēni pēc reitinga uzrādījuši labākos sasniegumus (skatīt 1.pielikumu). Tabulā norādīts arī iegūto punktu skaits katrai no skolām. Iekļauti dati par pašvaldību izdevumiem izglītībai un izdevumiem uz 1 iedz., tādējādi izvērtējot vai pastāv korelācija starp labākajām skolām un piešķirto finansējumu uz 1 iedzīvotāju.

¹⁰⁷ Latvijas skolu reitings. *Nolikums*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=26

¹⁰⁸ Latvijas skolu reitings. *Skolu reitings*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=31

Latvijas skolu reitings - „lielās skolas” un pašvaldību izdevumi izglītībai 2009.g.

Vieta reitingā	Skolas nosaukums	Balles	Pašvaldību izdevumi izglītībai, Ls	Izdevumi izglītībai uz 1 iedz., Ls
1.	Rīgas Valsts 1.ģimnāzija	150.04	172 426 600	243
2.	Rīgas Franču licejs	60.69	172 426 600	243
3.	Jēkabpils Valsts ģimnāzija	44.31	6 654 176	251
4.	Draudzīgā aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzija	43.67	10 537 944	531
5.	Valmieras Valsts ģimnāzija	42.12	13 379 658	490
6.	Daugavpils Krievu vidusskola	41.81	25 104 868	242
7.	Āgenskalna Valsts ģimnāzija	34.07	172 426 600	243
8.	Rīgas 34.vidusskola	26.40	172 426 600	243
9.	Siguldas Valsts ģimnāzija	26.32	4 034 345	227
10.	Krāslavas Valsts ģimnāzija	25.94	4 338 418	217

Autores datu apkopojums.¹⁰⁹

Apskatot pašvaldību budžetu izdevumus 2009.g. jāsecina, ka izglītībai piešķirtais finansējums uz 1 iedz. ir atšķirīgs, intervālā no 107-702Ls. Vismazāk uz 1 iedz. izglītībai no pašvaldību budžeta atvēl Raunas novads. Pavisam 19 Latvijas novadi izglītībai uz 1 iedz. tērē mazāk kā 200Ls. Republikas pilsētu kategorijā izglītībai visvairāk uz 1 iedz. atvēl Valmiera – 490Ls. Apskatot Latvijas skolu reitinga „lielo skolu” kategoriju, var redzēt, ka to novadu skolas, kuri tērē izglītībai uz 1 iedz. salīdzinoši vairāk, nav atrodamas reitinga pirmajās vietās. No pašvaldībām, kuras tērē vairāk nekā 380Ls pirmajās 30 vietās ir sešas – Cēsu, Saldus, Aizkraukles un Dobeles novadi, kā arī Valmieras un Jūrmalas pilsētas. Tai pat laikā reitinga pirmajās 30 vietās atrodas arī skolas, kas tērē daudz mazāk uz 1 iedz. un tās ir Siguldas, Krāslavas un Olaines pašvaldības. Vairums pašvaldību, kuras atrodas reitinga pirmajās 30 vietās izglītībai uz 1 iedz. tērē no 235-284Ls (20 no 30 skolām). Vidēji pašvaldības, kuras atrodas pirmajās 30 vietās izglītībai uz 1 iedz. tērē 303Ls. Jāpiebilst, ka pirmajā trīsdesmitniekā atrodas 17 pašvaldību izglītības iestādes.

¹⁰⁹ Latvijas skolu reitings. *Lielās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=276; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

Latvijas skolu reitings - „mazās skolas” un pašvaldību izdevumi izglītībai 2009.g.

Vieta reitingā	Skolas nosaukums	Balles	Pašvaldību izdevumi izglītībai, Ls	Izdevumi izglītībai uz 1 iedz., Ls
1.	Engures vidusskola	35.05	1 960 273	243
2.	Sutru pamatskola (Līvānu n.)	31.74	3 870 359	247
3.	Salas vidusskola	18.55	1 502 393	348
4.	Daugavpils Saskaņas pamatskola	17.00	25 104 868	242
5.	Daugavpils J.Pilsudska Poļu vidusskola	15.00	25 104 868	242
6.	Krimuldas vidusskola	15.00	1 722 622	298
7.	Viesītes vidusskola	14.24	940 618	203
8.	Liepupes vidusskola (Salacgrīvas nov.)	12.50	1 775 557	188
9.	Ugāles vidusskola (Ventspils nov.)	12.00	5 216 130	383
10.	Zemgales vidusskola (Tukuma nov.)	12.00	10 296 833	307

Autores datu apkopojums.¹¹⁰

Latvijas skolu reitinga „mazo skolu” kategorijā pirmajās 30 vietās ir atrodamas deviņas izglītības iestādes, kurām pašvaldības no sava budžeta izglītībai uz 1 iedz. atvēl vairāk kā 300Ls. Visvairāk izglītībai uz 1 iedz. atvēl Ventspils novads – 383Ls. Vismazāk no pirmā trīsdesmitnieka izglītībai atvēl Salacgrīvas novads - 188Ls uz 1 iedz. Vairums no pašvaldībām izglītībai uz 1 iedz. tērē no 224 – 298Ls. Vidēji šīs pašvaldības, kuru skolas atrodas pirmajās 30 vietās izglītībai uz 1 iedz. tērē 276Ls, kas ir par 27Ls mazāk nekā pašvaldības vidēji tērē „lielajām skolām”. Pirmajās 30 vietās ierindojas skolas no 25 pašvaldībām, kas liecina, ka „mazo skolu” kategorijā ir pārstāvētas vairāku pašvaldību skolas nekā „lielo skolu” reitingā. Mazo skolu reitings un pašvaldību izdevumi izglītībai apskatāmi 7.attēlā (Pilnā reitinga versija atrodama 2. pielikumā).

Var secināt, ka nebūt tās pašvaldības, kuras izglītībai atvēl visvairāk, atrodamas augstākajās pozīcijās, apskatot pirmās 30 skolas, šī korelācija starp skolēnu sasniegumiem un piešķirto finansējumu nav izteikta. Līdz ar to, secinu, ka finansējuma apjoms nav izšķirošs rādītājs izglītības kvalitātē.

Pielikumā pievienotas divas tabulas, kurās atspoguļoti to pašvaldību izdevumi izglītībai procentuāli no kopējiem budžeta izdevumiem, kuru „lielās skolas” un „mazās skolas” iekļuvušas reitinga pirmajās 30 vietās (skatīt 3.un 4.pielikumu). Pašvaldības sanumurētas tādā secībā, kādā to labākās skolas ierindotas Latvijas skolu reitingā. Procentuāli izglītībai no kopējiem pašvaldību pamatbudžeta izdevumiem konkrētās pašvaldības tērē intervālā no 35-

¹¹⁰ Latvijas skolu reitings. *Mazās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=278; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

59,5%. Vidējais rādītājs starp šīm pašvaldībām ir 48,3% no kopējiem izdevumiem. Vismazāk procentuāli izglītībai atvēl Ogres, Olaines un Rīgas pašvaldības, bet visvairāk Saldus, Dobeles un Aizkraukles novadi. Šie rādītāji apliecina, ka salīdzinoši mazāks finansējuma apjoms izglītībai neliedz ieņemt augstas pozīcijas Latvijas skolu reitingā un otrādāk. Interesanti, ka Ventspils ir vienīgā no republikas pilsētām, kura nav iekļuvusi reitinga pirmajās 30 vietās. Tabula pielikumā atrodama ar nosaukumu „lielo skolu” pašvaldību budžetu izdevumu īpatsvars izglītībai.

„Mazo skolu” pašvaldības izglītībai no kopējiem pamatbudžeta izdevumiem procentuāli tērē intervālā no 21,6-60,5%. Vidējais rādītājs starp šīm pašvaldībām ir 45,7% no kopējiem izdevumiem. Vismazāk procentuāli izglītībai atvēl Jaunpiebalgas, Engures un Salacgrīvas novadi, bet visvairāk Krimuldas, Kārsavas un Salas novadi. Arī „mazo skolu” reitingā nevar novērot korelāciju starp skolu sasniegumiem un piešķirtā finansējuma apjomu. Jaunpiebalgas novads izceļas ar pārliecinoši mazākajiem izdevumiem izglītībai, tikai 21,6% no kopējiem pašvaldības izdevumiem, nākamā pašvaldības, kas tērē vismazāk aiz Jaunpiebalgas ir Engure ar 30,4%, tā ir diezgan ievērojama atšķirība. Interesanti, ka Jaunpiebalgas labākā skola noslēdz reitingu ar 30.vietu, bet Engures pašvaldība „mazo skolu” reitingā ieņem pirmo vietu. Kopumā vērtējot, procentuāli izglītībai „lielās skolas” vidēji tērē par 2,6% vairāk nekā „mazās skolas”.

Darba autore apzinās, ka dati par izdevumiem izglītībai, kas iegūti no pārskata „Par reģionu attīstību Latvijā 2009.g.”, ietver izdevumus ne tikai pamata un vidējās izglītības nodrošināšanā, bet arī kapitālizdevumus un izdevumus pirmsskolas izglītībai, kas neļauj objektīvi spriest par konkrētā gada patiesajiem izdevumiem tikai vispārējai izglītībai. Lai iegūtu objektīvus datus būtu nepieciešams veikt pētījumu, kurā tiktu atskaitīti izdevumi, kas neattiecas uz vispārējo izglītību un iegūt precīzus aprēķinus par to cik tiek tērēts uz katru skolu.

4. Latvijas vispārējās izglītības sistēmas problēmas un iespējamie risinājumi

Latvijas izglītības sistēma visos līmeņos ir jāpilnveido un ir atrodami trūkumi, kuri jānovērš. Izglītības sistēmu ietekmē arī nacionāla rakstura problēmas, kā, piemēram, sabiedrības novecošanās, negatīvā demogrāfija, kas ietekmē skolēnu skaitu, līdz ar to arī skolu skaitu un rada skolotāju trūkumu. Valstī ir liels skaits obligātā izglītības vecuma iedzīvotāju, kuri skolu neapmeklē, līdz ar to ir daļa iedzīvotāju, kuri nav ieguvuši pat pamatzglītību. Atrodamas arī pozitīvas tendences un jauninājumi. Pēdējos gados ir notikušas būtiskas pārmaiņas izglītības sistēmā un galvenais izaicinājums ir turpināt iesāktās reformas, pilnveidojot jaunizveidoto finansēšanas modeli, reaģēt uz trūkumiem tajā un citās izglītībai nozīmīgās reformās.

4.1. Vispārējās izglītības sistēmas problēmas un izaicinājumi

Vēsturiski Latvijā izveidojies liels skaits mazo skolu, kuru pastāvēšana šobrīd ir apdraudēta. Līdz ar bērnu dzimstības samazināšanos lielā daļā lauku skolu bērnu skaits ir samazinājies līdz kritiskai robežai, šīs skolas rada grūtības pašvaldībām, kurām jānodrošina šo mācību iestāžu uzturēšana. IZM ir noteikusi minimālo skaitu klasē, lai mācības tiktu finansētas no valsts līdzekļiem. Diemžēl skolēnu skaits bieži nerasniedz šo līmeni un ir jāatver apvienotās klases, jo pašvaldības nespēj sniegt papildu finansējumu nepilnām klasēm.¹¹¹ Tā pirms desmit gadiem atzina Sabiedriskās politikas centra „Providus” pētnieces. Situācija pēc administratīvi teritoriālās reformas ir mainījies, tomēr joprojām pastāv skolas ar salīdzinoši nelielu skolēnu skaitu.

Skolu skaitam Latvijā ir tendence samazināties: 1930.g. valstī bija 2103 vispārīzglītojošas skolas, 1960.g. – 1648, un 1997.g. – 1026 skolas. Turklāt Latvijā ir izveidojusies nelabvēlīga demogrāfiskā situācija, iedzīvotāju dabiskais pieaugums ir negatīvs. Pēc „Pārskats par izglītību Latvijā 2001./2002.gadā” informācijas, zinot dzimušo bērnu skaitu nav grūti prognozēt skolēnu skaitu tuvākajiem pieciem gadiem. Turklāt, tiek prognozēts, ka tas samazināsies līdz pat 30%. Latvijas valstī pēdējo piecu mācību gadu laikā ir strauji samazinājies gan vispārīzglītojošo skolu skaits, gan skolēnu skaits, kuri tajās mācās (skat. 8. un 9. attēlu).

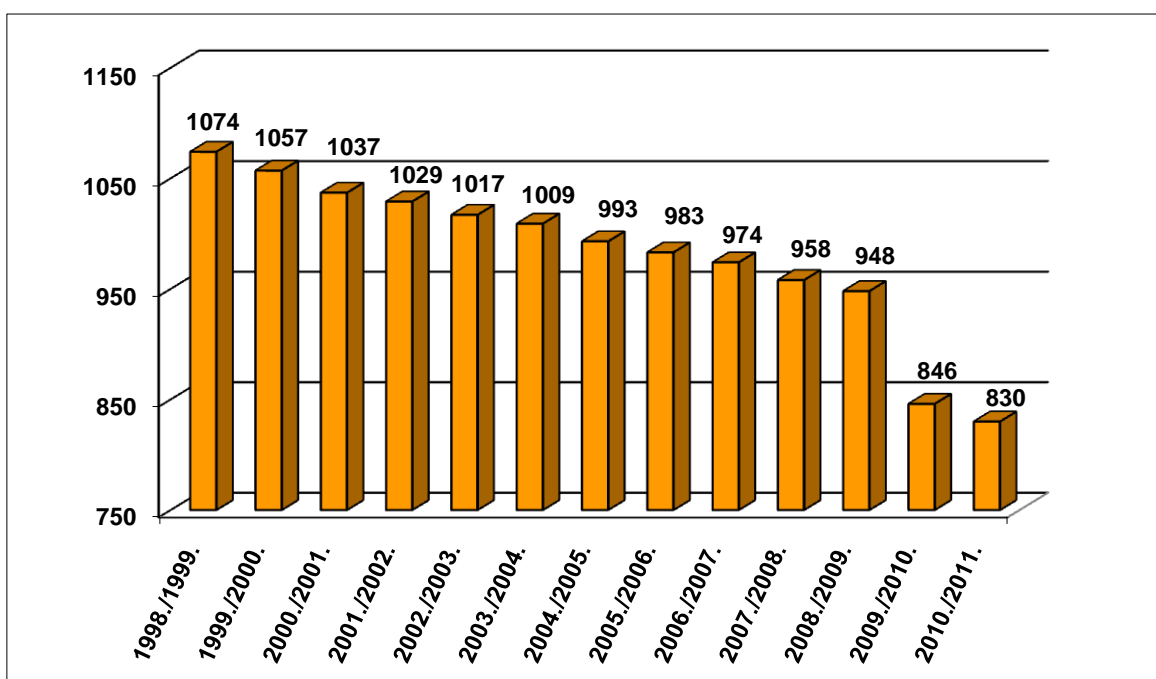
Tāpat ir samazinājies arī skolu vidējais papildījums no 332 līdz 250 skolēniem vidēji skolā. Uz 2009.g. Latvijā bija 351 vispārīzglītojošas skolas, kurās skolēnu skaits bija mazāks

¹¹¹ Inese Didže, Brigita Tivča. Sabiedriskās politikas centrs “Providus”. *Pārskats par izglītību Latvijā 2001./2002.gadā. Pārmaiņas Latvijas izglītībā: izaicinājums sistēmas vadībai. Latvijas administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz izglītību.* 34.lpp.

par 100. Pēc IZM statistikas datiem par 2007./2008.mācību gadu ir pieejami šādi dati par vispārizglītojošajām skolām: izglītības iestāžu skaits – 992, tai skaitā: vispārizglītojošo dienas skolas – 958 (sākumskolas – 46; pamatskolas – 470; vidusskolas – 379; speciālās skolas – 63); vispārizglītojošo vakara (maiņu) skolu skaits – 34. Skolēnu skaits: skolēnu skaits vispārizglītojošajās dienas skolās – 250 941; skolēnu skaits vispārizglītojošajās vakara (maiņu) skolās – 13 003. Izglītojamo skaits vispārējās izglītības iestādēs: pamatizglītības posmā (1.-9.klase) – 186563; vidējās izglītības posmā (10.-12.klase) – 60925; kopā: 247 488.¹¹² Turklāt IZM prognozē, ka skolēnu skaita samazinājums turpināsies līdz 2013.g., savukārt pēc tam, tas varētu atgriezties 2008.g. līmenī.

8.attēls

Vispārizglītojošo dienas skolu skaits

Avots: Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Vispārizglītojošās dienas skolas 2010./2011.m.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>

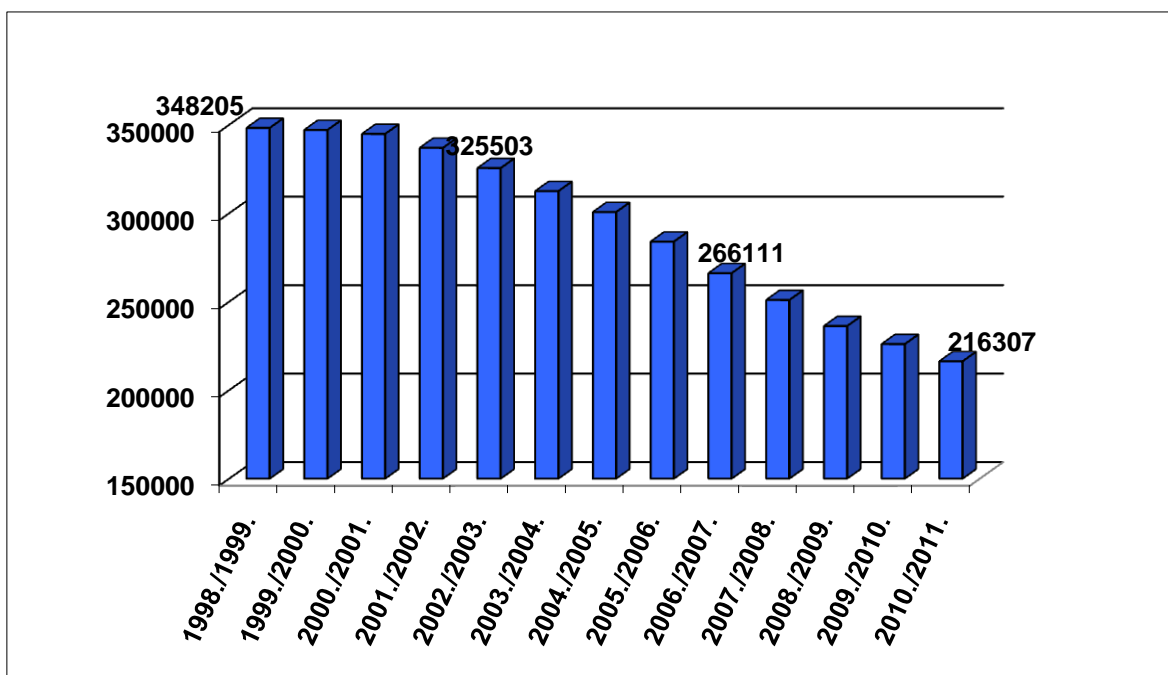
Latvijā uz 2010./2011.m.g. pēc IZM datiem ir 830 vispārizglītojošās dienas skolas; 2009./2010.m.g bija 846 skolas; 2008./2009.m.g. 948 un 2007./2008.m.g. bija 958 skolas, turpretī, 1998./1999.m.g. bija 1074 vispārizglītojošās dienas skolas. Acīmredzama tendence samazināties skolu skaitam, gluži skaidrs arī tas, ka skolu skaits tiek samazināts ne tikai, lai ekonomētu resursus, bet arī dēļ iedzīvotāju skaita samazināšanās valstī. Uz 2010./2011.m.g. Latvijā ir 858 vispārizglītojošās izglītības iestādes, no kurām 830 vispārizglītojošās dienas skolas (sākumskolas – 35; pamatskolas – 365; vidusskolas – 367; speciālās skolas – 63);

¹¹² Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Latvijas Republikas vispārizglītojošās dienas skolas 2010./2011.m.g. Skatīts: [26.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>

vispārizglītojošo vakara (maiņu) skolu skaits – 28. Skolēnu skaits: skolēnu skaits vispārizglītojošajās dienas skolās – 216 307; skolēnu skaits vispārizglītojošajās vakara (maiņu) skolās – 12 732.¹¹³ Acīmredzamas sekas ir skolu tīkla optimizācijai, kas saistīta ar ATR, slēgto skolu skaits ievērojami samazinājies 2009./2010.m.g.

9.attēls

Izglītojamo skaits vispārizglītojošajās dienas skolās

Avots: Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītojamo skaita sadalījums pa klasēm vispārizglītojošajās dienas apmācības programmās 2010./2011.m.g.* Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>

Savukārt, apkopojot statistiskas informāciju par pedagogu un īstenoto pedagoģisko likmju skaitu, situācija ir savādāka – šeit nav vērojams tik dinamisks un straujš skaita samazinājums. Pedagogu kopējam skaitam praktiski nemainoties, tas pakāpeniski ir novedis pie situācijas, ka izglītībai piešķirto līdzekļu izlietojums tiek uzskatīts par neefektīvu. Tāpēc kā viens no riskiem ir uztverams tas, ka pieaugs pedagogu – bezdarbnieku skaits. Līdz 2009.g. septembrim pedagogu darba samaksas sistēma bija tāda, ka „nauda seko izglītības iestādei” neatkarīgi no mācāmo bērnu skaita.

Saasinoties demogrāfiskajai situācijai, mazo skolu izglītības programmu īstenošanā mazajām pašvaldībām ir grūtāk atbalstīt pedagogu kvalifikācijas celšanu, sniegt skolai nepieciešamos finansu līdzekļus telpu tehniskajam iekārtojumam un uzturēšanai, kā arī interešu izglītības īstenošanai. Tieši vecāki ir tie, kuriem rūp savu bērnu vispusīgas un kvalitatīvas izglītības iegūšana, tādēļ nereti viņi izvēlas par labu tām skolām, kurās šie

¹¹³ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītojamo skaita sadalījums pa skolu tipiem vispārizglītojošajās dienas apmācības programmās 2010./2011.m.g.* Skatīts: [26.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>

nosacījumi ir augstākā līmenī. Laikā pirms administratīvi teritoriālās reformas, kad nebija skaidrības par reformām izglītības jomā, pašvaldību apvienošanās, tika pieņemti lēmumi un notika virzība uz mērķi, bet tai pat laikā nebija skaidras vīzija kā tieši šīs pārmaiņas risināsies, tāpēc vecāki saviem bērniem jau laikus izvēlējās labākās skolas, kaut arī tās atradās tālāk no dzīvesvietas.¹¹⁴ Bieži vien šādus lēmumu ģimenē ir vieglāk pieņemt, jo nereti paši vecāki maina dzīvesvietu darba meklējumu rezultātā, līdz ar to arī bērni uzsāk mācības citā skolā. Lielo skolu pedagogi uzskata, ka augstu izglītības sasniegumu sekmēšanai optimālam skolēnu skaitam klasē jābūt no 24 līdz 26 skolēniem.

Pēc Dobeles rajona Izglītības pārvaldes informācijas, apskatot mērķdotācijas Dobeles rajona skolām 2001.g. vienam skolēnam, var secināt, ka šo dotāciju summas sastāda lielākus apmērus pēc skolēnu skaita mazajām skolām, nekā lielajās skolās. Piemēram, skolēnu skaita ziņā lielākās Dobeles 1.vidusskola (1161 skolēni) un Auces vidusskola (905) mērķdotācijās saņēma attiecīgi 181,07 Ls un 204,60 Ls, turpretī skolēnu skaita ziņā mazākās Ukru pamatskola (25) un Bērzes pamatskola (79) saņēma attiecīgi 438,86 Ls un 375,49 Ls.¹¹⁵ Var secināt, ka valstij mazajās mācību iestādēs skolēni izmaksā vairāk nekā lielajās skolās.

Saskaņā ar Ministru prezidenta rezolūciju, atbilstoši Latvijas ekonomikas stabilizācijas un izaugsmes atjaunošanas programmas ieviešanas rīcības plāna (2009.gada 19.februāris) un Pasaules Bankas un Starptautiskā Valūtas fonda izteiktajām rekomendācijām par nepieciešamajām izmaiņām izglītības nozarē, IZM izstrādājusi Informatīvo ziņojumu par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem. IZM, plānojot savu darbu, izvirza izglītības procesa vadības virsmērķi šim un nākamajiem trim gadiem - nodrošināt publiskā finansējuma līdzekļu efektīvāku izmantošanu, sekmējot kvalitatīvas un resursefektīvas visu pakāpju izglītības pieejamību un zinātnes attīstību valsts ilgtspējai un konkurētspējai.¹¹⁶

Lai nodrošinātu virsmērķa sasniegšanu, ievērojot valdības noteikto finansējuma samazinājumu 2009.-2011.g., tika plānotas šādas nozīmīgākās aktivitātes: nodrošināt vispārējās izglītības sistēmas pāreju uz finansējuma principu „nauda seko skolēnam” un nodrošināt izglītības iestāžu konsolidāciju, kas iespējams mazinās izglītības pieejamību, bet nodrošinās izglītības piedāvājuma palielināšanos, paredzot: 1) iespēju pašvaldībām īstenot vispārējās izglītības (atsevišķu pamatskolu un vidusskolu) iestāžu apvienošanu, sākumskolas

¹¹⁴ Inese Didže, Brigita Tivča. Sabiedriskās politikas centrs “Providus”. *Pārskats par izglītību Latvijā 2001./2002.gadā. Pārmaiņas Latvijas izglītībā: izaicinājums sistēmas vadībai. Latvijas administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz izglītību.* 44.lpp.

¹¹⁵ Turpat, 48.lpp.

¹¹⁶ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem”. 3.lpp. Skatīts: [17.05.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_240409_MK_reformas.pdf

saglabājot iespējami tuvu bērnu dzīvesvietai, plānojot transporta pārvadājumus bērnu nogādāšanai tālākās izglītības iestādēs, nodrošinot dienesta viesnīcu darbību, kā arī uzsākt profesionālās ievirzes programmu īstenošanu no 7.klases; 2) pēc atsevišķu profesionālās izglītības iestāžu nodošanas pašvaldībām, ieteikts tās apvienot ar vispārizglītojošajām skolām, atbilstoši spējām un interesēm piedāvājot dažādas izglītības programmas un apmācības metodes; 3) sarunās ar sociālajiem partneriem (LIZDA, LIVA) tika runāts par iespēju palielināt pedagogu darba slodzi, aprēķinus veicot nevis par akadēmisko, bet gan astronomisko stundu; 4) lai nodrošinātu no darba atbrīvoto pedagogu pārkvalifikāciju un atpakaļ iekļaušanos darba tirgū, plānots piesaistīt Eiropas Savienības struktūrfondu finansējumu.¹¹⁷

Pārmaiņas vispārējā izglītībā no 2009.g. 1.septembra visu mērķdotāciju finansējumu un funkciju, kas saistīts ar vispārējās izglītības iestāžu darbību, nodeva pašvaldībām. Tas nozīmē, ka mērķdotācijas pedagogu darba samaksai, grāmatu iegādei un pedagogu tālākizglītībai tiek nodota pašvaldību pārziņā un apsaimniekošanā. Šīs aktivitātes prasīja izdarīt izmaiņas MK Noteikumos par minimālo un maksimālo izglītojamo skaitu valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādes klasēs, pirmsskolas izglītības iestādes grupās, speciālās izglītības iestādēs un sociālās un pedagoģiskās korekcijas klasēs un Pedagogu darba samaksas noteikumos. Pie šo aktivitāšu ieguvumiem minēti jaunā finansēšanas modeļa „Nauda seko skolēnam” ieviešana.

Pirms ATR īstenošanas IZM grupu darbā veiktie aprēķini liecina, ka vēlams, lai novadu pamatskolā mācītos vidēji 100, skolēnu, republikas pilsētās 180. Uz 2008.g. Latvijā 280 pamatskolās skolēnu skaits bija mazāks par 100. Vispārējās vidējās izglītības iestāžu skaits, kurās skolēnu skaits ir mazāks par 160 Latvijā bija 38. Darba grupa pirms jaunā finansēšanas modeļa ieviešanas paredzēja, ka līdz ar 2009.gada 1.septembri administrācijas izdevumi samazināsies no 30 % uz 15 %, un pedagogu likmes, par apmēram 2000 likmēm; tiks decentralizēta izglītības sistēmas pārvaldība un stiprināta pašvaldību atbildība. Pedagogu konkurētspējas veicināšana izglītības sistēmas optimizācijas apstākļos”. Tiks īstenoti vairāki atbalsta pasākumi, kā, piemēram, Vispārējās izglītības pedagogu kompetences paaugstināšanai un prasmju atjaunošanai u.c. Šie pasākumi izmaksās kopā: 35 809 570Ls. Trijos gados, no 2009.g. līdz 2011.g. tiks iekonomēti ap 290 miljoniem (292 586 360) katru gadu.¹¹⁸

¹¹⁷ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem”. 10.lpp. Skatīts: [17.05.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_240409_MK_reformas.pdf

¹¹⁸ Turpat, 12.lpp.

Darba grupa nonāca pie vairākiem secinājumiem, kas izpaudās ieteikumu formā, kas notiks, sakārtojot skolu tīklu: 1) palielināsies attālums līdz izglītības iestādei vecāko klašu skolēniem; 2) Būs nepieciešams finansējums skolu ēku pielāgošanai lielākam skolēnu skaitam; skolu autobusu iegādei; ceļu infrastruktūras sakārtošanai un uzturēšanai; 3) Samazināsies darba vietu skaits izglītības sektorā; 4) īstenojot izglītības iestāžu tīkla sakārtošanu nepalielinātos bezdarbs pedagogu vidū, bet gan tiktu novērst to trūkums.¹¹⁹ Darba autore gan īsti nespēj iedomāties, ka kādai no pilsētu skolām būtu vajadzīgi papildspēki no mazajām lauku skolām, kuras tiks slēgtas. Pat ja būtu, tad tik un tā liela daļa pedagogu paliktu bez darba, vismaz savā specialitātē.

Darba grupa izvērtēja arī pašvaldību atbildību izglītības jautājumos, kas saistīti ar skolu tīkla sakārtošanu: svarīgi ir nodrošināt pamatizglītības ieguvu pēc iespējas tuvāk dzīvesvietai un vidusskolu posmā ir atbalstāma lielāka skolēnu koncentrācija, kas dotu lielākas iespējas piesaistīt materiālos un cilvēkresursus vispārējās vidējās izglītības kvalitātes uzlabošanai; izvērtēt iespējas skolas ar nelielu skolēnu skaitu veidot kā lielāku skolu filiāles; rast iespējas vietējas nozīmes ceļu infrastruktūras sakārtošanā; izvērtēt iespējas izglītības organizācijas procesā apvienot dažādu izglītības programmu īstenošanu vienā izglītības iestādē, tajā skaitā vispārējās izglītības un profesionālās izglītības programmas u.c.¹²⁰ Jebkurā gadījumā, arī pamatskolās, kuras atrodas pēc iespējas tuvāk skolēna dzīvesvietai izglītības kvalitātei jābūt augstā līmenī, jo šajā posmā tiek apgūtas pamatzināšanas, kuru trūkums mācoties vidusskolā var radīt mācību vielas apguves problēmas.

Nozīmīgs faktors, kas ietekmē Latvijas izglītības sektoru ir sabiedrības novecošanās, jau tagad sarūk bērnu un jauniešu skaits pamatskolās, tam turpinājums būs vidusskolēnu un studentu skaita samazināšanās. Pēc Pasaules Bankas prognozēm, līdz 2025. gadam skolēnu skaits pamatskolās samazināsies par aptuveni 25%, vidusskolās par 20%, bet augstākajā izglītībā pat par 40%.

Lai definētu problēmas izglītības sistēmā ir jāapskata aina valstī kopumā. Izglītību Latvijā ietekmē gan ekonomiskas, kultūras, migrācijas, dzimstības, sociāla rakstura pārmaiņas valstī. Sākot ar pirmo ietekmes faktoru, galvenā problēma ir zemā dzimstība valstī (skatīt 10.attēlu). Kopš 1990.g. valstī strauji samazinājās jaundzimušo skaits. 1990.g. valstī piedzima 37 918 bērni, turpretim 1991.g. samazinājums ir par 3 285 dzimušajiem, t.i. 34 918. Šī tendence saglabājas līdz pat 1998.g., kad dzimušo skaits vairs neturpina samazināties, bet

¹¹⁹ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem”. 12.lpp. Skatīts: [17.05.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMZin_240409_MK_reformas.pdf

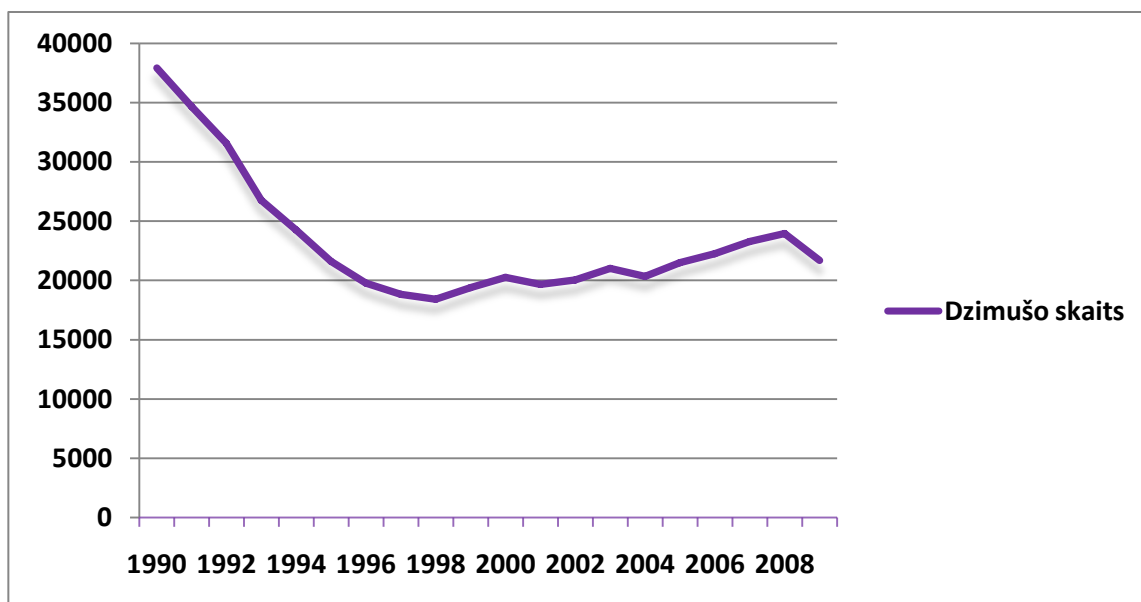
¹²⁰ Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem izglītības iestāžu tīkla attīstībai”. Skatīts: [17.05.09]. Pieejams: www.lps.lv/komitejas1/3841f891e3IZMZino_120908_skolutikls.doc

pieaugt salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Kopš 1998.g. dzimušo skaits katru gadu ir samērā līdzīgs un no 2002.g.-2009.g. šis skaitlis svārstās no 20 044 līdz 23 948. Turklāt no 2002.g. līdz 2009.g. dzimušo skaits ik gadu pieauga, bet no 2009.g. šis skaits atkal samazinās. Ja 2007.g. dzima 23 394 bērni, 2008.g. 24 098, tad jau 2009.g. 21 807 jaundzimušie, 2010.g. 19 219 bērni. Trīs gadu laikā jaundzimušo skaits ir samazinājies par 4 879, kas, manuprāt, ir ievērojams kritums.¹²¹ Arī 2011.g. šī tendence turpinās un gada pirmajos trīs mēnešos salīdzinājumā ar iepriekšēja gada attiecīgo laika posmu vidēji mēnesī dzima gandrīz par 100 bērniem mazāk.

Glūži loģiski secināt, ka mazo lauku skolu slēgšanas cēlonis ir demogrāfiskā krīze visā valstī. To, ka skolēnu skaits samazinās netiešā mērā ietekmē arī migrācijas tendences, jo izceļojot Latvijas iedzīvotājiem pastāv iespēja, ka viņu bērni arī pārcelsies uz ārzemēm, nemaz nerunājot par tiem potenciālajiem bērniem, kuri dzims jau viņu vecākiem atrodoties ārzemēs. Līdz ar zemo dzimstību valstī pieaug sabiedrības novecošanās, kas rada vairākas kā sociāla tā ekonomiska rakstura problēmas. Arī pedagogu vidū trūkst gadus jaunu skolotāju, kuri būtu atvērti jaunām vēsmām mācību procesa uzlabošanai un, kuriem būtu vieglāk nodibināt kontaktu ar skolēniem. Skolotājiem ir jāsaprot, ka arī viņiem ir jāapgūst jaunākās tehnoloģijas, vismaz globālais tīmeklis, lai ne tikai padarītu interesantāku mācību procesu, bet atsevišķos jautājumos būtu līdzvērtīgi saviem audzēkņiem.

10.attēls

Dzimušo skaits Latvijā no 1990-2009.g

Avots: Centrālās statistikas pārvaldes birojs. Dzimušo skaits Latvijā no 1990-2009.g. Skatīts: [02.02.09]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/statistikas-datubazes-28270.html-0>

¹²¹ Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Iedzīvotāji – galvenie rādītāji. Skatīts: [17.05.11]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaji-galvenie-raditaji-30260.html>

Nopietna problēma Latvijā ir iedzīvotāju obligātajā izglītības vecumā iekļaušana izglītības sistēmā, kura jārisina pēc iespējas ātrāk valstiskā līmenī. Pēc Globālā konkurētspējas indeksa ap 10% bērnu Latvijā, kuriem būtu jāuzsāk mācības skolā to nedara, bet vēl lielāku bērnu un jauniešu skaitu, kuri skolu neapmeklē padara to iedzīvotāju skaits, kuri dažādu iemeslu dēļ pamatizglītību neiegūst, jo nepabeidz skolu. Tas, ka izglītība Latvijā nav vienlīdz pieejama visiem bērniem minēts Izglītības un zinātnes ministrijas izstrādātajā politikas dokumentā - *Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam*.¹²² Šīs pamatnostādnes, savukārt izstrādātas, ievērojot sabiedrības un izglītības attīstības vadlīnijas, kas noteiktas Eiropas un Latvijas politikas plānošanas dokumentos.

Nevienmērīgā sociāli ekonomiskā attīstība rada atšķirīgas iespējas lauku un pilsētu iedzīvotājiem iegūt kvalitatīvu izglītību. Atšķirību pamatā ir nabadzības un bezdarba izplatība atsevišķās teritorijās. Nepietiekama sabiedrības integrācija, kā pamatā ir atsevišķu sabiedrības grupu izolācija, kam ir grūtības iesaistīties darba tirgū. Pastāv lielāks risks, ka bērni no maznodrošinātām ģimenēm un bērni ar īpašām vajadzībām varētu neapmeklēt un nepabeigt skolu.¹²³

Šobrīd aptuveni 5 % bērnu Latvijā dzīvo nelabvēlīgās ģimenēs. Nelabvēlīgo ģimeņu skaits 2006.gadā – 7 039.¹²⁴ 2004.g. sākumā ap 24 000 bērnu Latvijā dzīvoja riska ģimenēs. Šiem bērniem no riska ģimenēm vecāki parasti pievērš maz uzmanības, tāpēc viņi arī bieži neredz jēgu apmeklēt skolu. 2003./2004.m.g. skolu vismaz vienu trešdaļu no mācību laika neattaisnoti neapmeklēja 1,4% 1.-12.klases skolēnu. Galvenie skolas neapmeklēšanas iemesli ir patvaļīga neierašanās skolā un klaiņošana, vecāku bezatbildība un ģimenes sociālās problēmas.¹²⁵ No 370 000 bērnu un jauniešu ap 20 000 šobrīd nemācās. Latvijā sastopami bērni, kuri nav reģistrēti Dzimstības reģistrā, kā arī liels skaits bērnu, kuri regulāri neapmeklē skolu nedēļām un mēnešiem ilgi, līdz ar to nesaņem kvalitatīvu pamatizglītību. 5,6% iedzīvotāju obligātajā izglītības vecumā nemācās, valstī nepietiekams atbalsts izglītojamo no sociālās atstumtības riska grupām iekļaušanai izglītības sistēmā.

4.2. Pārmaiņas vispārējā izglītībā

Skolēnu sekmju salīdzinājums starpvalstu testos liecina, ka visaugstākās sekmes uzrāda to valstu skolēni, kur skolotāju profesionālajā atlasē vērojams vislielākais konkurss, nodrošinot spējīgāko un sekmīgāko skolēnu kļūšanu par pedagogiem. Līdz ar to Latvijas

¹²² Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Izglītības un zinātnes pamatnostādnes 2007.-2013.gadam. *Atšķirību samazināšana kvalitatīvas vispārējās izglītības pieejamībā*. 5.lpp. Skatīts: [02.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/politikas-planosana/1016.html>

¹²³ Turpat, 14.lpp.

¹²⁴ Turpat, 15.lpp.

¹²⁵ Turpat, 5.lpp.

izglītības politikas mērķim ir jābūt augsta atlases konkursa nodrošinājumam, palielinot skolotāju darba monetāro atalgojumu un kāpinot skolotāju profesijas prestižu. Skolotāju sagatavotība mācīt vairāk nekā vienu priekšmetu var būt arī daļa no risinājuma, kā laukos, kur notiek depopulācija, atturēties no skolu slēgšanas, veidojot jaukta vecuma grupu klases, darbam ar kurām skolotājiem nepieciešams atšķirīgu prasmju kopums.

Darba autorei rodas pārlicība, ka palielināt pedagoģu konkursu būtu grūts uzdevums, bet tā īstenošana būtu ļoti vēlama. Šobrīd pavisam noteikti skolotāja profesija nav starp prestižākajām, skolēni maz izvēlas šo profesiju un turklāt, skolēnu skaita samazināšanās arī ir ietekmējošs faktors, kas varētu kavēt topošo pedagoģu konkurenci savā starpā. Arī ideja par vairāku priekšmetu pasniegšanu nav slikta, lai gan tā nav jauna ideja, jo vairākus gadus skolās netrūkst pedagoģu, kuri māca vairākus priekšmetus, tomēr tam ir arī robeža, jo skolotājs var pasniegt savstarpēji saistītus mācību priekšmetus, bet ne krasi atšķirīgus, kā, piemēram, fiziku un literatūru. Skolotāji nereti ir spiesti apgūt no sava pamatprofila atšķirīgākas zināšanas un prasmes, lai varētu pasniegt vairākus mācību priekšmetus un līdz ar to palielināt sev darba slodzi un vairāk nopelnīt. Ja to spēj izdarīt nezaudējot kvalitāti, tad, manuprāt, tas ir atbalstāms.

Pēc darba autores domām, atzīstama ir nacionāla mēroga ierosme ar nosaukumu „Iespējamā misija”, kuras galvenā ideja ir piesaistīt, atlasīt, sagatavot un atbalstīt darbam skolās augstskolu absolventus ar līdera dotībām un labiem akadēmiskajiem sasniegumiem, kas ar savu enerģiju un uzņēmību palīdz skolās veidot pozitīvu un progresīvu vidi, paaugstina skolēnu interesi un motivāciju mācīties.¹²⁶ Šāda programma izveidota tādēļ, ka Latvijas izglītības sistēma šobrīd nespēj nodrošināt strauji mainīgās mūsdienu sabiedrības, ekonomikas un darba tirgus prasības. Skolās pārāk liels uzsvars tiek likts uz akadēmiskajām zināšanām ar neskaidru praktisko pielietojumu, netiek attīstītas mācīšanās prasmes mūža garumā, radoša domāšana un uzņēmība. Nelielam skaitam bērnu un jauniešu interesē tādi mācību priekšmeti kā matemātika un fizika un viņi nav gatavi izvēlēties nākotnes karjeru šajās jomās.¹²⁷ Piedaloties šajā programmā, tās dalībnieki strādā kā pilna laika skolotāji, pasniedzot mācību priekšmetu savā specialitātē skolās visā Latvijā.

„Iespējamā misija” veidota balstoties līdzīgu organizāciju pieredzi ārvalstīs, kā piemēram, *Teach for America* (ASV) un *Teach First* (Lielbritānija). „Iespējamā misija” ir partneris starptautiskā organizāciju tīklā *Teach for All*, kurā apvienojušās līdzīgas organizācijas visā pasaulē. Šā gada 7.aprīlī Latvijā vienas dienas vizītē viesojās *Teach for*

¹²⁶ Iespējamā misija. *Ideja*. Skatīts: [02.05.11]. Pieejams: http://www.iespejamamisija.lv/lv/par_mums/ideja_un_vizija/

¹²⁷ Turpat.

America dibinātāja un vadītāja Vendija Kopa (*Wendy Kopp*). Žurnāls „Times” nosaucis viņu par vienu no simts ietekmīgākajiem līderiem pasaulē. V.Kopa 1990.g. nodibināja *Teach for America*, piesaistot ASV nabadzīgākajām skolām talantīgus labāko augstskolu absolventus, tādējādi iestājoties pret nevienlīdzību valsts izglītības sistēmā un sniedzot iespēju visiem bērniem iegūt kvalitatīvu izglītību.

V.Kopa uzskata, ka ir jāmaina ierastais mācību process, kad skolotāji uzskata, ka viņu uzdevums ir nolikt bērnu priekšā zināšanas, lai tad katrs ar tām dara, ko spēj un grib. Skolas, kuras nodrošina visiem bērniem iespēju sasniegt labāko, uz ko viņi ir spējīgi, izprot savu misiju citādi. Tās uzskata, ka katrs bērns ir jānoliek uz attīstības ceļa, kas ļaus viņam izvēlēties no visplašākā profesiju klāsta.¹²⁸ Tiek minēts arī piemērs, kad kāda skola Filadelfijā uzbūvēja ultramodernu „nākotnes skolu” par 62 milj. dolāru, bet skolēnu rezultāti neuzlabojās. V.Kopa uzskata, ka ēka un tās aprīkojums nav būtiski, svarīgākais ir skolas vadītājs, kurš nosaka misiju – panākt, lai skolēniem būtu veiksmīgi rezultāti.

Kopš 2005.gada sākuma Latvijas skolās darbojas skolvadības sistēma „e-klase”, kas ir skolotāju darba instruments, ar kura palīdzību tiek nodrošināta pedagoģiskajā procesā nepieciešamā dokumentācija. Ar "e-klases" palīdzību skolēni un viņu vecāki var sekot līdzi sekmēm internetā, sazināties ar skolotājiem, klasesbiedriem un viņu vecākiem.¹²⁹ Tiek piedāvāti divu veidu komplekti. „Uzaicinājuma komplekts” ir bez maksas, „ģimenes komplekts” ir maksas un sniedz plašākas iespējas. Šobrīd Latvijā e-klasi izmanto ap 600 skolām, jeb 70% no izglītības iestādēm.

Piemēram, „ģimenes komplektā” ir visiem ģimenes locekļiem pieejams e-klases profils, kurā var apskatīt skolēna iegūtos vērtējumus pēdējo divu nedēļu laikā, ir pieejami ieraksti par uzvedību un piezīmes, kā arī uzdotie mājasdarbi. Sadaļā sekmju reitingi ir iespēja sekot skolēna sekmēm salīdzinājumā ar pārējo klasi – vidējo vērtējumu analīze. Kavējumu tabulā uzskatāmi parādīti kavējumi, kavēto stundu skaits, ir atzīmētas gan attaisnoti, gan neattaisnoti kavētās stundas. Dienasgrāmatas sadaļā ir apskatāms stundu saraksts, tēmas, mājasdarbi un vērtējumi. Sadaļā žurnāls var aplūkot katrā priekšmetā iegūtos vērtējumus, kā arī iegūt sekmju izrakstu par interesējošo periodu. Var izmantot opciju skolēna kavējuma pieteikšana, tādējādi klases audzinātājam jau iepriekš ziņojot elektroniski par bērna stundu kavēšanu. E-klases pasts piedāvā saziņas iespējas ar skolotājiem un klasesbiedru vecākiem.

Darba autore uzskata, ka skolvadības sistēma ir ne tikai lietderīgs skolotāju darba instruments, ar kuru tiek nodrošināta pedagoģiskajā procesā nepieciešamā dokumentācija, bet

¹²⁸ Pauls Raudseps. *Gudrība nav iedzimta. Jāstrādā!* Žurnāls „Ir”. 14.-20.4, 2011. Nr. 15, 27.lpp.

¹²⁹ Deac IT ārpakalpojumi. *Informācija vecākiem un skolēniem*. Skatīts: [27.03.11.] Pieejams: http://www.deac.lv/?object_id=16391

arī lieliska iespēja skolēnu vecākiem būt informētiem par bērna sekmēm un sekot viņa gaitām, kā arī sazināties ar skolotājiem tiešsaistē. Tādējādi vecāki saņem drošu un uzticamu informāciju par skolēna sekmēm, kavējumiem un citām mācību aktivitātēm. Manuprāt, e-klases izveide ir labs risinājums vairākām problēmām, piemēram, tā atvieglo sekmju izrakstu sagatavošanu; palīdz ērti pārskatīt klases sekmes un kavējumus, turklāt informācija ir viegli pieejama un apkopojama.

E-klases piedāvāto iespēju izmantošana atvieglo arī mācību procesu pašiem skolēniem, bet viens no svarīgākajiem ieguvumiem ir vecāku informētība. Skolēni vairs nevar noslēpt nesekmīgos vērtējumus vai neattaisnotos kavējumus par kuriem vecāki nav informēti. Ja vien vecākiem rūp viņu bērni, tad šī informācija viņiem ir ļoti svarīga, pārliecība, ka viņu bērns stundu laikā atrodas skolā un nekur citur. Zināmā vecumā vecāku loma ir ļoti svarīga, viņi savus bērnus motivē mācīties, jo apziņa, ka ir jāmacās bērniem nav uzreiz, bet tā tiek ieaudzīnāta. Tādā veidā, zinot sava bērna sekmes ir iespēja tās pārrunāt un vajadzības gadījumā palīdzēt uzlabot.

Latvijas vispārējās izglītības galvenās problēmas ir: sabiedrības novecošanās; negatīvā demogrāfija; liels obligātā izglītības vecuma iedzīvotāju skaits, kuri neapmeklē skolu; liels mazo skolu skaits; nevienmērīgā sociāli ekonomiskā attīstība starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem; nelabvēlīgās ģimenēs. Pēc autore domām uzskaitītās problēmas nav vienīgās, bet tās ir valstiski nozīmīgas, to risināšanai jābūt valdības dienaskārtībā. Daudzās skolās trūkst arī laboratoriju aprīkojuma, sporta inventāra un tam atbilstošu apstākļu. Būtu vērts pārskatīt mācību programmu saturu vai mācību metodes, bet tie ir jautājumi, kuru risināšanā ļoti liela loma ir pašiem skolotājiem un viņu iniciatīvai.

Atrodamas arī pozitīvas tendences un jauninājumi. Pēdējos gados ir notikušas būtiskas pārmaiņas izglītības sistēmā un galvenais izaicinājums ir turpināt iesāktās reformas, pilnveidojot jaunizveidoto finansēšanas modeli, reaģēt uz trūkumiem tajā un citās izglītībai nozīmīgās reformās. Autore atzīstami vērtē programmas „Iespējamā misija” darbību, par tās ietekmi uz izglītības kvalitāti vēl pārāgrī spriest, bet domāju, ka tas ir pirmais solis, lai piesaistītu spējīgus jauniešus skolotāju darbam. Skolu vadības sistēmas „e-klase” izveide ir ērts instruments ne tikai pedagogiem, bet arī skolēniem un viņu vecākiem.

5. Vispārējā izglītība Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam

Ekspertu grupas, asociētā profesora Roberta Kļiņa vadībā, izveidotā Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam (Latvija 2030) ir ilgtermiņa attīstības plānošanas jeb vadlīniju dokuments. Stratēģiju kā galveno valsts ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumentu ir apstiprinājusi Latvijas Republikas Saeima. „Latvija 2030” tika izstrādāta par pamatu stratēģijas prioritāšu noteikšanai izmantojot kapitālu pieeju. Stratēģijas uzdevums ir iezīmēt valsts attīstības vadlīnijas un telpisko perspektīvu laika periodam līdz 2030.gadam.¹³⁰ Tajā ir sniegtas iespējamās attīstības stratēģiskās izvēles un iespējamie risinājumi.

5.1. Latvijas ilgtermiņa attīstības izaicinājumi

Ekspertu grupa ir noteikusi septiņas galvenās prioritātes, kuras ietver vienu vai vairākus galvenos attīstības virzienus un ilgtermiņa mērķus.¹³¹ Izvirzītās prioritātes ir: kultūras telpas attīstība; ieguldījumi cilvēkkapitālā; paradigmas maiņa izglītībā; inovatīva un ekoeftīva ekonomika; daba kā nākotnes kapitāls; telpiskās attīstības perspektīva; inovatīva pārvaldība un sabiedrības līdzdalība.

Stratēģijā iezīmēti trīs vispārīgi valsts mērķi: 2030. gadā Latvija būs plaukstoša aktīvu un atbildīgu pilsoņu valsts. Ikviens varēs justies drošs un piederīgs Latvijai, šeit katrs varēs īstenot savus mērķus. Nācijai stiprums sakņosies mantotajās, iepazītajās un jaunradītajās kultūras un garīgajās vērtībās, latviešu valodas bagātība un citu valodu zināšanas. Tas vienos sabiedrību jaunu, daudzveidīgu un neatkārtojamu vērtību radīšanai ekonomikā, zinātnē un kultūrā, kuras novērtēs, pazīs un cienīs arī ārpus Latvijas.¹³² Otrs mērķis ir: Rīga būs nozīmīgs kultūras, tūrisma un biznesa centra Eiropā. Pilsētu un lauku partnerība nodrošinās augstu dzīves kvalitāti visā Latvijas teritorijā. Trešais ir: Latvija – mūsu mājas – zaļa un sakopta, radoša un ērti sasniedzama vieta pasaules telpā, par kuras ilgtspējīgu attīstību mēs esam atbildīgi nākamo paaudžu priekšā.¹³³

Lai šie mērķi tiktu ilgtermiņā sasniegti aktīvai rīcībai gan no valsts, gan no tās iedzīvotāju puses ir jāseko septiņu izvirzīto prioritāšu virzienā. Liela nozīme ir vienai no izvirzītajām prioritātēm – izglītībai. Aktīvi un atbildīgi pilsoņi ir labvēlīgu ģimeņu un kvalitatīvu mācību apstākļu rezultāts. Garīgās vērtības tiek ieaudzinātas ģimenēs un iemantotas dzīves laikā. Valodas tiek apgūtas jau pirmajos skolas gados. Katras labklājības

¹³⁰ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kā lietot „Latvija2030”*. 8.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

¹³¹ Turpat.

¹³² Turpat, 10.lpp.

¹³³ Turpat.

valsts pamatā ir gudri tās iedzīvotāji, kas nenožīmē tikai izglītošanos mācību iestādēs, bet arī dzīves gudrību. Ikvienam cilvēkam ir jānodrošina izglītības iespējas, tas vai viņš tās izmantos ir atkarīgs tikai no paša, bet tiesības uz zināšanām ir jānodrošina ikvienam neatkarīgi no izcelšanās, apstākļiem, rases utt.

5.2.Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija – izglītības sistēmas izvērtējums

„Latvija 2030” izvirzītais mērķis izglītības jomā: izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām Eiropas Savienībā un kļūt par vienu no līderēm pieaugušo izglītības pieejamības un izmantošanas ziņā. Pēc šī mērķa formulējuma paliek neskaidrs jautājums, kurā izglītības līmenī izveidot vienu no labākajām izglītības sistēmām ES. Tālāk gan tiek paskaidrots, ka izglītības kvalitāte, pieejamība un saturs, visos izglītības līmeņos un vecuma grupās, ir Latvijas attīstības iespēja un cilvēkkapitāla vērtības palielināšanās priekšnosacījums.¹³⁴ Jāatzīst, ka nepilnības valstī arī ir visos izglītības līmeņos.

Izglītības sektoru jau ietekmē un ietekmēs arī nākotnē valsts demogrāfiskā attīstība. Sarūk skolas vecuma bērnu un studentu skaits. Arī bērni un jaunieši, kuri dažādu iemeslu dēļ skolu neapmeklē nokļūst sociālā riska grupā, nereti iesaistās noziedzīgos nodarījumos, nespēj iekļauties darba tirgū un tiek sociāli atstumti. Latvijas izglītības politika joprojām ir nepietiekami iekļaujoša attiecībā pret bāreņiem un cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem.

Inovātīva ekonomika pieprasa arvien jaunas iemaņas un kompetences, rada vajadzību atkārtoti un regulāri papildināt savas zināšanas un prasmes, lai pielāgotos mainīgajām darba tirgus prasībām. Latvijas izglītības sistēma nav pietiekami elastīga, risinot pieaugušo tālākizglītības vajadzības.¹³⁵ Tas attiecas arī uz pedagogu regulāru kvalifikācijas celšanu. Mūsdienu straujo pārmaiņu laikā, informāciju tehnoloģiju attīstības laikmetā skolotājiem ir jābūt atsaucīgiem pret dažādiem jauninājumiem. Tā ir iespēja izmantot jaunākās mācību metodes iesaistot tehnoloģiskos risinājumus. Zinot to, ka Latvijā ir problēmas ar skolotāju profesijas kontinuitāti, svarīgi, lai gados vecākā skolotāju paaudze arī spētu pieņemt jaunievedumus un tos izmantot mācību procesā.

Ir jāizmanto skolēnu interese par informāciju tehnoloģijām mācību procesā, kas ļautu nodrošināt kvalitatīvu un interaktīvu mācību satura apguvi virtuālajā vidē, kā arī rast jaunas mācību metodes procesa dažādošanai. Šādas iemaņas apgūstot gan skolēniem, gan skolotājiem, uzlabotos tehnoloģiju apguves vispārējais līmenis valstī. Arī privātajā sektorā, lai

¹³⁴ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 29.lpp. 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

¹³⁵ Turpat, 30.lpp.

celtu cilvēkkapitāla produktivitāti ir jāmotivē darba devējus ieguldīt savu uzņēmumu cilvēkresursu attīstībā.

Aizvien lielāku vietu darba tirgū ieņem tehnoloģiskā kompetence, spēja integrēt dažādu jomu prasmes un kompetences, cilvēku un risku vadības prasmes, radošas iemaņas, kā arī atvērtība starptautiskajai sabiedrībai. Līdz ar to Latvijas konkurētspēja nākotnē arvien vairāk būs atkarīga no izglītības sistēmas saiknes ar darba tirgus izmaiņām un spējas sagatavot cilvēkus darbam mainīgos apstākļos visa mūža garumā.¹³⁶ Latvijas lielākais kapitāls ir cilvēkresursi, mūsu valsts iedzīvotāji ar savām zināšanām un spējām. Netrūkst arī citu resursu un kapitāla, piemēram, ģeogrāfiskais stāvoklis, neskartā daba, meži un jūra, bet tie līdz šim nav pilnībā izmantoti, jo trūkst cilvēku, kuri spētu veiksmīgi attīstīt mūsu valsts priekšrocības. Mēs nevaram lepoties ar tehnoloģiju apguvi un attīstību, ar starptautiska mēroga uzņēmumiem, ražošanu utt. Tādēļ ir jāinvestē cilvēkresursos un jāveicina šo cilvēku palikšana Latvijā un sava potenciāla izmantošana valsts ekonomikas un labklājības labā.

Latvijas ilgtermiņa attīstības stratēģijas būtiskākais izaicinājums izglītības jomā ir finanšu un cilvēkresursu efektīva izmantošana izglītības sistēmā un valstī kopumā. Prioritārie rīcības virzieni ilgtermiņā, lai nodrošinātu izglītības pieejamību un pārmaiņas izglītības procesa organizācijā: pirmkārt, tāda vispārējās izglītības sistēmas pārvaldības modeļa izveide, kurā visas iesaistītās puses, t.sk. vecāki, bērni un jaunieši, pedagogi un izglītības iestādes apzinās savu līdzbildību kvalitatīvas izglītības nodrošināšanā.¹³⁷ Šajā modelī Izglītības un zinātnes ministrijas loma ir vairāk koordinējoša, konsultatīva un pārraugoša, nevis reglamentējoša un pakļaujoša.

Valstis, kuras mērķtiecīgi investē pirmsskolas vecuma bērnu izglītošanā un audzināšanā, uzrāda daudz labākus skolēnu panākumus un lielāku sociālo vienlīdzību. „Latvija 2030” ekspertu grupas priekšlikums ir nodrošināt pirmsskolas finansējumu pietiekamā apjomā, dažādojot finansēšanas mehānismus, piesaistot privāto kapitālu un vienlaikus garantējot pirmsskolas pieejamību ģimenēm sociāli un ekonomiski atstumtajās grupās.¹³⁸ Svarīgi nodrošināt sadarbību starp institūcijām, kas piedāvā pirmsskolas izglītības un aprūpes pakalpojumus, t.sk. starp vecākiem, valsts un pašvaldību iestādēm, lai bērns un ģimene saņemtu pakalpojumu atbilstoši viņu vajadzībām. Nozīmīga ir vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu sadarbība ar augstskolām, gan mācību satura veidošanā, gan skolotāju kompetences celšanā.

¹³⁶ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 30.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

¹³⁷ Turpat.

¹³⁸ Turpat, 31.lpp.

5.3. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā paustie ierosinājumi izglītības jomā

Izglītības iestādēm ir jāklūst par sociālā tīklojuma centriem, kuru darbībā iesaistās un sadarbojas vecāki, mācībspēki, izglītojamie, kā arī citi vietējie iedzīvotāji. Svarīgi, lai arī vecāki līdzdarbotos bērnu izglītošanas procesos, jo prasmes, kas iegūtas jau bērnībā palīdz pielāgoties mainīgajām darba tirgus prasībām. Bērnībā iegūtās iemaņas veido patstāvīgas, neatkarīgas un atbildīgas personības.

Izglītības sistēmas sasaiste ar ekonomiskajiem un sabiedriskajiem procesiem mainīs skolotāja darba raksturu. Lai izvairītos no skolu slēgšanas laukos un jaukta vecuma grupu klašu veidošanu, skolotāji ir jā sagatavo vairāk nekā viena mācību priekšmeta mācīšanai. Mācību procesā jāpāriet no tradicionālās pieejas mācīt priekšmetus savstarpēji nošķirti, ar uzsvāru uz teorētisko zināšanu apguvi uz pragmatiskāku pieeju, kur svarīgs ir konteksts kādā zināšanas tiek apgūtas. Skolotājam ir nepieciešamas ne tikai pasniedzēja prasmes, bet skolotājam ir jābūt daudzpusīgai, atvērtai personībai, kas palīdz, iedvesmo, sniedz padomus un organizē. Īpaši svarīgi attīstīt bērna zinātkāri, saskarsmes prasmes un individualitāti.

Valsts mērogā ir jāceļ skolotāja profesijas prestižs un jāpilnveido motivācijas sistēma. Tas jādara tādēļ, lai spējīgākie un talantīgākie jaunieši izvēlētos pedagoga profesiju. „Latvija 2030” veidotāji pieļauj iespēju, ka sabiedrības novecošanās rezultātā dažādu profesiju pārstāvjiem var nākties pār kvalificēties, t.sk. arī par pedagogiem, kā arī pedagoģiskajā darbā būs jāiesaista pieredzējuši speciālisti bez pedagoģiskās izglītības.

Svarīgi attīstīt ikviena jaunieša prasmi saskatīt nepieciešamību pēc izglītošanās un karjeras veidošanu visa mūža garumā. „Latvija 2030” eksperti iesaka ieviest kuponu (galvojumu) sistēmu izglītībā; līdz 2020.g. ieviest obligātu vidējo izglītību un īstenot uzstādījumu, ka cilvēkam ar vidējo izglītību jāzina divas svešvalodas. Ņemot vērā ģeogrāfiski nevienmērīgo demogrāfisko situāciju, jārada īpaša atbalsta sistēma mazajām lauku skolām, lai pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem nodrošinātu izglītību pēc iespējas tuvāk dzīves vietai. Rosinājums restrukturizāciju veikt apvienojot klases, izmantojot metodiku darbam ar dažāda vecuma bērniem un samazinot administratīvo aparātu. Turpretī, vecāko klašu skolēnus var nogādāt uz attālākajām skolām ar skolu autobusiem. Optimālākais lauku izglītības sistēmas restrukturizācijas plāns jāmodelē ņemot vērā demogrāfiskās prognozes noteiktam laika posmam un vietai.

Kā vēl viens ierosinājums minēts vidējās izglītības iestāžu internacionalizācija, regulāru kontaktu veidošana ar citu valstu skolām, skolēnu un skolotāju apmaiņas un prakses programmu organizēšana. Aktīvāka vecāku iesaiste mācību procesā, grupu darbu veidošanu. Interesants ir risinājums par brīvprātīgo mentoru programmas ieviešanu, kur varētu iesaistīties ikviens pieaugušais, piesakoties skolās kā brīvprātīgie mentori jeb padomdevēji un vakaros

skolās palīdzēt bērniem mājas darbos vai mācību vielas atkārtšanai.¹³⁹ Manuprāt, Latvijas sabiedrībā tam būtu maza atsauce, jo šā brīža situācija kopumā liecina par grūto finansiālo stāvokli un bezdarbu, kad cilvēkiem ikdienā jāsaskaras ar daudzām negācijām un šādā stāvoklī reti kurš spēj domāt par bezmaksas palīdzību citiem.

Veidot mācekļu programmas izglītības iestādēs, integrējot praktiskos uzdevumus, regulāras prakses. Veidot sadarbību ar darba devējiem un nozaru asociāciju pārstāvjiem. Profesionālās un vispārējās izglītības programmās uzsvaru liekot uz jauniešu sagatavošanu ne tikai kā nākamajiem darba ņēmējiem, bet arī kā darba devējus, uzņēmējus, attīstot tādas īpašības kā uzņēmīgums, radošums un iniciatīva.

Vispārējās izglītības sistēmai skolēnā ir jāattīsta radoša personība, spēja darboties komandā, jāveicina patstāvība. Tikai izglītots indivīds spēs radīt produktus ar augstu pievienoto vērtību, izmantot alternatīvās enerģijas un modernās tehnoloģijas.¹⁴⁰ Jāīsteno visu skolu un bibliotēku digitalizācija, lai nodrošinātu pieeju informācijas resursiem. Darba autore neviennozīmīgi vērtē ideju par tālmācības programmām, kuru izmantošanu var pamatot augstskolās, bet ne vispārējās izglītības iestādēs, ja vien pēc tā nav īpašas vajadzības, piemēram, skolēns uz kādu laiku atrodas ārzemēs. Manuprāt, var pildīt dažādus uzdevumus elektroniski un mājasdarbus, kā arī pagūt mācību vielu, bet skolas apmeklējumus e-vide aizvietot nevar.

„Latvija 2030” ir ambiciozs izaicinājums, jo tā jāīsteno apstākļos, kad jāpārvar globālās ekonomiskās krīzes ietekme, fiskālā spriedze, IKP kritums, valsts, uzņēmumu un mājāsaimniecību ilgtermiņa parādsaistību pieaugums, kas, savukārt, rada objektīvu un plaši atzītu vajadzību pēc ilgtermiņa perspektīvas un nepieciešamību izvērtēt pieņemamo lēmumu, rīcībpolitiku un pasākumu ilgtspēju.¹⁴¹ Svarīga ir rezultātu mērīšana ar noteiktiem indikatoriem, kas parāda virzību uz noteiktajiem mērķiem.

¹³⁹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 33.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

¹⁴⁰ Turpat.

¹⁴¹ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Īstenošana un indikatori*. 88.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

„Latvija 2030” stratēģiskie indikatori

Bērnu skaits, kas mācās pirmsskolas iestādēs četru gadu vecumā (% no kopējā bērnu skaita)	76	>95	Eurostat 2007
Iedzīvotāju (25-64.g.) piedalīšanās pieaugušo izglītībā (% no visiem attiecīgā vecuma iedzīvotājiem)	6,8	>14	Eurostat 2008
Pirms laika skolu pametušo īpatsvars (%)	15,5	<10	Eurostat 2008
Ārvalstu studentu īpatsvars augstskolās (% mācību gada sākumā)	1,24	>10	Eurostat 2008/09
Augstāko izglītību ieguvušo īpatsvars vecuma grupā no 30 – 34.g. (%)	27	>40	Eurostat 2008

Avots: Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. Paradigmas maiņa izglītībā. 93.lpp, 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

„Latvija 2030” ekvivalents ES mērogā ir Eiropas Komisijas „Eiropa 2020” stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei. Tajā tiek uzsvērtas pārmaiņas, kuras tuvāko gadu laikā sagaida Eiropu. Ekonomiskā krīze ir saasinājusi tādas ilgtermiņa problēmas kā globalizācija, resursu trūkums, novecošanās. Šajā dokumentā izvirzītas trīs savstarpēji saistītas prioritātes. Pirmā ir – gudra izaugsme, kas nozīmē uz zināšanām un inovāciju balstītas ekonomikas attīstību; otrā ir ilgtspējīga izaugsme, kas nozīmē tādas ekonomikas veicināšanu, kas ir efektīvāka resursu ziņā, konkurētspējīgāka un videi nekaitīgāka; trešā prioritāte ir integrējoša izaugsme, kuras mērķis ir ekonomika ar augstu nodarbinātības līmeni, kas nodrošina sociālo un teritoriālo kohēziju.

Komisija izvirza sekojošus ES pamatmērķus, kuru starpā var atzīmēt arī mērķus izglītības jomā. Viens no pieciem mērķiem ir to iedzīvotāju īpatsvara, kuri priekšlaicīgi pamet skolu, samazināšana, tam pašreizējo 15% vietā jābūt mazākam par 10 %, un vismaz 40 % iedzīvotāju vecumā no 30 līdz 34 gadiem jābūt augstākajai izglītībai. Komisija arī izvirza septiņas pamata iniciatīvas, kas kalpos par katalizatoru virzībā uz katras tematiskās prioritātes īstenošanu. Viena no iniciatīvām ir "Jaunatne kustībā" – tās mērķis ir paaugstināt izglītības sistēmu darbības rādītājus un atvieglot jauniešiem ienākšanu darba tirgū.¹⁴² Tiek uzsvērtā mērķu saistība, jo augstāks izglītības līmenis veicina nodarbinātību un progresu, nodarbinātības līmeņa paaugstināšana palīdz samazināt nabadzību utt.

¹⁴² Eiropas Komisija. *Komisijas Paziņojums Eiropa 2020*. 6.lpp. Skatīts: [21.04.11]. Pieejams: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

Viena no trim izvirzītajām prioritātēm – gudra izaugsme deklarē, lai attīstītu uz zināšanām un inovācijām balstītu ekonomiku ir jāuzlabo izglītības kvalitāte un jānostiprina sniegums pētniecībā, sekmējot inovāciju un zināšanu nodošanu visā ES, izmantojot IKT u.c. Tiek izšķirtas trīs jomas, kurās jāveic ieguldījumi, tās ir: inovācijas, izglītība un digitālā sabiedrība. Lai īstenotu deklarētos mērķus ir izdalītas darbības, kuras jāveic ES līmenī un nacionālajā līmenī katrā valstī. Dalībvalstīm valstu līmenī būtu jānodrošina efektīvs ieguldījums visu līmeņu izglītības sistēmās; jāuzlabo sekmju rādītāji; palielināt izglītības sistēmas atvērtību un uzlabot jauniešu ienākšanu darba tirgū.¹⁴³

Abās stratēģijās var iezīmēt vairākus kopējus mērķus izglītības jomā, tas arī saprotams, jo Latvija ir daļa no ES, būtu neloģiski, ja vismaz daļa problēmu un izaicinājumu nesakristu. Kā problēmas gan „Latvija 2030”, gan „Eiropa 2020” tiek uzsvērtas: globalizācija, resursu trūkums, novecošanās. Arī izvirzītās prioritātes ir līdzīgas, kā, piemēram, gudra izaugsme, kas nozīmē uz zināšanām un inovāciju balstītas ekonomikas attīstību, izmantojot IKT; ilgtspējīga izaugsme, kas nozīmē tādas ekonomikas veicināšanu, kas ir efektīvāka resursu ziņā, konkurētspējīgāka un videi nekaitīgāka.

5.4. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas izvērtējums

Ideja par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas izveidi ir pozitīvi vērtējama. Manuprāt, svarīgākais pat nav tas, cik Latvijai atbilstošs, pareizs vai katram pieņemams ir tajā atrodamais, bet gan tas, ka šāds dokuments rosina diskusijas ne tikai valsts amatpersonu, ierēdņu, akademiķu, uzņēmēju un sabiedrības inteliģences, bet arī visas pārējās sabiedrības vidū, sevišķi jauniešu vidū. Latvija ir maza valsts ar mazu ekonomiku un tai ir skaidri jāapzinās savas spējas un iespējas. Tā nevar attīstīt vienlīdz labi daudzas jomas, tāpēc mums ir jāizvēlas dažas, kuras noteikt kā nacionāla līmeņa prioritātes, kurās investēt, tās attīstīt un gūt panākumus arī starptautiskā mērogā.

Jāapzinās savas valsts vēsturiskās pieredze, kas ietekmējusi gan sociālo, gan ekonomisko attīstību, jāapzinās savas atšķirības no citām valstīm un tās jāizmanto kā priekšrocības. Jānosaka pieejamie resursi, prioritātes, kas tad arī noteiks virzienu, kādā attīstīsies valsts ekonomika, tā būs ražošana vai tie būs cilvēkresursi un informāciju tehnoloģijas, vai tas būs uz pakalpojumiem orientēts tirgus. Ir grūti attīstīt uz ražošanu balstītu ekonomiku tai pat laikā saudzējot un nepiesārņojot apkārtējo dabu. Lai gan mūsdienās ražošanas tehnoloģijas strauji attīstās, ražošana, sevišķi rūpnieciskā ražošana vienmēr saistīsies ar zināmu piesārņojumu. Latvijas gadījumā, manuprāt, lielāks potenciāls ir

¹⁴³ Eiropas Komisija. *Komisijas Paziņojums Eiropa 2020*. 12.lpp. Skatīts: [21.04.11]. Pieejams: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

neskartajai dabai nekā ražošanai. Autore piekrīt tam, ka kā viena no prioritātēm noteikti ir jāizvirza cilvēkresursi un ieguldījumi cilvēkkapitālā, jo citu resursu mums gluži vienkārši nav, vismaz ne ar tādu potenciāla rezervi, tāpēc jārada visi vajadzīgie nosacījumi, lai Latvijā augtu daudz radošu, intelligentu personību, kas spētu radīt inovatīvas idejas, kuri būtu atvērti jaunajām tehnoloģijām un starptautiskajai videi.

Jāsaprot arī tas, ka Latvija pagaidām nevar sacensties ar attīstītajām Rietumvalstīm, kaut vai vēsturiskās pieredzes dēļ, kas ir bijusi diezgan atšķirīga, turklāt Latvijas valsts savu izglītības sistēmu ir sākusi veidot salīdzinoši nesen, pirms 20 gadiem, kas ir par maz, lai spētu sasniegt Rietumvalstu augstos rādītājus ne tikai izglītības jomā.

Lai celtu izglītības sistēmas kvalitāti Latvijai nav kā Āfrikas valstīm jāsāk ar primāru lietu nodrošināšanu, tādu, kuras mums liekas pašsaprotamas, sākot ar, skolu telpām, inventāru, labierīcībām, mācību materiāliem u.c. Tur ar finanšu līdzekļiem sākotnēji jānodrošina primārās vajadzības, mēs tiekam pieskaitīti attīstītajām valstīm, kas nozīmē, ka izglītības kvalitātes celšana arī ir citā līmenī un izmaiņās tajā nauda nespēlē noteicošo lomu. Tie drīzāk būs dažādi jaunievedumi, lai pilnveidotu un dažādotu mācību procesu, tā būs digitalizācija, darbs ar personālijām, tie būs izaicinājumi, kas saistīti ar globalizācijas tendencēm utt.

Darba autore uzskata, ka daudzas idejas „Latvija 2030” ir vērtējamas kā pozitīvas un realizējamas, piemēram, turpināt digitalizācijas procesu, līdz ar to investēt skolotāju apmācībā. Atzīstams ierosinājums ir vidējās izglītības iestāžu internacionalizācija. Kontaktu veidošana ar citu valstu skolām, dažādas apmaiņas programmas ne tikai skolēnu starpā, bet arī skolotāju vidū. Tas veicinātu iecietību pret citām tautām un kultūrām, turklāt attīstītu skolēnu komunikācijas spējas, ļautu apgūt kādu no svešvalodām, spēju iekļauties svešā kolektīvā un vidē utt. Skolotājiem savukārt tas būtu labs veids kā paplašināt redzesloku, iepazīties ar citu valstu mācību metodēm un iegūt vērtīgu pieredzi, ko pēc tam nodot saviem kolēģiem un audzēkņiem Latvijā. Apmaiņas programmas īpaši vērtīgas būtu mazajās lauku skolās, jo pilsētas skolas apmaiņas programmas praktizē vairāk un laukos, tomēr, ir mazāk iespēju kā izglītības jautājumos, tā arī ārpuskolas nodarbību un izklaižu ziņā.

Interesants ir risinājums par brīvprātīgo mentoru programmu, kurā varētu iesaistīties ikviens pieaugušais, piesakoties skolās kā brīvprātīgie mentori jeb padomdevēji un vakaros skolās palīdzēt bērniem mājas darbos vai mācību vielas atkārtošanai.¹⁴⁴ Manuprāt, Latvijas sabiedrības liela daļa tam vēl nav gatava, ne visi apzinās un novērtē iespēju dot savu ieguldījumu nākamajās paaudzēs, lai arī tas neko nemaksātu, turklāt šā brīža ekonomiski

¹⁴⁴ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 33.lpp., 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf

nelabvēlīgā situācija valstī cilvēkiem liek domāt vairāk par sevi, cilvēkiem ikdienā jātiek galā ar savām rūpēm. Kad labklājības līmenis valstī būs augstāks un sabiedrībā iesakņosies līdzatbildība par citiem sabiedrības locekļiem, kad vairs netiks pārvērtētas materiālās vērtības, tad arī šāda ideja varētu gūt lielu atsaucību.

Uzskatu, ka mācību procesā būtu lietderīgi iesaistīt ar pedagogiju nesaistītus cilvēkus, dažādu nozaru pārstāvjus, kuri ar savu piemēru un profesionalitāti spētu pavērt skolēniem plašāku redzesloku par lietām un notikumiem, kas ļautu skolēniem iepazīt atšķirīgus dzīves un veiksmes stāstus, arī atšķirīgus skatījumus. Skolēniem pavisam noteikti ir jābūt pieejamām informāciju tehnoloģijām, interneta resursiem, kas palīdzētu mācību procesā. Bērnos ir jārada interese internetu izmantot ne tikai izklaidei, bet arī izziņas un pētnieciskajos procesos. Atbalstāma ir ideja par visu skolu un bibliotēku digitalizāciju, lai nodrošinātu pieeju informācijas resursiem.

Galvenais ieguvums no „Latvija 2030”, manuprāt, kā jau iepriekš minēju ir diskusija, protams, arī idejas un ierosinājumi, kas izteikti, kā arī esošās situācijas analīze, jo, lai kaut ko darītu un mainītu, lai kaut ko uzlabotu un attīstītu ir skaidri jāapzinās, kur mēs atrodamies, t.sk., arī starptautiskajā arēnā, jāizvirza mērķis un jāformulē, kas ir jā dara, lai šo mērķi sasniegtu. To arī stratēģijas eksperti ir centušies darīt. To vai šī stratēģija dos kādu rezultātu ne tikai uz papīra, bet pierādīs sevi arī praksē rādīs laiks.

Secinājumi un priekšlikumi

Pēc iepazīšanās ar vairāku starptautisku pētījumu rezultātiem, izvērtējot nacionālo stratēģiju, salīdzinot Latvijas un Skandināvijas valstu izglītības sistēmas, pēc vietējo pašvaldību pašvērtējumu analīzes u.c. ne mazāk svarīgu politikas plānošanas dokumentu un pētījumu izvērtēšanas darba noslēgumā ir radušies secinājumi, kas palīdzēja sasniegt darbā izvirzīto mērķi, izpildīt noteiktos uzdevumus un atbildēt uz vairākiem svarīgiem jautājumiem. Darba gaitā tika veikts vispārējās izglītības sistēmas izvērtējums un analizēta to ietekmējošo faktoru, īpaši administratīvi teritoriālās reformas ietekme.

Autores, maģistra darba izstrādes rezultātā, izdarītie secinājumi:

- Vispārējās izglītības kvalitāti ietekmē vairāki faktori, bet izglītībai piešķirtais finansējuma apjoms, apskatot gan nacionāla mēroga statistikas datus, gan balstoties uz starptautiskiem pētījumiem, nav noteicošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors.
- Administratīvi teritoriālajai reformai ir būtiska loma pārmaiņās, kas skārušas izglītības sistēmu tieši pēdējos gados, tomēr tai nav bijusi izšķiroša nozīme, ATR drīzāk ir bijusi viena no būtiskākajiem faktoriem, kas veicinājusi reformas vispārējās izglītības sistēmā un norisinājusies laika ziņā paralēli tām.
- Pēdējo gadu izglītības reformas īstenošanu ir veicinājusi ne tikai ATR, bet arī ekonomiskā krīze, kad valsts budžeta taupības nolūkos bija jārod risinājumi, kā ekonomēt, arī izglītības jomā.
- Nozīmīgs faktors, ko apstiprina oficiālā statistika un kas ietekmē Latvijas izglītības sektoru, ir negatīvās demogrāfiskās tendences, tātad: zemie dzimstības rādītāji, sabiedrības novecošanās, emigrācija utt., kas ir iemesls gan skolēnu, gan skolu skaita samazinājumam valstī.
- Kā viena no svarīgām izglītības problēmām ir pedagogu profesijas prestiža trūkums, gan zemā atalgojuma, gan profesijas nepievilcības dēļ sabiedrības un īpaši jauniešu vidū.
- Svarīga loma attīstīto valstu izglītības kvalitātes celšanā ir personālijām, kas pēc autores domām Latvijā netiek pienācīgi novērtēta.
- Darba autore apšaubu skolu reitingu lietderīgumu, sevišķi, ja to mērķis nav celt izglītības kvalitāti valstiskā līmenī, bet kas tikai vairo atšķirības starp „labākajām” skolām un pārējām skolām.

Atbildot uz jautājumu, vai izglītībai piešķirtais finansējuma apmērs ir noteicošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors, pamatojoties uz visu darbā apskatīto literatūru un pētījumiem, jāsecina, ka līdz zināmai robežai (valsts kopējam attīstības līmenim, sevišķi

tautsaimniecības, līdz ar to arī līdz zināmam izglītības attīstības līmenim) piešķirtā finansējuma apjomam ir būtiska nozīme, tas nozīmē, ka bez attiecīga finansējuma izglītības procesi valstī nevar norisināties, turpretī, kad valstī ir sasniegts zināms attīstības līmenis, piešķirtā finansējuma apmēram ir aizvien mazāk svarīga loma, bet ne mazsvarīga. Šo secinājumu var attiecināt uz attīstības valstīm un attīstītajām valstīm, finansējuma apmērs, līdz ar to tā ietekme uz izglītības kvalitāti būtu atšķirīga. Tas nozīmē, ka nabadzīgākajās pasaules valstīs finansējuma ietekme varētu būt lielāka, tiktāl, lai skolēniem nodrošinātu atbilstošu mācību vidi, telpām, nepieciešamo inventāru, apgādātu ar mācību materiāliem utt. Kad materiāli tehniskā bāze ir nodrošināta, galvenais noteicošais faktors ir cilvēki, konkrēti personāls – sākot ar skolu vadītājiem, pedagogiem un beidzot ar vecākiem un visu sabiedrību. Tātad galvenais secinājums ir, ka finansējums nav galvenais un izšķirošais izglītības kvalitāti ietekmējošais faktors, līdz ar to arī skolēnu mācību rezultāti nav tieši atkarīgi no piešķirtā finansējuma apmēra.

Darba autore uzskata, ka tieši personāls ir noteicošais faktors attīstīto valstu izglītības kvalitātes celšanā. Latvijā jāsāk ar skolotāju profesijas prestiža celšanu, jāatzīst, ka mūsu sabiedrībā atalgojums nebūt nav mazsvarīgs, kas ir normāli, līdz ar to, lai celtu izglītības kvalitāti, jāmotivē jaunieši, kuriem priekšā karjeras izvēle, jāieinteresē viņi studēt pedagoģiju, to var darīt arī padarot pievilcīgākus studiju nosacījumus. Sabiedrībai jāapzinās skolotāju loma, ne tikai viena bērna dzīvē, bet visas valsts ilgtspējīgas attīstības kontekstā.

Skolēnu sekmju salīdzinājums starpvalstu testos liecina, ka visaugstākās sekmes uzrāda to valstu skolēni, kur skolotāju profesionālajā atlasē vērojams vislielākais konkurss, nodrošinot spējīgāko un sekmīgāko skolēnu kļūšanu par pedagogiem. Līdz ar to Latvijas izglītības politikas mērķim ir jābūt augsta atlases konkursa nodrošinājumam, palielinot skolotāju darba monetāro atalgojumu un kāpinot skolotāju profesijas prestižu. Jāsaprot, ka piesaistot spējīgākos jārēķinās, ka viņiem paveras plašas karjeras izvēles iespējas, tādēļ atalgojuma loma nav mazsvarīga. Izglītības jomā izaicinājumu netrūkst un tā varētu būt lieliska iespēja kā sevi pierādīt.

Skolotāju sagatavotība mācīt vairāk nekā vienu priekšmetu var būt arī daļa no risinājuma, kā laukos, kur notiek depopulācija, atturēties no skolu slēgšanas, veidojot jauktu vecuma grupu klases, darbam ar kurām skolotājiem nepieciešams atšķirīgu prasmju kopums. Ideja par vairāku priekšmetu pasniegšanu jau ir skolu realitāte, netrūkst pedagogu, kuri māca vairākus priekšmetus, tomēr, skolotājs var pasniegt savstarpēji saistītus mācību priekšmetus, ne krasi atšķirīgus, kā, piemēram, fiziku un literatūru. Skolotāji nereti ir spiesti apgūt no sava pamatprofila atšķirīgākas zināšanas un prasmes, lai varētu pasniegt vairākus mācību

priekšmetus un līdz ar to palielināt sev darba slodzi un vairāk nopelnīt. Ja to spēj izdarīt nezaudējot kvalitāti, tad, manuprāt, tas ir atbalstāms.

Svarīga loma pārmaiņu laikā ir skolas vadītāju un pedagogu attieksmei pret dažādām reformām, jāpatur prātā, ka tās tiek veiktas izglītības kvalitātes vārdā un šajā gadījumā jāatceras, ka lielākajiem ieguvējiem ir jābūt bērniem un jauniešiem, savas intereses un ambīcijas atstājot otrajā plānā. Kā ikvienā organizācijā arī skolās ļoti būtiska ir vadītāja loma. Vadītājam jāpiemīt tām īpašībām, kas spēj motivēt padotos strādāt ne tikai savā labā, bet bērnu un visas sabiedrības labā, viņam ir jārada piemērs pārējiem.

Mūsdienu straujo pārmaiņu un jaunievedumu laikā svarīgi arī skolotājiem izrādīt interesi par IKT sasniegumiem un inovācijām, kas palīdzētu uzlabot un atvieglot mācību procesu, turklāt tā ir lieliska iespēja ieinteresēt arī bērnus un jauniešus. Nevēlos apgalvot, ka IKT izmantošana mācību procesā ceļ izglītības kvalitāti, bet uzskatu, ka IKT izmantošana veicina skolēnu interesi par mācību vielu.

Būtiskākie secinājumi, kas izriet no Latvijas un Somijas izglītības sistēmu salīdzinājuma ietver arī vairākas idejas, kuras būtu vērts pārņemt. Somijas izglītības sistēmas galvenās iezīmes, kas ir veiksmes pamatā:

- liela autonomija no centrālas varas - decentralizācijas un pieaugošās skolu autonomijas rezultātā skolām tiek sniegta ne tikai lielāka rīcības brīvība, lai ieviestu optimālākās mācīšanas metodes un mācību vidi, bet arī atbildību par izglītības attīstību un skolu darbības uzlabošanu;
- Somija neseko globālajai atskaitīšanās kustībai, kuras pamatā ir uzskats, ka skolu un skolotāju pakļaušanās un atskaitīšanās par savu darbību sekmē skolēnu sasniegumus, galvenais uzsvars ir uz mācīšanas procesu nevis pārbaudes darbiem;
- kompetenti, radoši skolotāji un skolēni - lai pārbaudītu skolēnu zināšanas skolotāji paši sastāda testus nevis pielieto izstrādātus standartus, plaši tiek izmantotas kreatīvas un interaktīvas mācību metodes;
- pieejama izglītība visiem - vienlīdzīgas iespējas uz kvalitatīvu izglītību; individuālie skolu mācību rezultāti ir konfidenciāli, skolas netiek ne salīdzinātas, ne arī sarindotas noteiktā secībā pēc mācību sasniegumiem. Šāda veida dati ir pieejami tikai Nacionālās izglītības padomei.

Izglītības sistēmu var pilnveidot caur dažādām izglītības dimensijām: skolotāji, mācību vide, mācību saturs, process un rezultātiem. Agrāk lielākās diskusijas par izglītības kvalitāti bija saistītas ar tādiem faktoriem kā sistēmas infrastruktūru, skolēnu - skolotāju koeficientu, mācību programmu saturu. Pēdējos gados uzmanība vairāk tiek vērsta uz izglītošanas procesiem – kā skolotāji un administrācija izmanto iepriekšminētos faktoros.

Latvija ir maza valsts ar mazu ekonomiku un tā nevar attīstīt vienlīdz labi daudzas jomas, tāpēc mums ir jāizvēlas dažas, kurās investēt un kuras mērķtiecīgi attīstīt, cerot uz rezultātiem starptautiskā mērogā. Ir jāizdara izvēle starp dabaszinātnēm vai informāciju tehnoloģijām, sociālajām zinātnēm vai inženierzinātnēm utt. Tas arī noteiks virzienu, kas attīstīs valsts ekonomiku, tā būs ražošana, cilvēkresursi vai uz pakalpojumiem orientēts tirgus. Cilvēkresursi, gudra sabiedrība un uz zināšanām balstīta ekonomika varētu būt viens no Latvijas potenciāliem starptautiskā mērogā. Tas vai šis potenciāls tiks pienācīgi novērtēts un attīstīts ir atkarīgs ne tikai no valdības, izglītības sistēmā strādājošiem, bet arī no visas sabiedrības.

Izmantotās literatūras un informācijas avotu saraksts

1. Latvijas Republikas likumi

- 1.1. Izglītības likums. „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. Skatīts: [10.04.11].
Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=50759>
- 1.2. Par pašvaldībām. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Skatīts: [12.02.11.].
Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=57255>
- 1.3. Vispārējās izglītības likums. „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=20243>

2. Valdības noteikumi un citi normatīvie dokumenti

- 2.1. Noteikumi par minimālo un maksimālo izglītojamo skaitu valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādes klasēs, pirmsskolas izglītības iestādes grupās, speciālās izglītības iestādēs un sociālās un pedagoģiskās korekcijas klasēs. LR Ministru kabineta noteikumi Nr.735 Rīgā 2005.gada 27.septembrī. „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. Skatīts: [30.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=118006>
- 2.2. Kārtība, kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju pašvaldību un privātajām izglītības iestādēm bērnu no piecu gadu vecuma izglītošanā nodarbināto pirmsskolas izglītības pedagogu darba samaksai un pašvaldību vispārējās pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu pedagogu darba samaksai. LR Ministru kabineta noteikumi Nr.1616 Rīgā 2009.gada 22.decembrī „Latvijas Vēstneša” tiesību aktu vortāls. „Skatīts: [30.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=202915>
- 2.3. Noteikumi par obligātajām prasībām izglītojamo uzņemšanai un pārceļšanai nākamajā klasē vispārējās izglītības iestādēs (izņemot internātskolas un speciālās izglītības iestādes). LR Ministru kabineta noteikumi Nr.822. „Latvijas vēstneša” tiesību aktu vortāls. Skatīts: [10.04.11]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=120648>

3. Žurnāli

- 3.1. Pauls Raudseps. *Gudrība nav iedzimta. Jāstrādā!* Žurnāls „Ir”. 14.-20.4, 2011. Nr. 15, 54 lpp

4. Grāmatas

- 4.1. Edvīns Vanags, Inga Vilka. *Pašvaldību darbība un attīstība*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2005.g. 382 lpp
- 4.2. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. Red. O.Krastiņš, E.Vanags. *Mainoties saglabājies, dažādā Latvija*. 2008.g. 318 lpp
- 4.3. Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvalde. O.Krastiņš, I.Vanags, E.Valodiņš. „*Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi 2005.-2010.g.*” 2010.g. 159 lpp
- 4.4. Inese Vaidere, Edvīns Vanags, Ilmārs Vanags, Inga Vilka. *Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā*. Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 2006. 295 lpp
- 4.5. Māris Pūķis. *Pašu valdība: Latvijas pašvaldību pieredze, idejas un nākotnes redzējums*. Rīga: Latvijas Pašvaldību savienība, 2010.g. 512 lpp

5. Elektroniskie informācijas avoti

- 5.1. Bent Greve, Department of Society and Globalisation, Roskilde University, Denmark. *What Characterise the Nordic Welfare State Model*. 2007, EBSCO
- 5.2. Deac IT ārpakalpojumi. *Informācija vecākiem un skolēniem*. Skatīts: [27.03.11.]
Pieejams: http://www.deac.lv/?object_id=16391

- 5.3. Eiropas Komisija. *Komisijas Paziņojums Eiropa 2020*. 6.lpp. Skatīts: [21.04.11]. Pieejams: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf
- 5.4. Iespējamā misija. *Ideja*. Skatīts: [02.05.11]. Pieejams: http://www.iespejamamisija.lv/lv/par_mums/ideja_un_vizija/
- 5.5. Ilze Korņeva. *Mazo skolu liktenis*. Skatīts: [10.02.09]. Pieejams: http://www2.la.lv/lat/praktiskais_latvietis/jaunakaja_numura/tiesibu.skola/?doc=45404
- 5.6. Inese Didže, Brigita Tivča. Sabiedriskās politikas centrs "Providus". *Pārskats par izglītību Latvijā 2001./2002.gadā. Pārmaiņas Latvijas izglītībā: izaicinājums sistēmas vadībai. Latvijas administratīvi teritoriālās reformas ietekme uz izglītību*. 34.lpp.
- 5.7. INSIGHT. Observatory for New Tehnologies and Education. *Major education reforms in Norway*. Skatīts: [22.02.11]. Pieejams: http://www.xplora.org/ww/en/pub/insight/policy/policy_briefings/countryreport_norway.htm
- 5.8. Krustpils novads. *Izglītība*. Skatīts: [01.05.11]. Pieejams: <http://www.krustpils.lv/lv/izglitiba>
- 5.9. Latvijas ilgtpējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. *Kvalitatīva un pieejama izglītība mūža garumā*. 29.lpp. 2010.gads. Skatīts: [12.03.11]. Pieejams: http://www.latvija2030.lv/upload/latvija2030_saeima.pdf
- 5.10. Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde. *Iedzīvotāji – galvenie rādītāji*. Skatīts: [17.05.11]. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/iedzivotaji-galvenie-raditaji-30260.html>
- 5.11. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par pedagogu darba samaksas principa „Nauda seko skolēnam” ieviešanas gaitu, problēmām, risinājumiem.” 2010.g. 33 lpp
- 5.12. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Aktualitātes un jaunumi izglītības jomā 2010./2011.mācību gadā*. Novadu un republikas pilsētu izglītības pārvalžu un izglītības speciālistu seminārs Rīgā, 2010.gada 12.augustā. 25 lpp. Skatīts: [10.02.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/vispareja-izglitiba/aktualitates.html>
- 5.13. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības sistēmas strukturālās reformas norisi un plānotajiem pasākumiem tās tālākai īstenošanai”. 3.lpp. Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_110909_MK_reformas.pdf
- 5.14. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem izglītības iestāžu tīkla attīstībai”. 5.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: www.lps.lv/news/da026bd4c401102008_LPIA%20sanaksme_1.ppt
- 5.15. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības sistēmas reformu”. 7.lpp. Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/Normativie_akti/info_zinojumi/IZMzino_260220_10.pdf
- 5.16. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. Informatīvais ziņojums „Par izglītības nozarē plānotajām strukturālajām izmaiņām, to ieviešanas gaitu un prognozētajiem ieguvumiem”. 3.lpp. Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/IZMzin_240409_MK_reformas.pdf
- 5.17. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītības un zinātnes pamatnostādnes 2007.-2013.gadam. Atšķirību samazināšana kvalitatīvas vispārējās izglītības pieejamībā*. 5.lpp. Skatīts: [02.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/normativie-akti/politikas-planosana/1016.html>

- 5.18. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Izglītojamo skaita sadalījums pa skolu tiptiem vispārīzglītošajās dienas apmācības programmās 2010./2011.m.g.* Skatīts: [26.04.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>
- 5.19. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Par Valsts kontroles atzinumiem vispārējās izglītības revīzijā.* Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/jaunumi/2051.html>
- 5.20. Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija. *Vispārīzglītošās dienas skolas 2010./2011.m.g.* Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://izm.izm.gov.lv/registri-statistika/statistika-vispareja/6281.html>
- 5.21. Latvijas skolu reitings. *Skolu reitings.* Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=31
- 5.22. LV.LV portāls par likumu un valsti. *Pedagogi vērtē izglītības finansēšanas modeli "Nauda seko skolēnam".* Skatīts: [27.04.11]. Pieejams: <http://lv.lv/?menu=doc&id=205330>
- 5.23. Ministry of Education and Research. *Funding of the Swedish school system.* 2008. Skatīts: [04.04.11]. Pieejams: <http://www.swedenabroad.com/SelectImageX/165193/Funding-the-swedish-school-system-080403%5B1%5D.pdf>
- 5.24. OECD iLibrary. *Teachers' salaries.* Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: http://www.oecd-ilibrary.org/education/teachers-salaries_teachsal-table-en
- 5.25. OECD PISA 2006 Database. *Percentage of students at each proficiency level on the science scale.* Skatīts: [02.02.11]. Pieejams: <http://www.dx.doi.org/10.1787/141844475532>
- 5.26. OECD. *Education at glance 2008: OECD indicators*, 107.lpp. Skatīts: [17.03.11]. Pieejams: <http://www.oecd.org/dataoecd/23/46/41284038.pdf>
- 5.27. Pasi Sahlberg. *A short history of educational reform in Finland.* 2009, 12.lpp. Skatīts: [27.02.11]. Pieejams: <http://www.pasisahlberg.com/index.php?id=64>
- 5.28. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. *Latvijas iedzīvotāju skaits pašvaldības.* Skatīts: [02.05.11]. Pieejams: www.pmlp.gov.lv/lv/.../3ISPV_Pasvaldibas_iedzivotaju_skaits.pdf
- 5.29. PISA 2009 Results: *What Students Know and Can Do – Volume I*, 18.lpp. Skatīts: [17.03.11]. Pieejams: <http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/browseit/9810071E.PDF>
- 5.30. Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija. *Pašvaldības.* Skatīts: [12.02.11]. Pieejams: <http://www.raplm.gov.lv/pub/index.php?id=1733>
- 5.31. Staburags. *Kas notiek Latvijas izglītības sistēmā?* Skatīts: [13.02.09]. Pieejams: http://www.staburags.lv/portals/viedokli/raksts.html?xml_id=5773
- 5.32. Statistics Finland. *Number of comprehensive schools.* Skatīts: [06.05.11]. Pieejams: http://www.stat.fi/til/kjarj/2007/kjarj_2007_2008-02-22_tie_001_en.html
- 5.33. Statistics Norway. *Primary and lower secondary school pupils, by ownership of the school.* Skatīts: [06.05.11]. Pieejams: http://www.ssb.no/privgrs_en/
- 5.34. Statistics Sweden. *Education and research.* Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/start.asp?lang=2>
- 5.35. The EFA 2000 Assessment: *Country Reports Finland.* Skatīts: [13.03.11]. Pieejams: http://www.unesco.org/education/wef/countryreports/finland/rapport_1.html
- 5.36. The World Bank. *Public spending on education, total (% of GDP).* Skatīts: [07.05.11]. Pieejams: <http://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS>
- 5.37. UNESCO Institute for Statistics. Skatīts: [20.02.11]. Pieejams: <http://stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/document.aspx?ReportId=198&IFLanguage=eng>

- 5.38. United Nations Children's Fund. *Defining Quality in Education*. Skatīts: [09.01.11]. Pieejams: <http://www.unicef.org/education/files/QualityEducation.PDF>
- 5.39. Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>
- 5.40. Walt Gardner. *Scandinavian country shows way to education excellence*. 2008, EBSCO
- 5.41. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. 2010.g., 4.lpp. Skatīts: [28.03.11]. Pieejams: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf

Pielikumi

Latvijas skolu reitings - „lielās skolas” un pašvaldību izdevumi izglītībai 2009.g.

Vieta reitingā	Skolas nosaukums	Balles	Pašvaldību izdevumi izglītībai, Ls	Izdevumi izglītībai uz 1 iedz., Ls
1.	Rīgas Valsts 1.ģimnāzija	150.04	172 426 600	243
2.	Rīgas Franču licejs	60.69	172 426 600	243
3.	Jēkabpils Valsts ģimnāzija	44.31	6 654 176	251
4.	Draudzīgā aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzija	43.67	10 537 944	531
5.	Valmieras Valsts ģimnāzija	42.12	13 379 658	490
6.	Daugavpils Krievu vidusskola	41.81	25 104 868	242
7.	Āgenskalna Valsts ģimnāzija	34.07	172 426 600	243
8.	Rīgas 34.vidusskola	26.40	172 426 600	243
9.	Sīguldā Valsts ģimnāzija	26.32	4 034 345	227
10.	Krāslavas Valsts ģimnāzija	25.94	4 338 418	217
11.	Liepājas J.Raiņa 6.vidusskola	25.56	19 854 083	235
12.	Ogres ģimnāzija	23.36	11 070 591	284
13.	Cēsu valsts ģimnāzija	21.96	10 537 944	531
14.	Rēzeknes valsts ģimnāzija	21.49	9 424 261	268
15.	Rīgas Rīnūžu vidusskola	20.87	172 426 600	243
16.	Saldus pilsētas ģimnāzija	19.08	11 116 068	386
17.	Aizkraukles novada ģimnāzija	18.99	3 876 233	386
18.	Jelgavas Spīdolas ģimnāzija	18.13	16 152 142	248
19.	Olaines 1.vidusskola	17.53	4 393 125	214
20.	Rīgas 92.vidusskola	17.26	172 426 600	243
21.	Rēzeknes 1.vidusskola	16.82	9 424 261	268
22.	Ogres 1.vidusskola	16.56	11 070 591	284
23.	Rīgas 40.vidusskola	16.37	172 426 600	243
24.	Rīgas Zolitūdes ģimnāzija	15.43	172 426 600	243
25.	Āgenskalna ģimnāzija	15.00	172 426 600	243
26.	Pumpuru vidusskola (Jūrmala)	14.72	16 918 869	301
27.	Daugavpils Valsts ģimnāzija	14.69	25 104 868	242
28.	Smiltenes ģimnāzija	14.56	3 757 585	263
29.	Dobeles Valsts ģimnāzija	14.51	9 255 294	380
30.	Rīgas Klasiskā ģimnāzija	13.57	172 426 600	243

Autores datu apkopojums.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Latvijas skolu reitings. *Lielās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=276; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

Latvijas skolu reitings - „mazās skolas” un pašvaldību izdevumi izglītībai 2009.g.

Vieta reitingā	Skolas nosaukums	Balles	Pašvaldību izdevumi izglītībai, Ls	Izdevumi izglītībai uz 1 iedz., Ls
1.	Engures vidusskola	35.05	1 960 273	243
2.	Sutru pamatskola (Līvānu n.)	31.74	3 870 359	247
3.	Salas vidusskola	18.55	1 502 393	348
4.	Daugavpils Saskaņas pamatskola	17.00	25 104 868	242
5.	Daugavpils J.Pilsudska Poļu vidusskola	15.00	25 104 868	242
6.	Krimuldas vidusskola	15.00	1 722 622	298
7.	Viesītes vidusskola	14.24	940 618	203
8.	Liepupes vidusskola (Salacgrīvas nov.)	12.50	1 775 557	188
9.	Ugāles vidusskola (Ventspils nov.)	12.00	5 216 130	383
10.	Zemgales vidusskola (Tukuma nov.)	12.00	10 296 833	307
11.	Balvu vidusskola	10.00	4 999 937	319
12.	Privātskola "Latreia"	10.00		
13.	Rīgas ģimnāzija "Maksima"	10.00	172 426 600	243
14.	Rīgas Kristīgā vidusskola	10.00	172 426 600	243
15.	Tukuma 3.vidusskola	10.00	10 296 833	307
16.	Uzvaras vidusskola (Bauskas nov.)	10.00	8 349 102	297
17.	Baumaņu Kārļa Viļķenes pamatskola (Limbažu nov.)	10.00	6 447 202	328
18.	Jelgavas vakara vidusskola	10.00	16 152 142	248
19.	Majoru pamatskola (Jūrmala)	10.00	16 918 869	301
20.	O.Kalpaka Tautas daiļamatu pamatskola (Rīga)	10.00	172 426 600	243
21.	Ērgļu vidusskola	9.50	732 205	206
22.	Kārsavas vidusskola	9.50	2 412 737	344
23.	Neretas vidusskola	9.17	1 360 089	310
24.	Vecumnieku vidusskola	9.00	2 605 138	266
25.	Kuldīgas Mākslas un Humanitāro zinību skola	8.50	9 341 153	343
26.	Mazsalacas vidusskola	8.44	933 289	233
27.	Lizuma vidusskola (Gulbenes n.)	7.50	7 516 554	298
28.	Salaspils 1.vidusskola	7.50	4 722 201	204
29.	Jaunjelgavas vidusskola	7.35	1 798 021	277
30.	Jaunpiebalgas vidusskola	7.00	601 339	224

*Autores datu apkopojums.*¹⁴⁶

¹⁴⁶ Latvijas skolu reitings. *Mazās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=278; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

3.pielikums

„Lielo skolu” pašvaldību budžetu izdevumu īpatsvars izglītībai

Nr.	Pašvaldība	Pašvaldību pamatbudžeta izdevumi, Ls kopā	Pašvaldību izdevumi izglītībai	Izdevumi izglītībai % no kopējiem izdevumiem
1.	Rīgas pilsēta	427 196 446	172 426 600	40,3
2.	Jēkabpils pilsēta	14 762 751	6 654 176	45,0
3.	Cēsu novads	20 195 822	10 537 944	52,1
4.	Valmieras pilsēta	24 422 058	13 379 658	54,7
5.	Daugavpils pilsēta	48 082 755	25 104 868	52,2
6.	Siguldas novads	9 154 109	4 034 345	44,0
7.	Krāslavas novads	9 545 192	4 338 418	45,4
8.	Liepājas pilsēta	41 746 198	19 854 083	47,5
9.	Ogres novads	31 616 579	11 070 591	35,0
10.	Rēzeknes pilsēta	17 775 491	9 424 261	53,0
11.	Saldus novads	18 657 539	11 116 068	59,5
12.	Aizkraukles novads	6 708 991	3 876 233	57,7
13.	Jelgavas pilsēta	37 462 731	16 152 142	43,1
14.	Olaines novads	11 298 023	4 393 125	38,8
15.	Jūrmalas pilsēta	36 802 546	16 918 869	45,9
16.	Smiltenes novads	7 755 093	3 757 585	48,4
17.	Dobeles novads	15 685 627	9 255 294	59,0

Autores datu apkopojums.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Latvijas skolu reitings. *Lielās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=276; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

4.pielikums

„Mazo skolu” pašvaldību budžetu izdevumu īpatsvars izglītībai

Nr.	Pašvaldība	Pašvaldību pamatbudžeta izdevumi, Ls kopā	Pašvaldību izdevumi izglītībai	Izdevumi izglītībai % no kopējiem izdevumiem
1.	Engures novads	6 447 126	1 960 273	30,4
2.	Līvānu novads	9 273 614	3 870 359	41,7
3.	Salas novads	2 650 859	1 502 393	56,6
4.	Daugavpils pilsēta	48 082 755	25 104 868	52,2
5.	Krimuldas novads	2 845 657	1 722 622	60,5
6.	Viesītes novads	2 344 655	940 618	40,1
7.	Salacgrīvas novads	5 538 876	1 775 557	32,0
8.	Ventspils novads	9 720 124	5 216 130	53,6
9.	Tukuma novads	19 137 126	10 296 833	53,8
10.	Balvu novads	12 711 424	4 999 937	39,3
11.	Rīgas pilsēta	427 196 446	172 426 600	40,3
12.	Bauskas novads	15 888 890	8 349 102	52,5
13.	Limbažu novads	13 635 857	6 447 202	47,2
14.	Jelgava pilsēta	37 462 731	16 152 142	43,1
15.	Jūrmala pilsēta	36 802 546	16 918 869	45,9
16.	Ērgļu novads	1 991 212	732 205	36,7
17.	Kārsavas novads	4 156 088	2 412 737	58,0
18.	Neretas novads	2 796 181	1 360 089	48,6
19.	Vecumnieku novads	5 077 956	2 605 138	51,3
20.	Kuldīgas novads	17 827 298	9 341 153	52,3
21.	Mazsalacas novads	1 913 202	933 289	48,7
22.	Gulbenes novads	15 080 557	7 516 554	49,8
23.	Salaspils novads	11 558 737	4 722 201	40,8
24.	Jaunjelgavas novads	3 793 851	1 798 021	47,3
25.	Jaunpiebalgas novads	2 774 892	601 339	21,6

*Autores datu apkopojums.*¹⁴⁸

¹⁴⁸ Latvijas skolu reitings. *Mazās skolas*. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: http://www.lta.lv/skolureitings/?page_id=278; Valsts reģionālās attīstības aģentūra. Pētījumi un publikācijas. *Pārskats "Reģionu attīstība Latvijā 2009"*. 3.3. pielikums. Pašvaldību budžetu izdevumi pēc funkcionālās klasifikācijas 2009.g. Skatīts: [13.05.11]. Pieejams: <http://www.vraa.gov.lv/lv/petnieciba/petijumi/>

Galvojums

Maģistra darbs „Vispārējās izglītības sistēmas attīstība un to ietekmējošie faktori Latvijā” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar šo es galvoju, ka darbs ir izpildīts patstāvīgi, bez citu palīdzības, no svešiem avotiem ņemtie dati un definējumi ir uzrādīti darbā. Šis darbs nekādā veidā nekad nav iesniegts nevienai citai pārbaudījuma komisijai un nekur nav publicēts, kā arī iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

2011.gada _____

(paraksts)

(paraksta atšifrējums)

Darbs iesniegts Publiskās pārvaldes katedrā
lietvedības sekretāre: _____ Ilona Tole

2011.gada _____

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Maģistra darbs „Vispārējās izglītības sistēmas attīstība un to ietekmējošie faktori Latvijā”
aizstāvēts

Maģistra pārbaudījumu komisijas sēdē 2011.gada __ _____ ,
vērtējums _____ (_____)

MPK priekšsēdētājs _____ / M. Pūķis/